

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

RIIKKA JÄRVENPÄÄ

SUKUPUOLINÄKÖKULMAN VALTAVIRTAISTAMINEN
KEHITYSYHTEISTYÖSSÄ

Teoriaohjaava sisällönanalyysi sukupuolten tasa-arvosta Suomen kehitysyhteistyössä
Keniaassa

Riikka Järvenpää
Pro gradu -tutkielma
Kansainvälinen politiikka
Ohjaaja: Tarja Seppä

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

JÄRVENPÄÄ, RIIKKA: Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kehitysyhteistyössä: teoriaohjaava sisällönanalyysi sukupuolten tasa-arvosta Suomen kehitysyhteistyössä Keniassa

Pro gradu -tutkielma, 88 s., 8 liites.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/Kansainvälisen politiikan opintosuunta

Lokakuu 2018

Tutkielmassani tutkin Suomen kehityspolitiikkaa Keniassa. Tutkielman aiheena on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kehitysyhteistyössä, ja tarkemmin keskityn sukupuolten tasa-arvon ilmenemiseen Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa, kolmella eri kehitysyhteistyön osa-alueella. Tutkitut kehitysyhteistyön osa-alueet ovat hallinto, luonnonvarat sekä maatalous ja maaseutukehitys.

Tutkielman teoreettinen viitekehys nivoutuu monitieteisesti kansainvälisen politiikan, kehitystutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen käsitteisiin ja globaaliin keskusteluun sukupuolten tasa-arvosta kehitysyhteistyössä. Feministinen viitekehys toimii tutkimuksen linssinä, ja tasa-arvokäsitys painottuu sukupuolen lisäksi intersektionaalisuuteen. Teoreettinen viitekehys muodostuu strategioista ja näkemyksistä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen, sukupuolitarpeisiin ja tasa-arvoon.

Tutkielman aineistona on hanke- ja ohjelmadokumentteja kolmelta yllämainitulta kehitysyhteistyön osa-alueelta. Tarkemmin hankkeet ja ohjelmat ovat naiset ja hallinto -ohjelma, PALWECO-ohjelma sekä vesihuoltorahaston hanke. Aineisto on hankittu ulkoministeriön arkistosta. Aineiston analyysin menetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, ja analyysi koostuu sekä määrällisestä että laadullisesta osiosta.

Tutkimustuloksina voidaan sanoa, että vaikka akateemisessa keskustelussa sukupuolinäkökulman painotus on siirtynyt naisista laajemmin sukupuoleen, painottuu Suomen hankkeissa ja ohjelmissa yhä naisnäkökulma enemmän kuin sukupuolinäkökulma. Hankkeiden ja ohjelmien myöhemmässä vaiheessa sukupuolinäkökulman painotukset kuitenkin lisääntyvät. Sukupuolten tasa-arvoa edistetään hankkeissa ja ohjelmissa eri tavoin. Pääasiallisesti tasa-arvoa pyritään edistämään sellaisin keinoin, joilla halutaan vaikuttaa epätasa-arvoisiin rakenteisiin ja valloillaan oleviin sukupuolirooleihin. Suomen hankkeissa ja ohjelmissa ilmenevät tasa-arvokäsitykset vaihtelevat myös paljon hanke- ja ohjelmakohtaisesti. Tasa-arvokäsitykset voidaan nähdä pääosin kuitenkin muuttuneen sellaisiksi, että ne tukevat enenevässä määrin monimuotoisuutta ja sukupuolittuneiden rakenteiden kyseenalaistamista.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. SUOMEN KEHITYSPOLITIikka KENIASSA.....	4
2.1. Kehityksen problematisointi ja Suomen kehityspolitiikka.....	4
2.2. Suomen ja Kenian välinen kehitysyhteistyö	11
3. FEMINISTINEN VIITEKEHYS KEHITYSTUTKIMUKSEEN.....	13
3.1. Feministinen viitekehys linssinä	13
3.2. Kehitysjattelun muutos naisista sukupuoleen: sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen	17
3.3. Sukupuolisuunnittelu: käytännön sukupuolitarpeet ja strategiset sukupuolitarpeet	24
3.4. Näkökulmia tasa-arvoon	26
4. TUTKIELMAN AINEISTO, MENETelmä JA TUTKIMUSTEHTävä	30
4.1. Suomen hankedokumentit Keniasta tutkimusaineistona	30
4.2. Teoriaohjaava sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä	32
4.3. Tutkimustehtävä ja oma positio	35
5. SUOMEN KEHITYSYHTEISTYÖHANKKEIDEN JA -OHJELMIEN SUKUPUOLINÄKÖKULMAN RAKENTUMINEN KENIASSA	40
5.1. Naiset ja hallinto -ohjelma	40
5.1.1. Sukupuoli pääasiallisesti naisasiana	40
5.1.2. Rakenteisiin vaikuttavat strategiset sukupuolitarpeet painotuksena	43
5.1.2. Tasa-arvo eroavaisuutena, kohti muutosta	45
5.2. PALWECO-ohjelma	50
5.2.1. Muut epätasa-arvon muodot painotuksena	50
5.2.2. Painotus naisten strategisissa sukupuolitarpeissa	52
5.2.3. Muut epätasa-arvoisuutta tuottavat tekijät kuin sukupuoli painopisteenä.....	54
5.3. Vesihuoltorahaston hanke	58
5.3.1. Sukupuoli ja tasa-arvo mukaan myöhemmin	58
5.3.2. Naisten sukupuolitarpeet esillä	60
5.3.3. Tasa-arvopainotukset naiset edellä	62
5.4. Yhteenveto ja analyysi hankkeiden ja ohjelmien läpileikkaavista lähestymistavoista	67
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	71
LÄHDELUETTELO	76
LIITTEET	89

1. JOHDANTO

Sukupuolinäkökulma ja naisten aseman vahvistaminen ovat nousseet keskeisiksi keinoiksi sukupuolten tasa-arvon tavoittelussa erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien (YK) julistaman naisten vuosikymmenen johdosta. Tämän seurauksena YK järjesti neljä naisten maailmankonferenssia, joissa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta¹ – eli sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä kaikkeen päätöksentekoon ja toimintaan –, naisten aseman vahvistamisesta ja sukupuolten tasa-arvosta keskusteltiin ja muodostettiin toimintaohjelma. (Ks. YK 1975; 1980; 1985; 1995; Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995.) Huolimatta monien mielestä onnistuneesta sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ja naisten aseman vahvistamisen toimeenpano käytännön tasolla ovat saaneet myös paljon kritiikkiä (ks. esim. Derbyshire 2002; Moser & Moser 2005; Valk 2000).

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin Suomen harjoittamaa kehityspolitiikkaa Keniassa teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin, hyödyntäen sekä määrällistä että laadullista sisällönanalyysia. Tutkielmani keskittyy siihen, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja sukupuolten tasa-arvon ajaminen ilmenevät Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa.² Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu monitieteisesti kansainvälisestä keskustelusta sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta kehitysyhteistyössä, hyödyntäen kansainvälisen politiikan, kehitystutkimuksen³ ja sukupuolentutkimuksen käsitteistöä. Teoreettinen viitekehykseni nivoutuu tarkemmin feministisen kehitystutkimuksen keskusteluihin, jotka ovat lähteneet liikkeelle keskustelusta *naisista* kehityksessä ja siirtyneet keskusteluun *sukupuolesta* ja kehityksestä (ks. Richey 2000; Vainio-Mattila 2001), *sukupuolten tasa-arvosta* (ks. Lombardo & Verloo 2006; Moser 1993; Rees 1998 & 2005; Squires 1999 & 2005; Walby 2005) ja

¹ Englanniksi ”mainstreaming”. Suomen kehityspolitiikassa puhutaan myös *läpileikkaavuudesta* valtavirtaistamisen synonyyminä. (Ks. Kehityspoliittinen toimikunta 2018, 17.) Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta lisää luvussa 3.1. Tässä tutkielmassa käytän pääasiallisesti käsitettä ”valtavirtaistaminen”.

² Suomessa kehitysyhteistyötä on hallinnut pääasiallisesti hankeapu. Hankkeilla on rajattu kesto ja toiminta-alue, tavoite, henkilöstö ja budjetti. Kaikissa hankkeissa on suunnittelu-, toteutus-, lopettamis- ja arviointivaihe. Ohjelma-avussa puolestaan on mukana useampia avunantajia, ja ohjelmilla voidaan vaikuttaa helpommin myös esimerkiksi yhteiskuntapolitiikkaan. (Koponen & Seppänen 2016, 365–368.) Tämän tutkielman aineisto koostuu sekä kehitysyhteistyöhankkeista että -ohjelmista. Puhuessani aineistostani käytän kuitenkin muun muassa käsitteitä *hankedokumentti* ja *hanke-esitys*, vaikka kyseessä olisi ohjelmaan liittyvää aineistoa. Tämä johtuu siitä, että dokumentit ovat nimetty näin alkuperäisesti.

³ Kehitystutkimuksesta voidaan puhua synonyyminä kehitysmaatutkimuksen kanssa, ja molemmilla viitataan akateemiseen oppiaineeseen. Kehitystutkimus on käännetty suoraan englannin kielisestä käsitteestä ”development studies”. (Koponen 2016a, 11.) Tässä tutkielmassa puhun kehitystutkimuksesta.

*intersektionaalisuudesta*⁴ (ks. Grünenfelder & Schurr 2015; Valovirta 2010; Yuval-Davis 2009), sekä *strategisista ja käytännön sukupuolitarpeista* (ks. Moser 1993; Molyneux 1985; Mattila et al. 2016).

Tutkimuskysymykseni on: *miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?* Alatutkimuskysymykseni, jotka auttavat vastaamaan päätutkimuskysymykseeni, ovat: *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?* ja *minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?*

Tutkielmani nivoutuu kansainvälisen politiikan teemoihin, erityisesti keskusteluun ihmisoikeuksista, globaalista eriarvoisuudesta ja sukupuolten epätasa-arvosta, sillä ymmärrykseni mukaan ihmisoikeudet eivät voi toteutua epätasa-arvoisuuden vallitessa. Kestävän kehityksen toteutuminen vaatii tasa-arvon toteutumista, ja sen perustana ovat kansainväliset standardit ja sitoumukset ihmisoikeuksien noudattamisesta (ks. YK 2015).⁵ Tämän lisäksi otan tutkimuksellani osaa keskusteluun siitä, miten kansainvälisen tason ymmärrys sukupuolten tasa-arvosta tulisi huomioida myös muita epätasa-arvoa tuottavia tekijöitä sukupuolen lisäksi, kuten seksuaalisuuden, iän ja vammaisuuden. Pidän vastausten etsimistä esittämiini tutkimuskysymyksiin tärkeänä erityisesti sen vuoksi, että voidaan saada selville, miten yksi Suomenkin merkittävimmiksi painottamista kestävän kehityksen tavoitteista näyttäytyy Suomen kehityspolitiikassa erilaisissa hankkeissa ja ohjelmissa, ja millaisia tasa-arvokäsityksiä Suomi toiminnallaan painottaa.

Kehitysyhteistyö on osa Suomen ulkopolitiikkaa (ks. Ulkoministeriö 2018a) ja täten kehitysyhteistyö kuuluu myös osaksi Suomen kansainvälisten suhteiden kokonaisuutta. Tämän vuoksi Suomen kehitysyhteistyöhankkeiden ja -ohjelmien tutkiminen sukupuolinäkökulmasta voi tuottaa olennaista tietoa globaalista eriarvoisuuden vastaisesta työstä paikallisella tasolla kehitysyhteistyön kautta. Katson kansainvälistä politiikkaa feministisestä viitekehyksestä, jonka mukaan paikallisen tason toimijoilla ja rakenteilla on merkitystä kansainväliselle politiikalle, ja toisaalta kansainvälisillä päätöksillä vaikutetaan aina ihmisiin (ks. Peterson & Runyan 2010, 24). Tutkimukseni tuottaa tietoa muun muassa siitä, millaisiin asioihin sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon suunnittelussa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota, jotta kehitysyhteistyöhankkeilla ei vahvistettaisi rakenteellista

⁴ Englanniksi ”intersectionality”, määritelty Kimberlé Crenshaw’n toimesta 1980-luvun lopussa (ks. Crenshaw 1989; 1991), mutta moniperusteisen syrjinnän idea oli tunnistettu jo aiemmin feminististen tutkijoiden toimesta (ks. esim. Anthias & Yuval-Davis 1992; hooks 1981). Intersektionaalisuuden tarkempi määrittely luvussa 3.4.

⁵ Kestävällä kehityksellä tavoitellaan paremman ja kestävämmän tulevaisuuden saavuttamista kaikille. Kestävän kehityksen tavoitteet on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa syyskuussa 2015. Kestävän kehityksen tavoitteissa ihmisoikeudet ja kestävä kehitys kuuluvat erottamattomasti yhteen, ja nämä tavoitteet koskevat universaalisti kaikkia. Kestävän kehityksen tavoitteet pyritään saavuttamaan vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteita on 17 ja alatavoitteita on 169, ja ne kaikki linkittyvät toisiinsa. (YK 2018a; lista kestävän kehityksen tavoitteista: YK 2018b.)

epätasa-arvoa kumppanimaissa, vaan hankkeilla ja ohjelmilla puututtaisiin rakenteellisiin ongelmiin tasa-arvon edistämiseksi. Täten työlläni on tärkeä kontribuutio myös Suomen kehityspoliittiseen keskusteluun erityisesti akateemisesta näkökulmasta.

Kenia valikoitui tutkimuskohteekseni sen vuoksi, että Kenia on yksi Suomen pitkäaikaisimmista kahdensivuisista kehitysyhteistyökumppaneista ja täten myös aineistoa on hyvin saatavilla Kenian hankkeista ja ohjelmista ulkoministeriön arkistossa (ks. Ulkoministeriö 2018f). Keniassa vallitsee yhä paljon epätasa-arvoa, minkä vuoksi se on merkittävä tutkimuskohde tasa-arvon edistämisen näkökulmasta (ks. Unterhalter & North 2011, 496). Suomella on erityinen rooli Keniassa, sillä Suomi koordinoi muita avunantajia sukupuolten tasa-arvokysymyksissä Keniassa (Kehityspoliittinen toimikunta 2018, 51). Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut tärkeä osa Suomen kehityspoliittikkaa erityisesti 1980-luvulta lähtien (ks. Ulkoministeriö 2003), ja nykyään Suomen yksi kehityspoliittikan painopisteistä on edistää naisten ja tyttöjen oikeuksia ja asemaa (Ulkoministeriö 2018a). Viimeisimmässä, vuoden 2016 hallitusohjelmaa tukevassa kehityspoliittisessa selonteossa, kehityspoliittikan ensimmäiseksi painopisteeksi nostettiin naisten ja tyttöjen asema ja oikeudet (Ulkoministeriö 2016). Täten tutkimusaiheeni on myös varsin ajankohtainen. Sillä Suomesta puhutaan myös tasa-arvon ”mallimaana” (ks. Väestöliitto 2011; kritiikki Jauhola 2012), on merkittävää tutkia sitä, miten sukupuolten tasa-arvo ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenevät erilaisissa Suomen tukemissa kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa. Tämän myötä voidaan analysoida, että mitkä tasa-arvokäsitykset hankedokumenteissa ilmenevät ja miten ne suhteutuvat sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ja tasa-arvosta käytyyn akateemiseen keskusteluun.

Suomen kehitysyhteistyö Keniassa painottuu neljään osa-alueeseen, joita ovat *hyvä hallinto ja ihmisoikeudet, luonnonvarat, maatalous ja maaseutukehitys* sekä *paikallisen yhteistyön määrärahan hankkeet*. Tässä tutkielmassa analyysi kohdentuu näistä kolmeen: hyvään hallintoon ja ihmisoikeuksiin, luonnonvaroihin, sekä maatalouteen ja maaseutukehitykseen. Hyvän hallinnon ja ihmisoikeuksien osa-alueen ohjelmista analyysin kohteena on *naiset ja hallinto -ohjelma* vuosilta 2007–2013, luonnonvaroihin liittyvä hanke on *vesihuoltorahaston hanke* vuosilta 2009–2013 sekä maatalouteen ja maaseutukehitykseen liittyvä ohjelma on *PALWECO (Programme for Agriculture and Livelihoods in Western Communities) -ohjelma* läntisen Kenian paikallisyhteisöjen maatalouden toimeentulon kehittämiseksi vuosilta 2010–2016.

Tutkimusaineistoksi valitut hankkeet ja ohjelmat ovat valittu kehitysyhteistyön eri osa-alueilta, jotta voidaan analysoida, onko sukupuolinäkökulma huomioitu läpileikkaavasti eri hankkeissa ja

ohjelmissa, ja millaisia tasa-arvopainotuksia niissä ilmenee. Suomen ulkoministeriö on julkaissut vuonna 2003 toistaiseksi ainoan Suomen kehityspolitiikkaa käsittelevän tasa-arvostrategian ja toimintasuunnitelman (ks. Ulkoministeriö 2003).⁶ Tämän vuoksi voidaan olettaa myös ajallisesti, että sukupuolinäkökulma on nähtävissä valikoiduissa hankkeissa ja ohjelmissa, sillä ne ovat alkaneet kehityspolitiikkaa koskevan tasa-arvostrategian ja toimintasuunnitelman julkaisun jälkeen. Yllä mainitut hankkeet ja ohjelmat valikoituivat tutkimuskohteeksi myös sen vuoksi, että niitä hallinnoidaan ulkoministeriössä ja hankedokumentit ovat saatavilla ulkoministeriön arkistossa.

Tutkielmani etenee seuraavalla tavalla: seuraavassa luvussa käsittelen Suomen kehityspolitiikkaa ja sukupuolten tasa-arvoa Suomen kehityspolitiikan painopisteenä. Tässä luvussa määrittelen myös keskeisimpiä kehitykseen ja kehitysyhteistyöhön liittyviä käsitteitä, ja avaatan Suomen ja Kenian välisen kehitysyhteistyön taustaa. Kolmannessa luvussa käsittelen tutkielman teoreettista viitekehystä, feministisiä näkökulmia kehitystutkimukseen. Aloitan taustoittamalla feminististä viitekehystä tasa-arvon tutkimiseen, joka nivoutuu feministiseen kansainväliseen politiikkaan. Sen jälkeen avaatan keskustelua sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta ja siitä, miten sukupuoli on tullut osaksi kansainvälisiä sitoumuksia ja kehitysyhteistyötä. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esittelen tutkielman aineiston tarkemmin sekä käsittelen tutkimuksen menetelmää, teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sen jälkeen avaatan tutkimustehtävän yksityiskohtaisesti. Tutkielman analyysi sijoittuu kuudenteen lukuun. Olen jaotellut analyysin hanke- ja ohjelmakohtaisesti ja alalukuihin havaitsemieni teemojen pohjalta. Viimeisessä luvussa kokoan tutkielmani yhteen ja tuon esiin jatkotutkimusehdotuksia.

2. SUOMEN KEHITYSPOLITIikka KENIASSA

2.1. Kehityksen problematisointi ja Suomen kehityspolitiikka

Tässä luvussa avaatan Suomen kehityspolitiikkaa ja siitä tehtyä tutkimusta, sekä määrittelen tutkimukseni kannalta olennaisimpia kehitystutkimuksen käsitteitä, peilaten niitä Suomen kehityspolitiikkaan. Kehityksen käsite on muuttunut olennaiseksi erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Virkaanastujaispuheessaan vuonna 1949 presidentti Harry Truman toi esille *alikehittyneiden maiden* käsitteen ja sen, kuinka muun maailman tulisi auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä.

⁶ Kehityspolitiikkaa koskevan tasa-arvo-ohjelman ja strategian toteutus ja arviointi päättyivät vuonna 2007, kun ministeri vaihtui. Tämän jälkeen Suomella ei ole ollut velvoittavaa tasa-arvostrategiaa, mikä on tuottanut vaikeuksia sukupuolinäkökulman toteuttamiseen. Tasa-arvoa on kuitenkin pyritty ajamaan seuraten kansainvälisiä käytäntöjä, mutta ilman virallista kansallista strategiaa. (Kehityspoliittinen toimikunta 2018, 19.)

Trumanin oppi piti sisällään tavoitteet demokratian tukemisesta ja teollisesta kehitymisestä, kaupungistumisesta, maatalouden teknologisesta kehitymisestä, materiaallisen tuoton lisääntymisestä, elinolosuhteiden parantumisesta, sekä koulutuksen ja kulttuuristen arvojen arvostamisesta ja omaksumisesta. (Escobar 2012, 4; ks. myös Truman 1949.) Voidaan nähdä, että kansainvälinen kehitysapu sai virallisesti alkunsa toisen maailmansodan jälkeen, kun Yhdysvallat tuki Euroopan maita taloudellisesti *Marshall-avulla*, eli Euroopan palautusohjelmalla. Marshall-apua voidaan pitää ensimmäisenä kehitysavun muotona, vaikka sen kohteena olleet maat eivät olleetkaan varsinaisesti kehitysmaita⁷. Marshall-apu toimi esimerkkinä onnistuneesta kehitysohjelmasta, minkä myötä luotiin sääntöjä ja lakeja suuremman skaalan kehitysapujärjestelmälle. (Siitonen & Sitari 1990, 26–27; Degnbol-Martinussen & Engberg-Pederssen 2003, 8.)

Samoihin aikoihin toisen maailmansodan jälkeen YK:n erikoisasiantuntijoiden raportti taloudellisesta kehityksestä ”alikehittyneissä” maissa painotti, että kyseisten maiden yhteiskunnat tulisi uudistaa täysin (Escobar 2012, 4; ks. myös YK 1951, 15). Cowenin ja Shentonin (1996, 6) mukaan kehityksestä tuli iskulause yrityksissä kohdata maailman köyhyys, ja köyhyys taas vastasi useimmiten termiä ”alikehittynyt”. 1950-luvulla kehityspolitiikan tavoitteet keskittyivät lähinnä talouden kasvuun, painottaen kasvavaa tuotantoa ja kulutusta. Uskottiin, että kansallinen talouden kasvu leviäisi ja pääoma valuisi alaspäin köyhimmille.⁸ Kehityskeskustelu keskittyi pääasiassa taloudelliseen kasvuun noin 1970-luvulle asti. 1970-luvulla huomio vaihtui kaikkein köyhimpiin sen myötä, kun huomattiin, ettei taloudellinen kasvu automaattisesti hyödyttänyt köyhiä. Näihin aikoihin huomiota alettiin kiinnittää enenevissä määrin myös naisiin. (Degnbol-Martinussen & Engberg-

⁷ Kehitysmää voidaan määritellä maana, joka saa kehitysapua (Koponen 2016a, 33, 42). Kehitysmään luokittelussa olennaisina tekijöinä nähdään taloudellinen kehittyneisyys, talous- ja yhteiskuntarakente, historia, kulttuuri sekä yhteiskunnan tarjoamat palvelut. Maailmanpankki harjoittaa tuloryhmittelyä jakaen maat matalatuloisiin, keskituloisiin ja korkeatuloisiin talouksiin. Teollisuusmaiden taloudellisen yhteistyöjärjestön OECD:n kehitysapukomitea DAC (Development Assistance Committee) puolestaan julkaisee Maailmanpankin tilastojen pohjalta luetteloa, jossa määritellään, mitkä maat ovat avustuskelpoisia. (Koponen 2016a, 43; ks. Maailmanpankki 2018; OECD 2018.) Kuitenkin kehitysmaita on monenlaisia, eikä kehitysmään käsite ole ongelmaton. Muun muassa vuonna 2016 Maailmanpankki luopui käsitteistä *kehitysmat* ja *kehittyneet maat*, ja on alkanut puhua *kehittyvän maailman* tavoitteesta (Maailmanpankki 2018). Kehitysmään käsite on saanut kritiikkiä myös siitä, että kehitysmat ovat keskenään erilaisia ja niiden olot poikkeavat toisistaan niin paljon, ettei niitä voi niputtaa yhteen yhden käsitteen alle. Toisaalta kehitysmään käsite on saanut kritiikkiä myös käsitteen valtiokeskeisyydestä, koska kehitysmat ja kehittyneistä maista puhuminen voi peittää usein alleen sen, että eri maiden sisällä on suuria yhteiskunnallisia kehityseroja. (Koponen 2016a, 32, 48.)

⁸ Yleisimmät talouskehityksen mittarit, joita on käytetty, ovat bruttokansantuote (BKT) ja bruttokansantulo (BKTL). Maakohtaiset luvut jaetaan asukasmäärällä henkilöä kohden (per capita), ja tämän myötä maat voidaan laittaa tulotason mukaiseen järjestykseen. Kuitenkaan BKT:hen tai BKTL:ään perustuvista mittauksista ei voida vielä suoraan päätellä, mitkä maat ovat kehitysmaita ja mitkä eivät. Kehitysvertailuissa BKT:hen ja BKTL:ään perustuvat vertailut tunnustetaan ongelmalliseksi muun muassa valuuttakurssien aiheuttamasta vaihtelusta ja siitä johtuen, että BKT ja BKTL mittaavat vain sellaista taloudellista toimeliaisuutta tarkasti, josta maksetaan virallisesti. Kolmanneksi, BKT ja BKTL eivät ota huomioon tulojen jakautumista tai ihmisten hyvinvointiin liittyviä sosiaalisia tekijöitä, kuten koulutustasoa ja terveystä. Kansantulomittareiden tarkentamiseksi on otettu laskelma ostovoimakorjatusta kansantulosta (*Purchasing Power Parity-Gross National Income*, eli PPP-GNI). PPP-GNI pyrkii häivyttämään valuuttakurssien vaihtelun vaikutusta huomioimalla hintatason erot eri maissa (Koponen 2016a, 37–38, 40.)

Pedersen 2003, 26.) Tällöin alettiin painottaa, että taloudellinen kehitys ei itsessään luo kehitystä, vaan taloudellisesta kehityksestä syntyneiden etujen jakautuminen luo kehitystä (Escobar 2012, 5).

Suomessa kehitysyhteistyön perinteet pohjautuvat 1950-luvulle, kun Suomesta tuli YK:n jäsen ja Suomi edellytettiin osallistumaan kansainväliseen kehitysapuun. Suomeen perustettiin vuonna 1961 kehitysmaakomitea, ja Suomen kahdenvälinen kehityspolitiikka sai alkunsa vuonna 1965, kun Tunisiasta tuli Suomen ensimmäinen kahdenvälinen kehitysyhteistyökumppani. Osaksi ulkoministeriön toimintoja kehityspolitiikka tuli 1970-luvulla. (Virtanen 2013, 7.) Suomen kehityspolitiikka on muuttunut paljon siitä, mitä se on ollut 1980-luvun lopulla, jolloin kehitysyhteistyövarat olivat kasvussa ja kehitys ymmärrettiin pääasiallisesti taloudellisena kasvuna (Koponen & Siitonen 2005, 215). Kehitys liitetään yhä vahvasti talouteen, kuten kasvuun, modernisaatioon, teollistumiseen, vaihtokauppaan ja tuloihin. Taloudellista fokusta kritisoineet ovat nostaneet kuitenkin myös esimerkiksi koulutuksen, terveyden ja tasa-arvon olennaisiksi osiksi kehitystä. (Rai 2011, 18.) Kehitysyhteistyövarojen vähenemisen myötä myös Suomen kehityspolitiikka muuttui avunantajajohtoisista projekteista pienemmiksi, paremmin yhteiskuntiin integroiduiksi hankkeiksi, painottaen kumppanuutta (Koponen & Siitonen 2005, 215).

Täten ymmärrys siitä, mitä kehitys on, on muuttunut kehityksen käsitteen määrittelyn alkua ajoista. Nykyään kehitys ymmärretään myös muuna kuin taloudellisena kehityksenä. Kehitystä on myös sosiaalinen kehitys, kuten hyvinvoinnin, terveyden ja elinolosuhteiden kehitys. Fokus ei enää kohdistu ainoastaan BKT:hen ja modernisaatioon, vaan myös inhimillinen ja sosiaalinen pääoma tunnustetaan tärkeiksi kehityksen mittareiksi.⁹ Nämä kehityksen tavoitteet pyritään nykyään huomioimaan myös sukupuolinäkökulmasta. (Momsen 2004, 8.) Suomen kehityspolitiikan tavoitteena on muun muassa köyhyyden ja eriarvoisuuden poistaminen sekä kestävän kehityksen edistäminen. Ulkoministeriön mukaan keskeinen tavoite Suomen kehityspolitiikassa on ihmisoikeuksien toteutuminen, ja Suomi pyrkii kehityspolitiikallaan tukemaan heikommassa asemassa olevien ihmisten oikeuksia ja vahvistamaan ilmastonmuutokseen varautumista sekä sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Ulkoministeriö 2018a.) Täten Suomen kehityspolitiikassa painotetaan myös muuta, kuin taloudellista kehitystä.

⁹ Nykyään kehitystä mitataan huomioiden myös talouden ulkopuoliset ulottuvuudet. Tavanomaisin näistä on YK:n kehitysohjelman (UNDP) suunnittelema inhimillisen kehityksen indeksi (*Human Development Index*, HDI), joka ottaa huomioon muun muassa eliniän odotteen, aikuisten lukutaidon ja koulunkäyntiprosentin kaikilla koulutustasoilla. Tämän lisäksi HDI huomioi myös ostovoimakorjatun kansantulon. (UNDP 2016; ks. myös Willis 2005, 7–8, 12–13.) HDI:sta voidaan päätellä, että kehityksen kannalta tärkeintä ei ole suuri BKT vaan se, miten varallisuus käytetään (Koponen 2016a, 41).

Kehityspolitiikka on tarkemmin julkista toimintaa, jolla pyritään edistämään kehitysmaiden kehitystä ja ihmisten hyvinvointia. Kehityspolitiikan työvälineitä puolestaan ovat *kehitysapu* ja *kehitysyhteistyö*. (Koponen & Seppänen 2016, 341.) Suomessa kehityspolitiikka on osa valtion ulkopolitiikkaa, jota toteutetaan suurimmaksi osaksi ulkoministeriön rahoituksella. Suomen ulkoministeriön mukaan kehityspolitiikalla tarkoitetaan Suomessa sellaista toimintaa, jolla tähdätään perusoikeuksien toteutumiseen, köyhyyden vähentämiseen ja kestävän kehityksen edistämiseen globaalisti. (Ulkoministeriö 2018a.) *Kehitysavusta* puhuttaessa voidaan tarkoittaa rajatusti mm. rahan, tavaraan ja tietotaitoon liittyvää apua, jota siirretään rikkaammista maista köyhemmille. Kehitysavun alkuaikoina 1960-luvulla uskottiin, että kehitysavun saamisen myötä köyhät maat saisivat rikkaammat maat kiinni kehityksessä. Nykyään apu suunnataan ensisijaisesti köyhyyden äärimmäisten muotojen poistamiseen, eikä niinkään uskota, että kehitysavulla nostettaisiin kehitysmaat samalle viivalle kehittyneiden maiden kanssa. *Kehitysyhteistyöllä* tarkoitetaan puolestaan rikkaampien ja köyhempien maiden välistä yhteistyötä kehityksen tavoitteluksi. Koposen ja Seppäsen mukaan kehitysavun ja kehitysyhteistyön käsitteistä voidaan yhä puhua myös kokonaisuutena, sillä ne ovat niin kietoutuneet toisiinsa. Kuitenkin kehitysavun käsitteessä voidaan nähdä hierarkkinen suhde avun antajan ja avun vastaanottajan välillä, minkä vuoksi kehitysyhteistyöstä ja kumppanuudesta puhutaan nykyään useammin kuin kehitysavusta ja avunantajista sekä avun saajista. Kehitysyhteistyön käsitteellä pyritään viitata tasa-arvoisempaan suhteeseen. (Koponen & Seppänen 341–342, 344, 365.)

Suomessa kehitysavun sijaan puhutaan kehitysyhteistyöstä. Suomessa ulkoministeriö vastaa Suomen varsinaisesta kehitysyhteistyöstä, johon kuuluvilla varoilla tehdään esimerkiksi Suomen ja kumppanimaiden välistä kehitysyhteistyötä, tuetaan muun muassa YK:n ja suomalaisten kansalaisjärjestöjen työtä, ja annetaan humanitaarista apua (Ulkoministeriö 2018c). Ulkoministeriön mukaan kahdensivlinen kehitysyhteistyö on kehitysmaan ja Suomen välistä yhteistyötä, joka pohjautuu kumppanimaan omiin kehityssuunnitelmiin ja maiden väliseen dialogiin. Afrikassa Suomen kumppanimaita ovat Kenia, Tansania, Mosambik, Etiopia ja Somalia. Aasiassa Suomen kumppaneita ovat Afganistan, Myanmar/Burma ja Nepal. Ulkoministeriö on laatinut maaohjelmat pitkäaikaisille kumppanimaille ja maaohjelmissa määritellään yhteistyön alat, tukimuodot, tavoitteet ja tulostittarit. Maaohjelmien pohjalla on kumppanimaiden kehityssuunnitelmat ja tavoite on, että kumppanimaa koordinoi yhteistyötä eri avunantajien kanssa. (Ulkoministeriö 2018d.)

Koposen ja Siitosen (2005, 215) mukaan Suomen kehityspolitiikassa korostuvat sekä *developmentalistiset* että *instrumentalistiset* piirteet. *Developmentalismi* perustuu yhteisvastuulle

oman edun tavoittelun sijaan, ja developmentalismin tavoite on hyödyttää yhtä paljon sekä avunantajaa että avunsaajaa (Koponen 2016c, 64–67; ks. myös Duffield 1994). *Instrumentalismissa* on puolestaan kyse siitä, että kehityspoliittikkaa harjoittava toimija laittaa kehitysyhteistyön palvelemaan omia päämääriään. Tämä voi näkyä Koposen ja Seppäsen mukaan avun kohdentamisessa poliittisesti ja taloudellisesti tärkeisiin avunsaajamaihin. (Koponen & Seppänen 2016, 363; ks. myös Degnbol-Martinussen & Engberg-Pedersen 2003, 7.) Suomen kehityspoliittikka painottuu muun muassa köyhyyden vastaiseen taisteluun, ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja tasa-arvoon, mutta samalla Suomi ajaa omia ulkopoliittisia tavoitteitaan esimerkiksi turvallisuuden ja ulkomaankaupan edistämisen tavoitteiden myötä, sekä esimerkiksi rakentamalla maabrändiään tasa-arvon mallimaana sukupuolten tasa-arvon korostamisen kautta. Nämä piirteet tuovat esiin sen, kuinka Suomen kehityspoliittikan voidaan nähdä painottuvan sekä developmentalistisiin että instrumentalistisiin tavoitteisiin. (Koponen & Siitonen 2005, 217–218.)

Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut merkittävä osa Suomen kehityspoliittikkaa 1980-luvulta lähtien. Suomella on erityisiä tasa-arvohankkeita, mutta niiden lisäksi Suomi on sitoutunut huomioimaan tasa-arvon kaikessa kehityspoliitikassa sekä kehitysyhteistyön suunnittelussa ja toteutuksessa. Suomi muun muassa tukee YK:n tasa-arvojärjestöä (*UN Women*), ja vuonna 2016 Suomi oli yksi suurimmista YK:n tasa-arvojärjestön tukijoista. (Ulkoministeriö 2018a.) Vuoden 2016 hallitusohjelmassa painotetaan kehitysmaiden naisten ja tyttöjen aseman vahvistamista osana Suomen maailmanlaajuisesta vastuusta. Hallitusohjelmaa tarkentavassa kehityspoliittisessa selonteossa *Suomen kehityspoliittikka: Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestävästä kehitystä* nostettiin naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistaminen kehityspoliittikan ensimmäiseksi painopisteeksi. Muita tavoitteita ovat *kehitysmaiden talouksien kehittyminen työpaikkojen, elinkeinojen ja hyvinvoinnin lisäämiseksi, yhteiskuntien demokraattisuus ja toimintakyky, sekä ruokaturva, veden saatavuus sekä luonnonvarojen kestävä käyttö*. (Kehityspoliittinen toimikunta 2018, 11; Ulkoministeriö 2016.)

Vuonna 2003 Ulkoministeriö on tehnyt ensimmäisen – ja ainoan – kehityspoliittikkaa käsittelevän tasa-arvostrategian ja toimintasuunnitelman. Erityisesti tällöin nostettiin esiin, että sukupuolten tasa-arvo on Suomen kehityspoliittikan yksi tärkeimmistä tavoitteista, sillä sukupuolten tasa-arvo nähtiin kestävästä kehityksestä edellytyksenä. Kyseisessä strategiassa tuodaan ilmi, kuinka Suomen hallitus sitoutui valtavirtaistamaan sukupuolten tasa-arvoa kaikessa kehityspoliittisessa toiminnassaan. Samoin Suomen yhteistyömaat ovat sitoutuneet tasa-arvon edistämiseen. (Ulkoministeriö 2003, 4.)

Kehityspolitiikkaa käsittelevän tasa-arvostrategian ja toimintasuunnitelman mukaan merkittävimmät kansainväliset sitoumukset, jotka ovat Suomen tasa-arvostrategian taustalla, ovat YK:n *Kaikkinaisen naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus* (CEDAW; ks. YK 1979) vuodelta 1979 – jonka Suomi ratifioi vuonna 1986 –, Pekingin julistus ja toimintaohjelma vuodelta 1995 (Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995) ja YK:n Vuosituhatt julistus vuodelta 2000 (YK 2000). (Ulkoministeriö 2003, 7.) Nykyään Suomen kehityspolitiikkaa ohjaa myös YK:n kestävän kehityksen tavoitteet, Agenda 2030 (ks. YK 2015; Ulkoministeriö 2016). Suomen harjoittaman kehityspolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioidaan myös Suomen arvot ja periaatteet. Viimeisimmän kehityspoliittisen ohjelman mukaan Suomen kehityspolitiikan suuntaviivat ovat *demokratia ja oikeusvaltio, sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet, sananvapaus, kestävä markkinatalous ja luonnonvarojen käyttö, ja pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta ja korkea koulutustaso*. (Ulkoministeriö 2016, 12.)

Ulkoministeriön mukaan Suomi pyrkii edistämään naisten ja tyttöjen oikeuksia muun muassa tukemalla koulutusta, laadukkaita peruspalveluja, sekä edistämällä naisten ja tyttöjen vaikuttamismahdollisuuksia poliittisessa päätöksenteossa. Tämän lisäksi Suomi pyrkii edistämään sitä, että naisten ja tyttöjen osallistuminen taloudelliseen toimintaan kasvaa, ja että heillä on oikeus tehdä itseään koskevia päätöksiä, ja että naisiin ja tyttöihin kohdistuva hyväksikäyttö ja väkivalta vähenevät. Nämä tavoitteet pitävät sisällään muun muassa sen, että naiset ja tytöt pääsevät kattavaan ja sukupuolinäkökulman huomioivaan koulutukseen, naiset ja tytöt pääsevät terveys-, koulutus- ja sosiaalipalvelujen käyttäjiksi, naisilla ja tytöillä on paremmat mahdollisuudet osallistua poliittiseen sekä elinkeinoja, luonnonvarojen käyttöä ja taloutta koskevaan päätöksentekoon ja taloudelliseen toimintaan. (Ulkoministeriö 2018b, 1–2.)

Jauhola (2010b, 260) on kuitenkin kritisoinut Suomen lähestymistapaa sukupuolinäkökulmaan kehitysyhteistyössä. Jauholan mukaan Suomen kehityspolitiikassa tasa-arvotyön lähtökohtana on yhä kaksi toisiaan täydentävää erillistä sukupuolta. Hänen mukaansa mukaan suomalainen tasa-arvopuhe toimii aktiivisena erojen ja toiseuden tuottajana. Hänen mukaansa tasa-arvopolitiikka ei ole kyennyt olemaan tarpeeksi herkkä naisten keskinäisille eroille. (Jauhola 2012, 323.) Julkunen (2002, 37) on puolestaan kritisoinut sitä, että pohjoismainen malli, Suomen malli mukaan lukien, palvelee koulutukseen, ansiotyöhön, heteroseksuaaliseen parisuhteeseen ja heteroäitiyteen lukeutuvaa naista.

Suomen kehityspolitiikan sukupuolten tasa-arvon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteutumista on tutkittu ensimmäisen kerran vuonna 2005 (Sala Tsegai & Murray 2005). Tällöin läpileikkaavuuden haastavuus, toimeenpano käytännössä ja resurssien puute saivat kritiikkiä.

Kritiikkiä sai myös se, että tasa-arvoa käsiteltiin irrallisena teemana huolimatta siitä, että sen tuli olla läpileikkaava tavoite. Nämä samat asiat ilmenivät ongelmallisina ja haastavina myös vuonna 2018 tehdyn selvityksen perusteella (Kehityspoliittinen toimikunta 2018, 23). Huolimatta siitä, että Suomen kehityspoliittikan ensimmäisenä painopisteenä korostetaan naisia ja tyttöjä, että ja tasa-arvoa painotetaan läpileikkaavana tavoitteena Suomen kehitysyhteistyössä, tutkimusten perusteella puheiden ja käytännön toteutuksen välillä on kuilu. Kritiikki on kohdistunut myös siihen, että samaan aikaan, kun naiset ja tytöt nousivat tärkeimmäksi kehityspoliittikan teemaksi, kehitysyhteistyörahoitusta leikattiin lähes 40 prosenttia. Selvitykset ovat nostaneet esiin myös sen, että Suomen tulisi selkeyttää tavoitteitaan tyttöjen ja naisten oikeuksista ja laatia niistä tarkennettu ohjeistus. (Jäppinen 2018; ks. myös Kehityspoliittinen toimikunta 2018.)

On myös olennaista tiedostaa Suomen kehityspoliittikan saama kritiikki muun muassa siitä, kuinka sen nähdään tarjoavan hallitsevia, länsimaisia instituutioita, arvoja ja malleja kehitysmaiden ongelmien ratkaisemiseksi (Koponen & Siitonen 2005, 219). Tämän kritiikin pohja nivoutuu kolonialismin ja uuskolonialismin¹⁰ merkitysten ymmärtämiseen kehityksen käsitteen ympärillä. Uuskoloniaali näkökulma painottaa, että kolonialismi ja hegemoniaan pyrkivät prosessit eivät ole kadonneet, vaan mahdollisesti muuttaneet luonnettaan ja suuntaansa. (Vuorela 1999, 17.) Nämä valtasuhteet voivat ilmentyä esimerkiksi siinä, kuinka monikansalliset yritykset voivat vaikuttaa etelän valtioiden talouteen tai siinä, kuinka pohjoisen valtiot voivat puuttua etelän valtioiden hallitusten päätöksentekoon, esimerkiksi vaatimalla valtioilta tiettyjen tavoitteiden toteutumista, jotta kehitysyhteistyöhön suostutaan. Epätasa-arvoisten valtasuhteiden myötä pohjoisen ja etelän välillä myös kokemukset kehityksestä ovat hyvin erilaisia. (Willis 2005, 18–20; ks. myös Gandhi 1998; Koivunen & Liljeström 1996a; Vuorela 1999.)

Voidaan sanoa, että käsitykset kehitysavusta sekä kehitysyhteistyöstä ovat muuttuneet samalla, kun käsitykset kehityksestä itsestään ovat muuttuneet. Esimerkiksi Suomessa kehitysavun sijaan nykyään puhutaan useimmin kehitysyhteistyöstä, ja avunantajien sekä avun vastaanottajien sijaan puhutaan usein kumppaneista. Tässä tutkielmassa käytän enimmäkseen kehitysyhteistyön käsitettä puhuessani Suomen kehitysyhteistyöhankkeista ja -ohjelmista Keniassa, sillä näen hankkeiden ja ohjelmien sisältävän myös yhteistyötä pelkän avun antamisen lisäksi. Samalla kuitenkin tiedostan sen, että kehitysyhteistyöhön sisältyy käsitteen hienovaraisuudesta huolimatta myös valtasuhteita – kaikki kehitysyhteistyö ei välttämättä näyttäydy *yhteistyönä* kaikille osapuolille, ja kehitysyhteistyö voidaan

¹⁰ Uuskolonialismilla tarkoitetaan globaaleja suhteita, jotka heijastavat pohjoisen johtavaa valta-asemaa suhteessa etelään huolimatta siitä, että siirtomaat ovat vapautuneet (Vuorela 1999, 17).

nähdä myös esimerkiksi vienninedistämisenä rikkaasta maasta köyhään maahan (ks. Kepa 2015). Seuraavaksi taustoitan hieman tutkimukseni tarkempaa kontekstia, eli Keniaa ja Suomen kehitysyhteistyötä Kenian kanssa.

2.2. Suomen ja Kenian välinen kehitysyhteistyö

Kenian ja Suomen diplomaattiset suhteet alkoivat vuonna 1965, ja kahdenvälinen kehitysyhteistyö alkoi 1980-luvulla. Kenia on yksi Suomen pitkäaikaisimmista kehitysyhteistyökumppanimaista. Suomen tavoitteet yhteistyössä Kenian kanssa ovat edistää alueellista vakautta ja turvallisuutta, lisätä liiketoimintaa ja kaupankäyntiä sekä osallistua YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen kehitysyhteistyön kautta. (Ulkoministeriö 2017, 9.) Arvioinnissa Suomen kehitysyhteistyöstä Keniassa vuosina 2007–2013 tuodaan esiin, että Suomi on kyennyt hankkimaan tärkeän roolin sektoreilla, joissa Suomi on Keniassa osallisena. Suomi on pitkällä aikavälillä sitoutunut kehittämään hyvää hallintoa, syrjäseutujen kehitystä ja luonnonresurssien hallintaa. Kuitenkin muun muassa Suomen kehitysyhteistyön maaohjelma Keniaan 2013–2016 on saanut myös kritiikkiä siitä, että maaohjelma tehtiin sisäisenä prosessina ulkoministeriössä konsultoimatta kenialaisia. (Ks. Caldecott et al. 2015, 4.)

Kenia on entinen Britannian siirtomaa, ja Kenia itsenäistyi joulukuussa vuonna 1963. Vuoteen 1981 saakka Keniassa vallitsi monipuoluejärjestelmä, kunnes se muutettiin yksipuoluejärjestelmäksi perustuslakiin tehtyjen muutosten myötä. Vuonna 1992 monipuoluejärjestelmään kuitenkin palattiin takaisin. *Kenya African National Union* (KANU) oli vallassa itsenäistymisestä vuoteen 2002 asti, kunnes *National Alliance of Rainbow Coalition* (NARC) valittiin valtaan. Kenia on jaettu hallinnollisesti 47:een maakuntaan. Kenian talous painottuu pääasiallisesti maatalouteen, mutta Keniassa on myös vahva teollistunut pohja. (Bore, Macdonald, Munguti & Mutua 2015, 1.) Viimeisen vuosikymmenen aikana Kenian talous on kasvanut noin 5 % vuodessa. Kenia on viidenneksi suurin talous Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, ja se on monien sijoitusten ja innovaatioiden keskipiste. Kenialla nähdään myös olevan merkittävä rooli alueellisen vakauden ja kehityksen edistämiseksi. (Ulkoministeriö 2017, 6.)

Viimeisimmät viralliset luvut köyhyydestä Keniassa ovat peräisin vuodelta 2006, mutta arvioiden mukaan köyhyys vähenee hitaasti ja yhä 40 % väestöstä asuu köyhyysrajan alapuolella. Keniassa on myös suuria alueellisia eroavaisuuksia. Viimeisen 50 vuoden aikana lapsikuolleisuus on puolittunut ja koulujen oppilasmäärät ensimmäisellä ja toisella asteella ovat kaksinkertaistuneet. Äitikuolleisuus puolestaan on pysynyt korkeana, noin 400 kuollutta äitiä per 100000 elävänä syntynyttä lasta.

Keniassa on myös suuri työttömyysaste, jota hankaloittaa nopea väestönkasvu. (Ulkoministeriö 2017, 6–7.)

Keniassa vallitsee yhä paljon epätasa-arvoa, joka juontaa juurensa sukupolvien välisestä köyhyydestä ja monimutkaisista rakenteellisista ja historiallisista ongelmista liittyen maan ja omaisuuden omistusoikeuksiin, sukupuolittuneeseen perintöoikeuteen liittyviin lakeihin sekä naisten alhaisiin mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille (Unterhalter & North 2011, 496). Suurimmalla osalla naisista ei ole turvattua pääsyä kestävän maatalouselinkeinon äärelle, vaikka naiset muodostavat enemmistön työvoimasta (ks. Maailmanpankki 2007, 72–79). Kansalliset linjaukset, strategiat ja lait Keniassa ottavat sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen enenevässä määrin huomioon, mutta nämä asennemuutokset eivät leviä helposti kaikkialle, sillä tavanomaiset normit ovat yhä hallitsevassa asemassa (Ifejika Speranza 2011). Vuonna 1995 Keniassa perustettiin kansallinen työryhmä, jonka tehtävänä oli edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa koulutuksessa. Tästä huolimatta sukupuolinäkökulmaan ja koulutukseen liittyviä linjauksia ei muodostettu ennen vuotta 2008. (Unterhalter & North 2011, 496.)

Vuonna 2010 Keniassa hyväksyttiin uusi perustuslaki, joka pyrkii lujittamaan demokratiaa ja turvaamaan ihmisoikeudet kokonaisvaltaisesti. Uudesta perustuslaista huolimatta naisten, vammaisten ja vähemmistöjen syrjintä vallitsee. Vaikka perustuslaki ajaa sukupuolten tasa-arvoa ja naisten voimaantumista, näitä turvaavien uusien lakien täytäntöönpano kohtaa paljon vastustusta. (Ulkoministeriö 2017, 6–7.) On painotettu, että uuden perustuslain ja vuonna 2013 tehdyn hallinnon hajauttamisen myötä Kenian on mahdollisuus puuttua tarkemmin maan kehitysongelmiin (Caldecott, Killian, Uusihakala & Wambui Njagi 2017, 1).

Kenian oma kehityssuunnitelma, *Vision 2030*, julkaistiin vuonna 2008 (Ks. Kenya Vision 2030). Kehityssuunnitelma painottaa muun muassa vahvaa keskittymistä YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Kehityssuunnitelman tavoitteena on demokraattinen järjestelmä, joka perustuu asiakeskeiseen politiikkaan, oikeusvaltioperiaatteisiin ja ihmisoikeuksien kunnioitukseen ja suojaamiseen. *Vision 2030* on pitkän ajan kehityssuunnitelma Kenialle. Sen tavoite on tehdä Keniasta teollistunut keskitulon maa, joka tarjoaa mahdollisuuden laadukkaaseen elämään puhtaassa ja turvallisessa ympäristössä kaikille kansalaisille. *Vision 2030* pyrkii saavuttamaan kestävän kehityksen tavoitteet. Sen kolme pilaria ovat taloudellinen, yhteiskunnallinen ja poliittinen hallinta. (Kenya Vision 2030, vii.) Suomen kehitysyhteistyö Keniassa pohjautuu Kenian *Vision 2030* –kehityssuunnitelmaan ja Keniassa vuonna 2010 hyväksyttyyn perustuslakiin, sekä vuonna 2016 hyväksyttyyn valtioneuvoston kehityspoliittisen selontekoon ja *Agenda 2030*:en eli YK:ssa vuonna 2015 hyväksyttyyn kestävän kehityksen toimintaohjelmaan, (Ulkoministeriö 2018e).

Suomen kehitysyhteistyö Keniassa painottuu neljään eri osa-alueeseen. Nämä ovat *hyvä hallinto ja ihmisoikeudet, luonnonvarat, maatalous ja maaseutukehitys* sekä *paikallisen yhteistyön määrärahan hankkeet*. Hyvän hallinnon alalla Suomen kehitysyhteistyön tavoite on hyvä ja vastuullinen hallinto, joka edistää ihmisoikeuksia. Luonnonvarojen saralla Suomi tukee erityisesti vesisektoria ja tähtää vesihuollon ja sanitaation parantamiseen maaseudulla sekä vesivarojen hallinnan kehittämiseen. Suomi pyrkii edistämään kestäväää, tehokasta ja demokraattista luonnonvarojen käyttöä ja hallintaa, sekä parantamaan maaseudun vesihuoltoa köyhyyden vähentämiseksi. Maatalous- ja maaseutukehityssektorilla Suomen tavoite on osallistua maaseutuyhteisöjen voimaannuttamiseen ja köyhyyden vähentämiseen. Erityistä huomiota kiinnitetään naisten ja muiden haavoittuvien ryhmien tilanteen parantamiseen ja mahdollisuuksiin osallistua päätöksentekoon. Paikallisen yhteistyön määrärahan hankkeissa Suomi tukee kenialaisia kansalaisjärjestöjä hyvän hallinnon ja ihmisoikeuksien saralla, ja edistää vuonna 2010 hyväksytyn perustuslain toimeenpanoa. (Ulkoministeriö 2018e.) Seuraavaksi käsittelen tutkimukseni teoreettista viitekehystä feministisen kehitystutkimuksen käsitteiden kautta.

3. FEMINISTINEN VIITEKEHYS KEHITYSTUTKIMUKSEEN

3.1. Feministinen viitekehys linssinä

Tässä luvussa avaan tutkimukseni teoreettisen viitekehysten ensin käsittelemällä laajemmin feminististä viitekehystä linssinä maailmanpolitiikan tarkastelemiseen, jonka jälkeen taustoitan tarkemmin tutkimukseni teoreettisen kontekstin määrittelemällä kehitystutkimuksen lähestymistapoja sukupuoleen, sukupuolitarpeisiin ja tasa-arvoon. Avaan ensin ymmärrykseni feministisestä viitekehyksestä, joka painottuu sukupuolinäkökulman lisäksi myös ymmärrykseen läpileikkaavista epätasa-arvoa tuottavista tekijöistä.

Nykyään feministinen analyysi on hyväksytty osaksi kansainvälisen politiikan tieteenalaa erityisesti feministisen kansainvälisen politiikan tutkijoiden ja aktivistien työn ansiosta (ks. esim. Enloe 1989; Tickner 1992; Sylvester 1994; Weber 1999).¹¹ Sukupuolinäkökulma huomioitiin aluksi kysymällä ”missä naiset ovat?” kansainvälisissä suhteissa (ks. Enloe 1989), mutta feministinen tutkimus ei

¹¹ Feministinen tutkimus on joutunut kamppailemaan siitä, että se otettaisiin vakavasti kansainvälisen politiikan tieteenalalla (ks. esim. Tickner 1997; Youngs 2004). Särmän (2014, 32–33) mukaan feminismi ja kansainvälisen politiikan valtavirran suhde on ollut haastava. Hänen mukaansa feministisen tutkimuksen määrä on kuitenkin lisääntynyt kansainvälisen politiikan tieteenalalla, mutta feministinen tutkimus – ja yleisesti naisten tekemät julkaisut – saatetaan yhä usein jättää huomiotta (ibid.).

rajoitu tähän kysymykseen.¹² Särmän (2014, 26) mukaan feministisen tutkimuksen on ollut välttämätöntä toimia tieteenalojen rajoja rikkovasti kansainvälisen politiikan tieteenalalla, sillä perinteinen kansainvälisen politiikan tieteenala ei ole tarjonnut työkaluja, joilla voidaan tutkia vastauksia kysymyksiin, jotka ovat olennaisia sukupuolen ja maailmanpolitiikan tutkimiseen. Tässä tutkimuksessa ymmärrän feministisen viitekehyksen Petersonin ja Runyan (2010, 1–2) mukaan linssinä maailman tarkastelemiseen (ks. myös Sjöberg & Tickner 2011, 5). Täten tässä tutkimuksessa ymmärryksen feministisestä tutkimuksesta nivoutuu ymmärrykseen sukupuolesta linssinä, jonka kautta valtasuhteita ja epätasa-arvoisuutta voidaan tutkia maailmanpolitiikan eri ilmiöissä. Jotta valtasuhteita ja epätasa-arvoa voidaan tutkia, tulee hahmottaa naisten asemointi kansainvälisissä suhteissa. Tämä on mahdollistunut erityisesti YK:n järjestämien naisten maailmakonferenssien myötä, kun dataa miehistä ja naisista on alettu kerätä, ja sukupuoleen on alettu kiinnittää erityistä huomiota kansainvälisesti. (Peterson & Runyan 2010, 1–2.) Särmän (2014, 22) mukaan sukupuoliroolien näkeminen luonnollisina ylläpitää valta-asetelmia, jotka jäävät usein huomioimatta, ellei sukupuoleen kiinnitetään erityistä huomiota.

Petersonin ja Runyan (2010, 2–4) mukaan sukupuoli voi toisaalta toimia myös linssinä, joka edistää muun muassa ajattelun ja toimien kahtiajakoa, joka voi ylläpitää globaaleja valtarakenteita ja estää yhteiskunnallisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden toteutumista. Heidän mukaansa sukupuolen lisäksi on olennaista keskittyä myös lomittuviin epätasa-arvoisuutta tuottaviin tekijöihin, kuten seksuaalisuuteen, luokkaan, rotuun ja kansallisuuteen. Tässä tutkimuksessa sukupuoli toimii analyysini linssinä, mutta sen sijaan, että ymmärryksen tasa-arvosta rajoittuisi vain sukupuoleen, myös muut tekijät kuin sukupuoli vaikuttavat analyysini taustalla.

1900-luvun alkuun saakka sukupuolella tarkoitettiin lähinnä biologista sukupuolta, naista ja miestä anatomisesti eriteltynä. Tyypillisiä käyttäytymismalleja, rooleja, tapoja ja yhteiskunnallista asemaa selitettiin usein biologialla. Täten sukupuolet ja niistä syntyneet roolit nähtiin luonnollisina ja muuttumattomina. 1960-luvulla sukupuoli alettiin nähdä sosiaalisena konstruktiona, ja 1970-luvulla

¹² Yksi feministisen teorian sisäistä keskustelua korostavista jäsennyksistä on jaotella feministinen tutkimus empiristiseen feminismiin, standpoint-feminismiin ja postmoderniin feminismiin (Harding 1986). Empiristisellä feminismillä tarkoitetaan tutkimusta, joka tekee naisten toimijuutta näkyväksi. Standpoint-feminismi puolestaan on käsitys, jonka mukaan naisilla on parempi mahdollisuus tuottaa oikeampaa tietoa todellisuudesta marginalisoituneesta asemastaan johtuen. Postmoderni feminismi taas on näkemys, jonka mukaan tieto on aina osittaista ja se myös kyseenalaistaa kategorian ”nainen”. (Koivunen & Liljeström 1996, 28.) Sylvesterin (1994, 16–17) mukaan 1980-luvun lopulla postmoderni tutkimus nousi vallitsevaksi suuntaukseksi feministisessä kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Postmoderni maailmankuva kyseenalaistaa käsityksen siitä, että on olemassa havaitsijasta riippumaton yksi ja todellinen maailma, josta voidaan tietää (Matero 1996, 253).

käsite *gender* yleistyi feministisessä teoreettisessa keskustelussa. (Mattila et al. 2016, 257–258.) Käsitteellä *gender* tarkoitetaan kulttuurisesti muodostettuja ja määriteltyjä ominaispiirteitä, jotka kuuluvat maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen (Tickner 1992, 6–7; ks. myös Eriksson Baaz & Stern 2013, 17). Nykyään sukupuoli voidaan erotella suomen kielessä *biologiseksi sukupuoleksi* sekä *sosiaalisesti konstruoiduksi sukupuoleksi* (Mattila et al. 2016, 259).¹³

Tänä päivänä YK:n määritelmän mukaan sukupuoli tarkoittaa:

[– –] sosiaalisia ominaisuuksia ja mahdollisuuksia, jotka ovat yhteydessä miehenä tai naisena olemiseen ja miesten, naisten, poikien ja tyttöjen välisiin suhteisiin [– –]. Nämä ominaisuudet, mahdollisuudet ja suhteet ovat sosiaalisesti rakennettuja ja sosiaalisten prosessien kautta opittuja. Ne ovat ajanomaisia, kontekstista riippuvaisia ja muuttuvaisia. Sukupuoli määrittää, mitä naiselta ja mieheltä annettussa kontekstissa odotetaan, sallitaan ja arvostetaan. Monissa yhteiskunnissa naisille ja miehille annetuissa vastuissa, mahdollisuuksissa toimia ja pääsyssä resursseihin sekä päätöksentekomahdollisuuksiin on eroja ja epätasa-arvoa. Sukupuoli on osa sosiokulttuurista kontekstia. [– –] (YK 2018c. Suomentanut Riikka Järvenpää.)¹⁴

Täten sukupuolella viitataan naisten, miesten, tyttöjen ja poikien sosiaalisesti konstruoituihin rooleihin, jotka ovat erilaisia kaikkialla. Sukupuoliroolit voivat vaihdella esimerkiksi sukupolvien välillä, paikallisesti sekä ajallisesti. (Vainio-Mattila 2001, 10; ks. myös Ollila 2001, 78; Mattila et al. 2016, 259–260.)

Kehitystutkimuksessa sukupuolinäkökulmaan keskittyneet tutkijat ovat pitkään kiinnittäneet huomiota naisten vähäiseen näkyvyyteen kehityksessä. Tässä tutkielmassa kehityksen ymmärrykseen liittyy olennaisena osana sukupuolten tasa-arvo ja se, kuinka ilman tasa-arvoa ei voi myöskään olla kestävä kehitys. Tämän vuoksi on olennaista, että sukupuolinäkökulma on osana kehityspolitiikkaa ja kehityksen ymmärrystä sekä tavoitteita. Sukupuolella voidaan nähdä olevan merkittävä rooli kehitykseen liittyvien toimenpiteiden ja seurausten muodostumisessa, ja huomion kiinnittäminen sukupuoleen voi myös antaa tietoa kehityksen edistämiseen ja köyhyyden vähentämiseen tähtääviin toimenpiteisiin. (Ks. esim. Visvanathan 2011; Braun 2011; Momsen 2004.) Ymmärrän kehityksen myös inhimillisen kehityksen kautta, joka ei kuitenkaan jätä huomiotta

¹³ Englanniksi ”sex” ja ”gender”.

¹⁴ Englanniksi: “[– –] the social attributes and opportunities associated with being male and female and the relationships between women and men and girls and boys [– –]. These attributes, opportunities and relationships are socially constructed and are learned through socialization processes. They are context/ time-specific and changeable. Gender determines what is expected, allowed and valued in a woman or a man in a given context. In most societies there are differences and inequalities between women and men in responsibilities assigned, activities undertaken, access to and control over resources, as well as decision-making opportunities. Gender is part of the broader socio-cultural context. [– –]” (YK 2018c.)

taloudellista kehitystä tärkeänä osana tasa-arvon edistämistä, köyhyyden vähentämistä ja elinolosuhteiden parantamista kaikkialla maailmassa. Inhimillisen kehityksen käsite on noussut esiin erityisesti 1990-luvulta lähtien, kun YK:n kehitysohjelma (UNDP) alkoi julkaista vuosittain raportteja inhimillisestä kehityksestä. Ensimmäisessä raportissa (ks. UNDP 1990) painotettiin ihmisten valintamahdollisuuksien lisäämistä. Raportissa painotettiin, että kehityksen prosessin tulisi luoda ihmisille ympäristön, jossa he voivat yksilöllisesti tai kollektiivisesti kehittää potentiaaliaan ja elää sellaista elämää, joka vastaa heidän tarpeitaan ja intressejään. (Benería, Berik & Floro 2014, 17; ks. UNDP 1990, 1).

Festerin (2016, 6) mukaan sukupuolentutkimus ja feminismi eivät tarkoita sitä, että keskityttäisiin ainoastaan naisten elämän parantamiseen (ks. myös Ackerly, Stern & True 2006, 4; Sylvester 1994, 9). Kohderyhmänä ovat sekä naiset että kaikki muut ihmiset, sillä naisten aseman parantaminen ei ole mahdollista ilman kaikkien ihmisten yhteiskunnallisen tilan parantamista sekä radikaaleja yhteiskunnallisia, poliittisia ja taloudellisia muutoksia. Tavoitteena on saavuttaa oikeudenmukainen yhteiskunnallinen ympäristö jossa kaikki, miehet, naiset, pojat, tytöt ja muut ryhmät, voivat toteuttaa itseään. (Fester 2016, 6.) Keskityn tutkielmassani sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tutkimiseen ja siihen, miten sukupuolten tasa-arvo on huomioitu eri kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa. Ymmärrän tasa-arvon kuitenkin sellaiseksi, että siinä huomioidaan sukupuolen lisäksi myös muita risteäviä eroja muun muassa seksuaalisuuteen, ikään ja vammaisuuteen liittyen, ja täten analyysissäni kiinnitän huomiota myös muihin tekijöihin kuin sukupuoleen. Painotan tutkielmassani myös sitä, että on tärkeää ymmärtää, että naiset – kuten miehetkään – eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan ihmisten elämät ja kokemukset ovat erilaisia ja monimutkaisia ympäri maailman. On vanhempia naisia, työssäkäyviä naisia, naisia, joiden suurimmat vastualueet sijoittuvat kotitalouden piiriin, sekä naisia, jotka tasapainottelevat monia erilaisia rooleja samanaikaisesti. On merkittävää kuitenkin ottaa huomioon myös se, että naiset eivät ole ainoa marginaalisessa asemassa oleva ryhmä, vaan muita marginaalisessa asemassa olevia ovat esimerkiksi eri etnisiin ryhmiin tai eri luokkiin kuuluvat ihmiset, tai esimerkiksi HLGBTQ-ihmiset.¹⁵

Seuraavaksi taustoitän sukupuolinäkökulman astumista kehitystutkimukseen ja sitä, kuinka kehitystutkimuksessa fokus vaihtui naisista laajemmin sukupuoleen. Tämän kautta johdatan lukijan tutkielmani tarkempaan teoreettiseen kontekstiin. Tämän jälkeen avaan tarkemmin sukupuolisuunnittelua ja näkökulmia siihen, miten sukupuolinäkökulmaa ja tasa-arvoa voidaan ajaa

¹⁵ HLBTIQ-lyhenne tarkoittaa sukupuoli- ja vähemmistöryhmiä: homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit (ks. Mattila et al. 2016, 269).

kehitysyhteistyössä strategisten ja käytännön sukupuolitarpeiden huomioimisen kautta. Tämän jälkeen avaan tarkemmin eri näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon feministisestä viitekehyksestä ja täsmennän, kuinka näiden näkökulmien avulla voidaan analysoida erilaisia tasa-arvopainotuksia kehitysyhteistyössä. Teoreettinen viitekehyseni muodostaa kokonaisuuden, jonka avulla voidaan tutkia vastauksia tutkimuskysymyksiini. Täsmennä tarkemmin teoreettisen viitekehyseni linkin tutkimuskysymyksiini seuraavissa teorialuvuissa sekä alaluvussa 4.3., jossa avaan tutkimustehtäväni yksityiskohtaisesti.

3.2. Kehitysjattelun muutos naisista sukupuoleen: sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Tässä alaluvussa avaan kehitystutkimuksen lähestymistapoja naisiin ja sukupuoleen, joita hyödynnän analyysissäni. Tässä alaluvussa määriteltyjen näkökulmien avulla voidaan analysoida sitä, miten Suomen kehitysyhteistyöhankkeiden ja -ohjelmien lähestymistapa sukupuoleen ja tasa-arvoon suhteutuu akateemiseen keskusteluun sukupuolten tasa-arvosta kehitysyhteistyössä. Täten tässä alaluvussa määrittelemieni käsitteiden kautta voidaan tutkia sitä, *miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa*.

Vaikka kansainvälisen tasa-arvopolitiikan voidaan nähdä saaneen alkunsa, kun YK:n peruskirja hyväksyttiin vuonna 1945 (YK 1945) ja naisten ja miesten yhtäläiset oikeudet vahvistettiin kansainvälisesti ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948 (YK 1948), sukupuoleen liittyvät kysymykset tulivat osaksi kehityspolitiikkaa vasta 1960–1970-luvuilla (Mattila et al. 2016, 239). Kehitystutkimuksessa sukupuolinäkökulmaan keskittyneet tutkijat olivat jo pitkään kiinnittäneet huomiota naisten vähäiseen näkyvyyteen kehityksessä ja huomiota kiinnitettiin siihen, miten tärkeä merkitys sukupuolella on kehitykseen liittyvien toimenpiteiden ja seurausten muodostumisessa (Visvanathan 2011).

Kehitysteorioissa ja kehitysyhteistyöprojekteissa on ollut useita vaihtelevia näkökulmia naisista ja kehityksestä. Sillä oletukset vaihtelevat siitä, millainen naisen roolin tulisi olla kehityksessä, kehitysyhteistyöprojektit liittyen naisiin ja kehitykseen ovat mukautuneet eri ymmärrysten mukaan. (Richey 2000, 249.) Naiset kehityksessä (*Women in Development*, WID) –viitekehys muotoutui 1970-luvun alussa Washington D.C.:n naisten komitean johdosta. Kyseinen komitea koostui kehitysyhteistyöhön perehtyneistä naisista, jotka olivat keskittyneet erityisesti globaalin etelän kehitykseen. WID-lähestymistavan käsitteet omaksuttiin nopeasti Yhdysvaltojen

kehitysyhteistyöviraston (*United States Agency for International Aid, USAID*) toimesta. WID-lähestymistavan perimmäinen sanoma oli, että naiset ovat käyttämätön resurssi, ja heillä on taloudellisesti annettavaa kehitykselle. (Moser 1993, 3; ks. myös Escobar 2012, 178.) WID-lähestymistavan pohjimmainen ajatus oli, että naiset tulisi lisätä mukaan kehitykseen, sillä kehitys oli aiemmin jättänyt naiset täysin huomiotta. Haluttiin, että myös naiset pääsisivät hyötymään esimerkiksi talouskasvusta, ja että naisten kotitalouksissa tehty työ tunnistettaisiin. (Mattila et al. 2016, 264.)

WID-lähestymistapa kiinnitti huomiota siihen, kuinka kehitysyhteistyöhankkeissa kuviteltiin, että naiset olivat tasa-arvoisia kumppaneita kehitysyhteistyöhankkeissa. WID-aktivistit ja tutkijat kuitenkin osoittivat, kuinka tilastot eivät eritelleet miehiä ja naisia, ja täten tilastojen käyttö suunnitelmien perustana jätti pimentoon sen tosiasian, että naiset ja miehet osallistuvat erilaisiin toimintoihin, minkä johdosta heillä on erilaiset tarpeet. WID-tutkijat osoittivat, että naiset ovat näkymättömiä valtaosassa kehitysajattelua, vaikka naisilla on suuri rooli kehityksessä muun muassa ruuan tuottajina ja työntekijöinä. (Vainio-Mattila 2001, 8–9.)

WID-lähestymistapaa on kritisoitu muun muassa siitä, että se painottaa länsimaalaisia arvoja ja rationaalisuutta, ja hyväksyy etnosentrisen lähestymistavan suoraviivaisesta kehityksestä. Nämä lähestymistavat pitävät naisten kehitystä pääsääntöisesti taloudellisena ongelmana tasa-arvo-ongelman sijaan. (Richey 2000, 252.) WID-lähestymistapaa arvosteltiin myös siitä, että se ei kiinnittänyt huomiota naisen alisteisen aseman syihin eikä nähnyt sukupuolten valtasuhteiden muuttamista naisten aseman edistämisen keinona. Myöskään miehistä tai miesten roolista ei puhuttu lainkaan sukupuolijärjestelmän osana. (Mattila et al. 2016, 264.) Mohantyn (2003, 59) mukaan WID-lähestymistapa pyrkii antamaan kaikelle taloudellisen selityksen, ja hänen mukaansa WID-lähestymistavassa kehitys tarkoittaa ainoastaan taloudellista kehitystä. Escobar (2012, 179) on kritisoinut sitä, kuinka WID-lähestymistapaan erikoistuneita henkilöitä oli liian vähän, minkä vuoksi naisten asemaa kehityksessä ei huomioitu välttämättä käytännön tasolla lainkaan toteutuksessa. Ongelmana nähtiin myös se, että naisiin keskityttiin heidän biologisen sukupuolen näkökulmasta, huomioiden vain naisten ja miesten väliset biologiset erot sen sijaan, että oltaisiin keskitytty sosiaalisesti konstruoituun sukupuoleen ja siihen, millainen sosiaalinen suhde naisilla ja miehillä on, ja miten naisista on systemaattisesti tehty alempiarvoisia suhteessa miehiin (Moser 1993, 2–3; ks. myös Oakley 1980; Rubin 1975; Eriksson Baaz & Stern 2013, 17; Koivunen & Liljeström 1996b, 15; Mills & Lewis 2003, 4). Huolimatta WID-lähestymistavan saamasta kritiikistä, se kuitenkin nosti

sukupuolen merkittäväksi osaksi kehityspolitiikkaa kansainvälisesti (Mattila et al. 2016, 265). WID-lähestymistapojen saaneen kritiikin myötä keskustelua alettiin siirtää ”naisista” ”sukupuoleen”.

1970-luvun loppupuolella syntyi uusi lähestymistapa, jota kutsutaan sukupuoli ja kehitys (*Gender and Development*, GAD) -lähestymistavaksi (Richey 2000, 253). GAD-lähestymistapa asettaa sukupuolittuneet valta-asemat yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin, ja pyrkii uudistamaan epätasa-arvoiset rakenteet täysin (Kabeer 1997; Parpart 1995). Huomio alkoi suuntautua naisten ja kehityksen kontekstissa siihen, miten sukupuoli ja sen myötä suhteet ovat sosiaalisesti konstruoituja (Moser 1993, 3; ks. myös Escobar 2012, 187). GAD-lähestymistavan periaate on se, että naisten sijaan huomion tulisi kiinnittyä sukupuolijärjestelmään eli siihen, miten kehitysinterventiot vaikuttavat sekä miehiin että naisiin ja miesten ja naisten välisiin valta- ja vastuusuhteisiin (Mattila et al. 2016, 265).

Escobar (2012, 188) on painottanut, että vaikka GAD-lähestymistavan mukaan naisten osallistuminen yhteiskunnan eri osa-alueille on välttämätön asia, se ei ole oikotie naisten alempiarvoisen aseman parantamiseen. Hänen mukaansa sosiaalisen sukupuolen huomioiminen, naisten ja miesten välisen sosiaalisten suhteiden tiedostaminen sekä sukupuoliperusteisiin pohjautuvien järjestöjen kehittäminen voivat tarjota kestävä pohjan naisten aseman kehittämiseksi. (Escobar 2012, 188.) GAD-lähestymistavan myötä sukupuoliroolit on tunnistettu myös kehitysyhteistyössä sosiaalisesti määritellyiksi sekä sattumanvaraisiksi, ja täten myös muuttuvaisiksi. Naisten erilaisten roolien tunnistaminen on merkittävä askel kilpailevien vastuiden tunnistamiseen, prioriteettien muuttamiseen sekä naisiin kohdistuvien taakkojen havaitsemiseen. (Richey 2000, 253.)

GAD-lähestymistapa nousi esiin erityisesti YK:n järjestämässä naisten maailmankonferenssissa Pekingissä, ja se nimettiin *tasa-arvolähestymistavaksi*, ja se on yksi nykypäivän kansainvälisten kehitysyhteistyöjärjestöjen vallitsevista lähestymistavoista. Huolimatta siitä, että GAD-lähestymistavan sanasto ja kieli on sisällytetty kehitysyhteistyöjärjestöjen toimiin, Richeyn mukaan valtaosa järjestöistä toimii kuitenkin WID-lähestymistavan mukaisesti, sisällyttäen naiset yksilöinä toimintaohjelmiin mukaan ja laiminlyöden sukupuolinäkökulman mahdollisuuden kehitysavussa. (Emt., 255–256.) Jackson (1998, 43) on painottanut, että sukupuoli-identiteetit muodostavat kaiken sosiaalisen elämän, ja täten sukupuolinäkökulman huomioiminen ei tarkoita sitä, että naiset tulisi ”lisätä mukaan” esimerkiksi kehitysyhteistyötoimiin, vaan että kehityksen tavoitteet ja strategiat arvioidaan uudelleen ja tarkastellaan kokonaisuudessaan sukupuolilinssien läpi (ks. myös Degnbol-Martinussen & Engberg-Pedersen 2003, 29).

YK ja sen järjestämät naisten maailmankonferenssit vuodesta 1972 alkaen nostivat sukupuolten tasa-arvon ja naisten oikeudet osaksi jäsenmaidensa normistoa sekä kehityksen edellytykseksi, ja YK:n yleiskokous julisti vuodet 1976–1985 naisten vuosikymmeneksi. Tällöin *sukupuolten välisestä tasa-arvosta sekä sukupuolisyrittämisestä lopettamisesta, naisten integroimisesta kehitykseen, ja naisten vaikutusvallan lisäämisestä maailmanrauhan vahvistamiseksi* julistettiin yleisiksi maailmanlaajuisiksi tavoitteiksi. Naisten maailmankonferensseja on pidetty Meksikossa vuonna 1972, Kööpenhaminassa vuonna 1980, Nairobissa vuonna 1985 ja Pekingissä vuonna 1995. (Moser & Moser 2005, 11.)

Kun teoreettinen keskustelu siirtyi naisista sukupuoleen, myös käytännön kehitysyhteistyössä käytetty käsitteistö muutettiin erityisesti YK:n naisten maailmankonferenssien myötä. Vuonna 1995 Pekingin konferenssissa monet hallitukset ympäri maailman allekirjoittivat *Pekingin julistuksen ja toimintaohjelman* (ks. Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995), jossa hallitukset sitoutuivat saavuttamaan sukupuolten välisen tasa-arvon ja edistämään naisten voimaantumista sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen avulla. (Mattila et al. 2016, 274.)

Pekingissä järjestetyn naisten maailmankonferenssin jälkeen suurin osa kansainvälisen tason kehitysyhteistyöinstituutioista ovat omaksuneet sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen liittyvää sanastoa osaksi toimintaohjelmiaan. (Moser & Moser 2005, 11; ks. myös Clisby & Enderstein 2017, 235–236; UNRIC 2018.) Täten GAD-lähestymistavasta tuli virallinen suuntaus sukupuolten tasa-arvon ajamiseksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen kautta (Richey 2000, 255). Pekingin konferenssin jälkeen tavoitteiden edistymistä on seurattu viiden vuoden välein. On todettu, että suurin osa YK:n jäsenvaltioiden sovituista tavoitteista on kuitenkin jäänyt saavuttamatta. Tavoitteet ovat olleet laajuudeltaan kattavia, eikä esimerkiksi monia Pekingin toimintaohjelman tavoitteista ole mikään maa kyennyt toteuttamaan täysin.¹⁶ (Mattila et al. 2016, 270–271.)

¹⁶ Pekingin toimintaohjelman myötä toimitaan kahdentoista ongelman ratkaisemiseksi: 1. Naisten lisääntyvä ja luonteeltaan jatkuva köyhyys, 2. Epätasa-arvoiset koulutusmahdollisuudet ja naisten riittämätön koulutus, 3. Epätasa-arvoiset mahdollisuudet päästä osalliseksi terveydenhuoltopalveluista, 4. Naisiin kohdistuva väkivalta, 5. Aseellisten ja muiden konfliktien vaikutus naisten elämään, 6. Epätasa-arvoiset talousrakenteet, mahdollisuudet ja resurssien käyttöoikeudet, 7. Epätasa-arvoinen vallanjako ja päätöksentekomahdollisuudet kaikilla tasoilla, 8. Naisten aseman edistämiseksi perustettujen mekanismien riittämättömyys kaikilla tasoilla, 9. Naisten ihmisoikeuksien kunnioittamisen, edistämisen ja turvaamisen laiminlyönti, 10. Naisia koskevat stereotyyppit mediassa sekä sukupuolten eriarvoiset mahdollisuudet ja oikeudet käyttää viestintäjärjestelmiä ja hyötyä niistä, 11. Sukupuolten eriarvoisuus luonnonvarojen hallinnassa ja ympäristönsuojelussa, 12. Tyttöjen syrjintä ja heidän oikeuksiensa loukkaaminen (Pekingin julistus ja toimintaohjelma 1995).

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella tarkoitetaan tarkemmin strategiaa, jolla sekä hallitukset että kehitysyhteistyöinstituutiot sisällyttävät sukupuolinäkökulman kaikkeen politiikkaansa, ohjelmiinsa sekä toimeenpanoonsa (ks. Jahan 1995). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisella pyritään siihen, että sekä miesten että naisten huolet ja kokemukset ovat olennaisena osana kaikkien projektien suunnittelua, toimeenpanoa, monitorointia ja arviointia (Momsen 2004, 15; Debusscher & van der Vleuten 2012, 321).

YK:n (1997, 28) määrittelee sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen näin:

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on arviointiprosessi, jossa tarkastellaan mistä tahansa suunnitellusta toimenpiteestä, mukaan lukien lainsäädäntöön, politiikkaan ja ohjelmiin liittyvät toimenpiteet, naisille ja miehille koituvia seurauksia, millä tahansa alueella ja millä tahansa tasolla. [Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen] on strategia, jolla naisten ja miesten näkemykset ja kokemukset sisällytetään toimintatapojen ja ohjelmien suunnitteluun, täytäntöönpanoon, seurantaan ja arviointiin kaikilla politiikan, talouden ja yhteiskunnan alueilla siten, että naiset ja miehet hyötyvät yhdenvertaisesti. Perimmäisenä päämääränä on saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo.¹⁷ (Suomentanut Riikka Järvenpää.)

Braun (2011, 148) painottaa, että feministisen tutkimuksen sisällyttäminen kehitystoimiin on tärkeä projekti. Bazinet et al. (2006, 105) ovat tuoneet esiin, kuinka huolimatta institutionaalisesta sitoumuksesta sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen, toimeenpano ja arvioinnit ovat kohdanneet monia haasteita kehitysprojekteissa. Myös Yuval-Davisin (2006) mukaan feminististen tutkijoiden ja kansainvälisten toimintatapojen välillä on kuilu, eikä akateemisen tutkimuksen viitekehyksiä ole omaksuttu kansainvälisellä kentällä käytännössä (ks. myös Parpart 2014, 384–385). Richeyn mukaan sukupuoli on aihealue, jossa kehitysyhteistyöllä on haasteellista saada kehitystä aikaiseksi, ja mikäli kehitystä puolestaan saadaan aikaiseksi, sitä on hankala mitata. Richey on kritisoinut myös sitä, kuinka teoriassa valtavirtaistaminen tavoittelee sitä, että sukupuoli huomioidaan kaikissa kehitysyhteistyön osa-alueissa, mutta kuinka käytännössä tasa-arvoasiat saattavat kärsiä siitä, että ne ”päälle liimataan” hankkeisiin ja täten sen tavoitteet voivat laimentua (ks. myös Mukhopadhyahy 2007, 135–136). Richey kuitenkin painottaa, että sukupuolinäkökulma kehitykseen on merkittävä kriittinen näkökanta kehitysyhteistyöhön. Hänen mukaansa epäonnistuneet sukupuoli-interventiot ovat johtaneet siihen, että monien valtavirta-ajattelua edustavien päättäjien mielestä sukupuoli on liian henkilökohtainen tai kulttuurispesifinen aihealue, jotta kansainvälinen

¹⁷ Englanniksi: “Gender mainstreaming is the process of assessing the implications for women and men of any planned action, including legislation, policies or programmes, in all areas and at all levels. It is a strategy for making women’s as well as men’s concerns and experiences an integral dimension of the design, implementation, monitoring and evaluation of policies and programmes in all political, economic and societal spheres so that women and men benefit equally and inequality is not perpetuated. The ultimate goal is to achieve gender equality.” (YK 1997, 28.)

kehitysyhteistyö voisi vaikuttaa siihen. Richeyn mukaan kuitenkin nimenomaan nämä aihealueet, joissa epätasa-arvo vallitsee, tarvitsevat interventiota kaikkein eniten. (Richey 2000, 156, 247.)

Sytä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimeenpanon ongelmiksi on tutkittu olevan huonotasoinen sukupuolikoulutus, heikot mahdollisuudet kokemusten jakoon ja organisaation sisäiseen oppimiseen, hierarkkiset organisaatiokulttuurit, sekä vastahakoisuus hyväksyä sukupuoleen erikoistuneet asiantuntijat osaksi työyhteisöjä (Schalkwyk 1998, 4–5). Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ongelmana on nähty muun muassa myös se, että ”sukupuolella” tarkoitetaan usein tyttöjä ja naisia sen sijaan, että huomiota kiinnitettäisiin sukupuolten välisiin suhteisiin ja rakenteelliseen epätasa-arvoon (Afrikan kehityspankki 2012; Davids & Van Driel 2009) – eli sukupuoli nähdään yhä usein WID-lähestymistavan näkökulmasta. Myös Parpatin (2014, 389) mukaan ongelmina voidaan pitää muun muassa teorian ja puheiden kuilua käytäntöön, ”sukupuolen” muuttuneisuutta synonyymiksi ”naisten” ja ”tyttöjen” kanssa, ja sitä, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen pyrkii useimmiten sisällyttämiseen muutokseen pyrkimisen sijaan.

Andrea Cornwall (2010, 1) puhuu kehitysyhteistyön ”muotisanoista”¹⁸, joihin myös sukupuoli hänen mukaansa lukeutuu. Cornwallin mukaan kehityksen muotisanojen ongelmana on se, että muotisanojen käyttö jättää varjoonsa sen, mitä kehityksen eteen todellisuudessa tehdään. Hänen mukaansa muotisanoja käytetään esimerkiksi erilaisten kehitysyhteistyöinterventioiden oikeuttamiseen. (Ibid.) Lukuisat kehitysyhteistyöhön liitettävät käsitteet pyrkivät herättämään tunteita yhteisymmärryksestä ja siitä, että kehitysyhteistyöjärjestöt tekevät yhteistyötä tavoitteena saavuttaa universaaleja päämääriä kaikkien hyvinvointiin liittyen (Cornwall & Brock 2005, 1045). Kehitysyhteistyön ja kehityksen muotisanoja voidaan kuvata ”pohjimmiltaan kiistellyiksi käsitteiksi”¹⁹ (ks. Gallie 1955). Tällä tarkoitetaan sitä, että muotisanat, kuten sukupuoli, ovat käsitteitä, jotka pitävät sisällään yleisen hyväksynnän sille, mitä kyseiset käsitteet edustavat abstraktilla tasolla. Kuitenkaan siitä, mitä kyseiset muotisanat tarkoittavat käytännössä, ei ole yhteisymmärrystä. (Cornwall 2010, 2; Cornwall & Brock 2005, 1044.) Moser ja Moser painottavat, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toimeenpanosta tulisi tehdä avointa dokumentointia, ja sen seurauksista tulisi tehdä tarkempia tutkimuksia, jotta voitaisiin saada selville, onko sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen omaksuttu käytännössä, ja onko toimeenpano tehokasta. (Moser & Moser 2005, 19–20.)

¹⁸ Englanniksi *buzzwords* (Cornwall 2010, 1; ks. myös Rist 2007).

¹⁹ Englanniksi *essentially contested concepts* (ks. Gallie 1956).

Toimeenpanon ja käytännön saaman kritiikin lisäksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on kritisoitu myös siitä, miten naisista puhutaan. Chandra Talpade Mohanty on kritisoinut postkoloniaalisen feminismiin viitekehyksestä länsimaisia tapoja puhua ”kolmannen maailman” naisista homogeenisena ryhmänä (Mohanty 1999). Mohanty on myös kritisoinut *jakoa länsimaisiin naisiin* – valkoiset, siirtokunnan perustajat – ja *toisiin naisiin* – muun väriset, kolonisoidut – sen vuoksi, että jako on yksinkertaistava ja holhoava. Clisby ja Enderstein (2017) ovat kritisoineet sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kehityksessä itsessään. Heidän mukaansa pyrkimykset valtavirtaistaa sukupuolinäkökulmaa ovat jatkumoa uuskolonialistisille projekteille, joilla pyritään kontrolloimaan ja sivistämään kehitysmaita, esimerkiksi pyrkimällä sukupuolten väliseen tasa-arvoon modernin ja sivistyneen sekä koloniaalisen ja perinteisen ”toisen” välillä. Clisby ja Enderstein painottavat kuitenkin, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen voi tarjota toimivan ja tehokkaan viitekehyksen silloin, kun se on kulttuurisensitiivinen ja älyllisesti mukautettu paikallisiin tiloihin tarpeiden mukaan, ja heidän mukaansa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisprosesseissa on kuitenkin erittäin tärkeää olla refleksiivinen ja tunnistaa oma positionaalisuutensa. (Clisby & Enderstein 2017, 231–232, 242.)

Analysoitaessa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista on olennaista tiedostaa myös kriittisiä näkökulmia sukupuolinäkökulmaan kehitysyhteistyössä. Kriittisten näkökulmien tiedostaminen mahdollistaa sen, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kehitysyhteistyössä ei oteta annettuna, vaan on hyvä tiedostaa myös esimerkiksi se, että käsitteiden sisällyttäminen hankeesityksiin ei vielä välttämättä tarkoita sitä, että sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon eteen tehtäisiin käytännössä jotain. Tämän vuoksi on olennaista myös tutkia sitä, miten tasa-arvoa ajetaan kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa, ja voidaanko hankkeiden ja ohjelmien tavoitteiden nähdä vaikuttavan myös epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin. Hankedokumenttien eli tekstin analyysin avulla kuitenkin toimenpiteiden toteutusta ei voida analysoida, mutta analyysissä voidaan keskittyä muun muassa siihen, ovatko lähestymistavat eri hankkeiden ja ohjelmien välillä samanlaiset suhteessa toisiinsa.

Tässä alaluvussa avaamani teoreettisten käsitteiden avulla voidaan analysoida ensinnäkin sitä, onko sukupuolinäkökulma läpileikkaava teema Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa. Tämän lisäksi voidaan analysoida sitä, että painottuuko Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa yhä enemmän nais- eli WID-näkökulma, vai onko hankedokumenteissa omaksuttu uudempi sukupuoli- eli GAD-näkökulma, eli onko Suomen hankedokumenteissa nähtävissä kuilu akateemisen keskustelun ja käytännön toimien välillä.

3.3. Sukupuolisuunnittelu: käytännön sukupuolitarpeet ja strategiset sukupuolitarpeet

Tässä alaluvussa avaan tarkemmin sukupuolisuunnittelua, joka on tullut osaksi kehitysyhteistyöhankkeiden suunnittelua sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen myötä. Tässä alaluvussa avaamani käsitteet auttavat vastaamaan alatutkimuskysymykseeni: *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?* Täten näiden käsitteiden avulla voidaan tutkia tarkemmin myös sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen näyttäytyy kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa.

Sukupuolisuunnittelu nivoutuu sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen, ja sillä tarkoitetaan sukupuolen huomioimista kehitysyhteistyön kaikilla osa-alueilla. Sukupuolisuunnittelu pohjautuu Caroline Moserin ajatuksiin naisten kolmoisroolista uusintamisessa, tuotannossa ja yhteisöllisessä toiminnassa. Moserin mukaan sukupuolisuunnittelua tarvitaan sen vuoksi, että kehityshinterventioiden suunnittelu on aiemmin tehnyt yleistyksiä siitä, kuinka kotitaloudet koostuvat aviomiehestä, vaimosta ja kahdesta-kolmesta lapsesta, kuinka kotitaloudet toimivat sosioekonomisina yksikköinä joissa on tasa-arvoinen pääsy resursseihin ja joissa päätöksenteko tehdään yhdessä, ja kuinka kotitalouksissa on selkeä työjako sukupuolen perusteella; miehet tuovat leivän pöytään ja naiset toimivat kotiäiteinä. Moser painottaa, että jaot miesten ja naisten töiden välillä eivät ole universaaleja ja muuttumattomia, vaan jaot vaihtelevat maittain ja maiden sisällä, ja tämän vuoksi sukupuolisuunnittelua tarvitaan (Moser 1993, 15–16, 28).

Moserin mukaan sukupuolisuunnittelun perusteena on se, että naisilla ja miehillä on erilaiset roolit eri yhteiskunnissa, minkä johdosta heillä on usein myös erilaisia tarpeita: *käytännön sukupuolitarpeet* ja *strategiset sukupuolitarpeet*. Moser painottaa, että naisten asema yhteiskunnassa riippuu myös muun muassa luokasta, etnisyydestä ja sukupuolesta. (Emt., 38; ks. myös Mattila et al. 2016, 276.) Moserin määritelmän mukaan käytännön sukupuolitarpeet ovat tarpeita, jotka naiset tunnistavat sosiaalisesti muodostuneissa rooleissaan yhteiskunnassa (Moser 1993, 40). Käytännön sukupuolitarpeet ovat sellaisia asioita, joiden huomioiminen voi kehittää naisten elämiä heidän olemassa olevissa rooleissaan (Momsen 2004, 13). Käytännön sukupuolitarpeet eivät Moserin mukaan haasta sukupuolijakaumia työnjaossa tai naisten alempiarvoista asemaa yhteiskunnassa. Käytännön sukupuolitarpeet ovat vastaus tietyissä konteksteissa tunnistettuihin välittömiin tarpeisiin. Käytännön tarpeet ovat useille köyhille kehitysmaiden naisille sellaisia elämänlaatuun vaikuttavia asioita kuin puhdas juomavesi, ravitsemus, perusterveydenhuolto ja koulutus. Nämä tarpeet ovat sukupuoliroolien takia keskeisiä käytännön tarpeita. (Moser 1993, 40; Molyneyx 1985, 233; ks. myös

Mattila et al. 2016, 276.) Mattila et al. (2016, 276) mukaan nämä asiat voivat kuitenkin auttaa naisia myös parantamaan asemaansa voimaannuttamalla naisia muuttamaan alistavia rakenteita.

Moserin (1993, 39) määritelmän mukaan *strategiset sukupuolitarpeet* ovat puolestaan tarpeita, jotka naiset tunnistavat alempiarvoisen asemansa vuoksi suhteessa miehiin yhteisössään. Strategiset sukupuolitarpeet ovat asioita, jotka pyrkivät lisäämään naisten kykyä uusien roolien omaksumiseen ja naisten voimaantumiseen (Momsen 2004, 14). Strategiset sukupuolitarpeet vaihtelevat kontekstin mukaan. Strategiset sukupuolitarpeet koskevat esimerkiksi työnjakaamaa, valtaa, kontrollia, laillisia oikeuksia, lähisuhdeväkivaltaa, tasa-arvoisia ansiotuloja sekä naisten kehon itsemääräämisoikeutta. Strategisten sukupuolitarpeiden saavuttaminen edesauttaa Moserin mukaan sukupuolten tasa-arvon saavuttamista ja muuttaa vallalla olevia rooleja ja haastaa naisten alisteisen aseman. (Moser 1993, 39.) Molyneux (1985, 233) mukaan strategisia sukupuolitarpeita ovat muun muassa sukupuolten työnjaon poistaminen, kodin työnjaon ja lastenhoidon taakan kasaantumisen lieventäminen, institutionaalisten syrjinnän muotojen poistaminen – kuten maanomistusoikeus tai luoton saaminen –, poliittisen tasa-arvoisuuden saavuttaminen, lastenhankinnan valinnanvapaus, sekä toimet väkivaltaa ja kontrollointia vastaan.

Huolimatta siitä, että käytännön ja strategisten tarpeiden viitekehys on alun perin lähtöisin 1980-luvulta, se on yhä olennainen osa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen tutkimista. Muun muassa syksyllä 2018 julkaistiin evaluointi naisten ja tyttöjen oikeuksien edistämisestä Suomen kehityspolitiikassa (ks. Ulkoministeriö 2018g), jossa strategisten ja käytännön tarpeiden ilmenemistä tutkittiin osana sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen toteuttamisen hyviä käytäntöjä. Mattila et al. (2016, 276) mukaan voidaan sanoa, että hanke on sitä onnistuneempi, mitä enemmän hanke edistää sekä strategisia että käytännöllisiä sukupuolitarpeita. Vaikka Molyneux'n ja Moserin määritelmän mukaan käytännön sukupuolitarpeet ja niiden täyttäminen eivät pyri haastamaan sukupuolisuhteita ja keskity sukupuolten tasa-arvoon, voi se, että naisten jokapäiväisessä elämässä selviytymiseen vaadittavat käytännön tarpeet kohdataan johtaa lopulta siihen, että muutosta tapahtuu ja tasa-arvon tavoittelu edistyy. Täten käytännön sukupuolitarpeiden ja strategisten sukupuolitarpeiden vaikutuksilla ei välttämättä ole kovin suuria eroja, vaan molempien tarpeiden täyttäminen voi edistää sukupuolten tasa-arvoa ja naisten voimaantumista, sillä molemmat tarpeet ja niiden huomioimisen vaikutukset ovat yhteydessä toisiinsa. (Benería, Berik & Floro 2014, 28.) Käytännön ja strategisten sukupuolitarpeiden käsitteiden avulla voidaan tutkia sitä, *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu* Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa. Täten käsitteiden avulla voidaan analysoida sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee, kun tutkitaan Suomen

hankedokumenteissa näyttäytyviä keinoja sukupuolitarpeiden huomioimisesta – painottuvatko keinot enemmän esimerkiksi olemassa olevien sukupuoliroolien vahvistamiseen vai sukupuoliroolien muutokseen rakenteiden kautta.

3.4. Näkökulmia tasa-arvoon

Tässä alaluvussa määrittelen kolme erilaista näkökulmaa sukupuolten tasa-arvon strategioihin – *samuus*, *eroavaisuus* ja *muutos* –, joita käytän aineiston analyysissä apuna hahmottaakseni erilaiset tasa-arvostrategiat, joita Suomi on hyödyntänyt kehitysyhteistyöhankkeissaan ja -ohjelmissaan Keniassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Tämän lisäksi määrittelen intersektionaalisuuden käsitteen tarkemmin. Tässä alaluvussa määrittelemieni näkökulmien kautta tutkin tarkemmin vastausta alatutkimuskysymykseeni *minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?* Tähän alatutkimuskysymykseen vastaaminen auttaa myös hahmottamaan sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa, sillä eri tasa-arvokäsitysten ilmenemiset kuvastavat erilaisia painotuksia sukupuolinäkökulman ajamiseen.

Siitä, mitä sukupuolten tasa-arvo on tai mitä sen pitäisi tarkoittaa, ei ole selkeää konsensusta poliitikoiden, siviiliyhteiskunnan toimijoiden tai tutkijoiden kesken. Täten voidaan sanoa, että sukupuolten tasa-arvolla on yhtä monta erilaista tarkoitusta, kuin on määrittelijöitäkin. (Lombardo & Verloo 2006, 22.) Kantolan, Nousiaisen ja Saaren (2012, 9) mukaan tasa-arvo saa sisältönsä eri konteksteissa. Feministisessä tasa-arvon tutkimuksessa on käytetty usein tasa-arvon kolmijakoa, jota voidaan hyödyntää myös sukupuolten tasa-arvon tutkimuksessa kehityspolitiikassa (ks. Walby 2005, 325).

Tässä tutkielmassa ymmärrän sukupuolten tasa-arvon strategiat Walbyn (2005) hahmottamien sukupuolten välisen tasa-arvon mallien mukaan, jotka ovat *samuuden*²⁰, *eroavaisuuden*²¹ sekä *muutoksen*²² strategiat (ks. myös Rees 1998; 2005).²³ *Samuuden* mallissa naiset halutaan tuoda olemassa oleviin instituutioihin mukaan, kiinnittäen huomiota läsnäoloon ja osallistumiseen.

²⁰ Englanniksi: ”sameness”.

²¹ Englanniksi: ”difference”.

²² Englanniksi: ”transformation”.

²³ Rees (1998; 2005) puolestaan puhuu tasa-arvomalleista käyttäen käsitteitä *näpertely* (tinkering), *räätelöinti* (tailoring) ja *muutos* (transformation). Squiresin (2007, 9) määritelmän mukaan valtiollisen tasa-arvopolitiikan kolme strategiaa puolestaan ovat: *sukupuolikiintiöiden strategia*, *tasa-arvopoliittisten elinten strategia*, sekä *sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen*. Vaikka Rees’in, Squiresin ja Walbyn käsitteet ovat erilaisia, on käsitteiden taustalla sama ajatus.

Eroavaisuuden mallissa huomio kiinnitetään siihen, että naisten ääni saadaan kuuluviin ja kuunnelluksi instituutioissa. *Muutoksen* mallissa huomio kiinnitetään poliittisiin prosesseihin ja niiden rakenteisiin, ja tavoitteena on poistaa rakenteellinen sukupuolisyryntä. Engberg-Pedersen (2018, 158–159) painottaa, että nämä kolme tasa-arvon strategiaa eivät sulje toisiaan pois, ja niistä jokainen voi ilmetä esimerkiksi saman hankkeen sisällä.

Tasa-arvo *samuutena* –näkökulman mukaan ongelma on se, että naiset ovat olleet poissuljettuja poliittisista toimista. Tähän on nähty ratkaisuna naisten sisällyttäminen poliittiseen maailmaan, kuitenkin kyseenalaistamatta taustalla olevia miesnormeja. (Lombardo & Verloo 2006, 23.) 1970-luvulla lujittui oikeudellinen lähestymistapa sukupuolten tasa-arvoon, jota luonnehtii oikeusperustainen lähestymistapa sukupuolten tasa-arvoon samuuden kautta (Rees 2005, 557). Samuuden strategian ideana on se, että jokaisella yksilöllä, sukupuolesta riippumatta, tulisi olla pääsy niihin oikeuksiin ja mahdollisuuksiin, joita miehillä on, ja jokaista yksilöä tulisi kohdella samojen periaatteiden, normien ja standardien mukaan. Tätä feminististä viitekehystä on kuitenkin kritisoitu siitä, ettei se haasta vallalla olevia patriarkaalisia arvoja. Tämä viitekehys tavoittelee sukupuolineutraalia maailmaa, jossa naisia kohdellaan siten kuin he olisivat yhdenvertaisia miesten kanssa. Tämä viitekehys on usein yhdistetty feminismiin liberaaliin perinteeseen. (Lombardo & Verloo 2006, 23; ks. myös Walby 2005, 325–326; Squires 1999; Verloo 2005).

Eroavaisuuden lähestymistapa pikemminkin problematisoi kyseenalaistamattoman miesnormin olemassaoloa, jota naisten tulisi joko jäljitellä tai johon suhteessa naisien tulisi saada hyvitystä pärjätäkseen. Ratkaisuna tähän on ehdotettu politiikan uudistamista, tavoitellen naisten ei-hegemonisten sukupuolittuneiden identiteettien tunnistamista, joita on kohdeltu erilaisina suhteessa miesten normatiivisiin identiteetteihin ja kulttuureihin. (Rees 2005, 558.) Tästä teoreettisesta lähestymistavasta ovat lähtöisin esimerkiksi positiiviset erityistoimet. Positiivisilla erityistoimilla tarkoitetaan sukupuolen huomioimista palkkauksissa, ylennyksissä, sekä päätöksentekoa elimiin osallistumisessa. Positiiviset toimet kohdennetaan siten, että ne vastaisivat erityisesti naisten tarpeisiin. Näihin lukeutuvat muun muassa lastenhoito, itsevarmuus, työtaidot sekä töihin liittyvät verkostot. Positiivisten erityistoimien strategiaan kuuluu myös naisten suosiminen sellaisessa tilanteessa, jossa miehellä ja naisella on yhtäläiset ansiot esimerkiksi työpaikkaa tai ylennystä ajatellen. Tämä lähestymistapa on usein yhdistetty radikaaliin ja kulttuuriseen feminismiin. (Lombardo & Verloo 2006, 23; ks. myös Walby 2005, 327; Squires 1999; Verloo 2005; Ferguson 1993.)

Muutoksen viitekehys yhdistetään useimmiten postmoderniin feminismiin. Siinä sukupuolittunut maailma itsessään problematisoidaan sen sijaan, että ainoastaan naisten ulkopuolelle jättäminen tai miesnormin olemassaolo kyseenalaistettaisiin. Ratkaisuna tähän on ehdotettu siirtymistä tasa-arvo/erilaisuus -dikotomiasta pois, uudelleen rakentaen poliittiset diskurssit, jotka luovat subjekteja, ja omaksuen monimuotoisuutta tukevaa politiikkaa. (Lombardo & Verloo 2006, 23–24.) 1990-luvulla, YK:n naisten maailmankonferenssin seurauksena, sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta tuli julkisesti tuettu lähestymistapa sukupuolten tasa-arvoon, ja lähestymistapa hyväksyttiin tämän myötä myös EU:ssa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen kohdistaa huomion pois yksilöistä ja heidän oikeuksistaan tasa-arvoiseen kohteluun, sekä ryhmistä ja heidän kokemastaan epätasa-arvoisuudesta, keskittäen huomion järjestelmiin ja rakenteisiin, jotka lähtökohtaisesti ylläpitävät epätasa-arvoa. Myös muutoksen viitekehysten lähtökohtana on sisällyttää sukupuolten tasa-arvo järjestelmiin, prosesseihin, linjauksiin ja instituutioihin. (Rees 2005, 558.) Squiresin (2005) mukaan tämä muutoksen viitekehys sukupuolten väliseen tasa-arvoon on sopiva erityisesti sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategian käsitteellistämiseen.

Tasa-arvostrategioiden ongelmina voidaan Squiresin (2007, 9) mukaan pitää *assimilaatiota* ja *essentialismia*. Kun pyritään sukupuolten kohteluun *samuuden* kautta, syntyy sisällyttämisen strategia, minkä seurauksena naiset usein vain sisällytetään olemassa oleviin instituutioihin, joissa vallitsee miesnormit, jotka eivät muutu naisten läsnäolon myötä. Tätä Squires kutsuu *assimiloimiseksi*, sillä naiset sisällytetään instituutioihin, mutta heidän oletetaan toimivan miesnormien mukaisesti, sisäistäen miesnormiset säännöt. *Eroavaisuuden* strategiassa naisiin yhdistetään tietyt identiteetit ja intressit, ja tämän kautta käsitykset luonnollisista sukupuolieroista juurrutetaan. Tämä johtaa Squiresin mukaan *essentialististen* oletusten ja stereotyyppien tuottamiseen, jotka ovat epätasa-arvoisten normien ja instituutioiden seurausta. Squiresin mukaan näiden assimilaation ja essentialismin ongelmien myötä tasa-arvoaktiivit alkaneet vaatia *muutoksen* strategiaa, joka keskittyy normien ja instituutioiden muuttamiseen sellaisiksi, että ne sallivat tasa-arvoisen osallistumisen.

Sen lisäksi, että tutkin aineistostani eri tasa-arvostrategioiden ilmenemistä, tutkin myös sitä, miten *intersektionaalisuus* näyttäytyy Suomen hankkeissa. Tasa-arvosta puhuttaessa intersektionaalisuutta painotetaan nykyään enenevässä määrin feministisessä tutkimuksessa. Intersektionaalisuus voidaan ymmärtää läpileikkaavien epätasa-arvon ja kokemusten analysointina ja teoretisointina. Läpileikkaavia epätasa-arvon kokemuksia voivat muun muassa olla sukupuoli, yhteiskuntaluokka, ikä, seksuaalinen suuntautuminen, etnisyys ja vammaisuus. (Braun 2011, 145; ks. myös Bjornsdottir

& Traustadottir 2010; Mattila et al. 2016, 260.) Intersektionaalisuuteen alettiin kiinnittää huomiota, kun feminististä tutkimusta kritisoitiin siitä, kuinka naisista on puhuttu homogeenisena ryhmänä ja kuinka naiseus on nähty jonain universaalina asiana. Feministifilosofi Elizabeth Spelman on kyseenalaistanut yleisesti naiseudesta puhumisen, huomioimatta muun muassa kontekstia, rotua, etnisyyttä, ikää ja yhteiskuntaluokkaa (Spelman 1988, 13).

Intersektionaalisuus kiinnittää huomiota siihen, että sukupuolen lisäksi monet muutkin erot voivat vaikuttaa yksilön identiteettiin ja asemaan yhteiskunnassa. Intersektionaalisuuden näkökulmasta tasa-arvon edistäminen edellyttää erilaisten yhteiskunnallisten erojen samanaikaisen vaikutuksen huomioimista. Valovirran mukaan tulisi taistella eri syrjäytymisen muotoja vastaan, jotta tasa-arvoa voidaan edistää, eikä keskittyä vain yhteen syrjinnän muotoon. (Valovirta 2010, 94–96.) Täten keskeistä intersektionaalisuudessa on ymmärrys siitä, että sukupuolta tulisi tarkastella suhteessa muihin yhteiskunnallisiin ja valtaa ylläpitäviin kategorioihin, tavoitellen kategorioiden yhteisvaikutuksen huomioimista (Mattila et al. 2016, 260). Intersektionaalinen analyysi korostaa moniperusteisuutta, eli kuinka esimerkiksi miehiä ja naisia ei kohdella yhteiskunnassa ainoastaan sukupuolensa edustajina, vaan he voivat kokea syrjintää myös esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisensa tai ikänsä takia (Harjunen, Kantola, Karkulehto & Saresma 2012, 16).

Kehitysyhteistyötä on kritisoitu muun muassa sen heteronormatiivisuudesta, ja moniulotteisempaa tarkastelua on vaadittu myös tästä näkökulmasta, huomioiden myös esimerkiksi HLBTIQ-näkökulman (Mattila et al. 2016, 269). Muun muassa Kate Bedford (ks. 2009) ja Marjaana Jauhola (ks. 2010a) ovat tehneet tutkimusta kehitysyhteistyössä ilmenevästä oletuksesta heteroseksuaalisuuden universaaliudesta. Kuten olen tässä luvussa tuonut ilmi, tuodaan intersektionaalisuus monessa sukupuolen ja kehityksen tutkimuskirjallisuudessa esiin. Tästä huolimatta muun muassa seksuaaliseen suuntaukseen liittyvät eroavaisuudet ja sukupuolivähemmistöt ovat jätetty usein kuitenkin huomioimatta kehitysyhteistyössä. Näen kuitenkin, että heteronormatiivisuuksien tunnistaminen ja HLBTIQ-näkökulman huomioiminen on myös olennainen asia kehitysyhteistyön analysointia, jotta analyysi ottaisi huomioon laajasti erilaisia epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä.

Intersektionaalisuus on pyritty huomioimaan kehitysyhteistyössä erityisesti 2000-luvun alun jälkeen. Grünenfelder & Schurr painottavat, että intersektionaalisuus voi toimia kehystoimijoiden ohjenuorana tasa-arvon tavoittelussa. Intersektionaalisuus voidaan ottaa huomioon muun muassa refleктоimalla projektien eri vaiheita kiinnittämällä huomiota siihen, ketkä ovat projektien

kohderyhmänä, ja tunnistamalla eroja niiden ihmisten välillä, joihin projektit kohdistuvat. (Grünenfelder & Schurr 2015, 772–773). Moniperustainen arviointi esimerkiksi hankkeiden kyvystä kohdentaa tuki erilaisille moniperustaisille identiteeteille on oleellinen osa muun muassa kehitysyhteistyöhankkeiden arviointia (Yuval-Davis 2009, 56). Kempen (2000) mukaan ainoastaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon keskittyvä tutkimus on ongelmallinen siinä mielessä, että vain sukupuoleen liittyvät kysymykset tehdään tällöin usein näkyväksi. Hänen mukaansa selvityksissä tulisi käsitellä myös muita eroja.

Yhteenvetona, tässä tutkielmassa sukupuolten tasa-arvolla ei tarkoiteta sitä, että naisia, miehiä, poikia ja tyttöjä olisi tismalleen sama lukumäärä osallisena kaikissa aktiviteeteissa. Tasa-arvolla ei myöskään tarkoiteta sitä, että naisia, miehiä, tyttöjä ja poikia kohdeltaisiin aina tismalleen samalla tavalla. Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan tässä tutkielmassa tasa-arvoisia mahdollisuuksia ja yhteiskuntaa, jossa miehet ja naiset voivat elää yhtä lailla tyytyväisyyttä tuottavaa elämää. Sukupuolten tasa-arvon tavoite tunnistaa sen, että naisilla ja miehillä on usein erilaisia tarpeita ja prioriteetteja, kohtaavat erilaisia vaikeuksia ja omaavat erilaisia pyrkimyksiä. Kaiken kaikkiaan epätasa-arvolla on huonoja vaikutuksia sekä miehille, naisille että kehitykselle. (Ks. Momsen 2004, 8.) Käsitykseni tasa-arvosta nivoutuu käsitykseen siitä, että jotta tasa-arvo voisi toteutua, sukupuolen lisäksi on olennaista huomioida myös moniperusteisesti muita epätasa-arvoa tuottavia tekijöitä. Tästä näkökulmasta on hedelmällistä tutkia Suomen kehitysyhteistyöhankkeiden sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja tasa-arvokäsityksiä, koska tämän kautta voidaan analysoida Suomen kehityspoliittisten lähestymistapojen puutteita ja ansioita rakenteellisen epätasa-arvon poistamiseksi.

4. TUTKIELMAN AINEISTO, MENETELMÄ JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

4.1. Suomen hankedokumentit Keniasta tutkimusaineistona

Aineistoni koostuu kolmesta Suomen tukemasta hankkeesta tai ohjelmasta Keniassa eri kehitysyhteistyön osa-alueilta. Hyvän hallinnon ja ihmisoikeuksien osa-alueen ohjelmista analyysin kohteena on *naiset ja hallinto -ohjelma* vuosilta 2007–2013, luonnonvaroihin liittyvä hanke on *vesihuoltorahaston hanke* ajalta 2009–2013 sekä maatalouteen ja maaseutukehitykseen liittyvä ohjelma on *Programme for Agriculture and Livelihoods in Western Communities, PALWECO-ohjelma*, läntisen Kenian paikallisyhteisöjen maatalouden toimeentulon kehittämiseksi ajalta 2010–2016. Aineisto koostuu sekä suomen- että englanninkielisistä dokumenteista.

Aineisto on hankittu ulkoministeriön arkistosta. Ulkoministeriön arkistossa on aineistoa ministeriön perustamisesta vuodesta 1918 lähtien (ks. Ulkoministeriö 2018f). Yllä mainitut hankkeet ja ohjelmat valikoituivat tutkimuskohteeksi sen vuoksi, että voidaan analysoida esitettyjä tutkimuskysymyksiä kehitysyhteistyön eri osa-alueilta, ja koska kyseisiä hankkeita ja ohjelmia hallinnoidaan ulkoministeriössä ja hankedokumentit ovat saatavilla ulkoministeriön arkistossa. Hankedokumentit on julkaistu Suomen ensimmäisen kehityspolitiikkaa koskevan tasa-arvostrategian ja toimintaohjelman jälkeen, minkä vuoksi kyseisten hankedokumenttien analysoinnin voidaan olettaa olevan hedelmällistä sukupuolinäkökulmasta.

Analyysin kohteena olevan *naiset ja hallinto* -ohjelman dokumentit ovat peräisin vuosilta 2007–2013. Aineisto koostuu 12:sta dokumentista kyseiseltä aikaväliltä. Dokumentit ovat hanke-esityksiä, arvointiraportteja sekä budjettiesityksiä. Yksi dokumenteista on vuodelta 2007, viisi dokumenttia ovat vuodelta 2008, neljä dokumenttia ovat vuodelta 2011, sekä yksi dokumentti on vuodelta 2013. *Naiset ja hallinto* -ohjelmaa hallinnoi YK:n tasa-arvojärjestö, ja Suomi alkoi tukea ohjelmaa vuonna 2007, josta myös ensimmäinen hanke-esitys on peräisin. Naiset ja hallinto -ohjelma aloitettiin Kenian hallintokulttuurin sukupuolten välisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden parantamiseksi, painottaen naisten poliittista osallistumista. (UM 2007, 1.)

Toinen analysoitu ohjelma on *PALWECO-ohjelma* vuosilta 2010–2016. PALWECO on Länsi-Kenian maaseutukehitysohjelma. Analyysin kohteena on PALWECOn hanke-esitys liitteineen vuodelta 2010 sekä yhdeksän PALWECO-ohjelman vuosiraporttia ja edistymisraporttia. Dokumentteja on 11 kappaletta vuodelta 2010, neljä kappaletta vuodelta 2012, kolme vuodelta 2013, kaksi vuodelta 2014 sekä yksi vuodelta 2016. PALWECO-ohjelman tavoite on vähentää köyhyyttä Länsi-Keniassa edistämällä kohdealueen väestön elintasoja ja toimeentuloa esimerkiksi maanviljelyksen ja muiden aktiviteettien avulla. Samalla pyritään parantamaan väestön elinoloja ja kasvattamaan väestön kapasiteettia vaikuttaa heihin vaikuttaviin prosesseihin ja rakenteisiin. PALWECO on linjassa Kenian kehityssuunnitelman, *Vision 2030*, tavoitteiden kanssa, joihin kuuluu muun muassa infrastruktuurin ja mikrorahoitustoiminnan kehittäminen ja työmahdollisuuksien luominen erityisesti nuorille. (UM 2010a, 1.)

Kolmas tutkittu hanke on Suomen tuki Kenian vesihuoltorahastolle, *Water Services Trust Fund*, vuosilta 2009–2013, josta analyysin kohteena ovat hanke-esitykset liitteineen vuosilta 2009 ja 2011,

sekä hankkeen arviointiraportti ja uuden hanke-esityksen arviointiraportti²⁴ vuodelta 2013. Dokumentteja on yhteensä kaksi vuodelta 2009, neljä vuodelta 2011 sekä yksi vuodelta 2013. Kenian vesihuoltorahasto on perustettu vuonna 2004 rahoittamaan Kenian vesisektoria. Rahastolle myönnettävän tuen tavoite on tukea muun muassa maaseudun köyhien alueiden vesihuoltoa ja sanitaatiota. (UM 2009a, 1.)

Aineistoni on sekä suomeksi että englanniksi kirjoitettua, ja tämä myös tuo osaltaan haasteita aineiston analyysiin. Analyysini kvantitatiivisessa osiossa olen hakenut sanoja sekä englanniksi että suomeksi. Suomenkielisen aineiston olen vielä koodannut yksityiskohtaisesti manuaalisesti tarkastaakseni sen, löytyykö suomenkielisiä sanoja eri taivutusmuodoissa. Tämän lisäksi aineiston analyysissä tuottaa haasteita muun muassa se, että hanke-esityksissä painotetaan lupauksia, joiden toteutumista ei kuitenkaan voida tutkia. Aineiston osana olevat hankkeiden ja ohjelmien arviointiraportit puolestaan kuitenkin ovat nostaneet esiin niitä asioita, jotka ovat toteutuneet hankkeissa ja ohjelmissa. Täten arviointiraporttien avulla voidaan myös kiinnittää huomiota siihen, mitkä lupauksista on pantu käytäntöön. Toisaalta kuitenkin myöskään arviointiraportit eivät välttämättä kiinnitä paljoa huomiota sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja sen toteutumisen arviointiin, ja tämän vuoksi on olennaista tutkia arviointiraportteja myös kriittisesti.

4.2. Teoriaohjaava sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Tutkimukseni menetelmänä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi valikoitui tutkimusmenetelmäksi sen vuoksi, että se on tekstianalyysiä, ja sen avulla voidaan erotella koodaamalla aineistosta ne asiat, joihin keskitytään ja jotka sisältyvät tutkimusongelmaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Koodauksen tarkoituksena on tehdä sisäänkirjoitettuja muistiinpanoja, jäsentää sitä, mitä aineistossa käsitellään, helpottaa tekstin kuvailua, testata aineiston jäsennystä sekä etsiä ja tarkistaa eri kohtia tekstistä (ks. Eskola 2003). Analyysini koostuu sekä määrällisestä luokittelusta analyysin ensimmäisessä osassa, että laadullisesta analyysistä teemoittelun kautta analyysin toisessa osassa. Määrällisellä sisällönanalyysillä voidaan tutkia aineistosta esimerkiksi luokittelun pohjalta tehtyjen kategorioiden ilmenemistä määrällisesti. Laadullisella sisällönanalyysillä voidaan puolestaan analysoida ja kuvata tutkittavien dokumenttien sisältöä syvällisemmin sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104, 106.) Määrällisen ja laadullisen sisällönanalyysin hyödyntäminen mahdollistavat aineistoni perinpohjaisen tutkimisen. Määrällisen sisällönanalyysin myötä voin selvittää määrittelemieni luokkien esiintymistä aineistossani määrällisesti, ja täten voin tehdä

²⁴ Vuonna 2013 julkaistun arviointiraportin ja uuden hanke-esityksen arvioinnin on tehnyt Niras Finland Oy.

alustavia johtopäätöksiä teoreettista viitekehystäni hyödyntäen. Laadullinen sisällönanalyysi puolestaan mahdollistaa aineiston syvällisemmän analyysin, ja se voi antaa tukea tai nostaa esiin poikkeamia määrällisestä analyysistä. Tutkimustehtävän tarkempi esittely seuraavassa alaluvussa 4.3.

Määrälliseen sisällönanalyysiin kuuluu kuvaavien otosten valitseminen tutkimuksen kohteena olevasta sisällöstä ja kategorioiden määrittäminen ja rajaaminen koodausta varten, jotta voidaan mitata tai osoittaa sisältöjen erilaisuuksia. Tämän jälkeen kerättyä dataa voidaan analysoida ja esimerkiksi kuvailla datasta löytyviä toistuvia asioita tai piirteitä, jotta tunnistetaan sisällöstä ilmeneviä suhteita. Määrällistä sisällönanalyysiä voidaan soveltaa laajasti, riippuen tutkijan tavoitteista ja tutkimuskysymyksistä. Määrällisessä sisällönanalyysissä voidaan hieman pohtia validiteettia ja reliabiliteettia sen kannalta, että määrällinen tutkimus tulisi olla toistettavissa. Tämä edellyttää sitä, että tutkija tuo selkeästi esiin mitä aineistostaan laskee ja miten tämä on toteutettu. (Fico, Lacy & Riffe 2014, 3, 17.) Olen tutkimuksessani raportoinut määrällisen vaiheen yksityiskohtaisesti, ja määrällisen analyysin tulokset löytyvät liitetiedostona liitteestä 3. Tämä mahdollistaa sen, että määrällinen osio voidaan toistaa.

Mittaamisen sijaan laadullisessa sisällönanalyysissä aineistoa analysoidaan yksityiskohtaisesti ja syvällisesti sanallisesti (Damschroder & Forman 2008, 41). Laadullisessa sisällönanalyysissä aineistosta erotellaan kiinnostuksen kohteeksi kuuluvat osat koodaamalla aineisto itselle mieleisellä tavalla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Koodauksen tarkoituksena on tehdä sisäänkirjoitettuja muistiinpanoja, jäsentää sitä mitä aineistossa käsitellään, helpottaa tekstin kuvailua, testata aineiston jäsenystä sekä etsiä ja tarkistaa eri kohtia tekstistä (ks. Eskola 2003, 137–160). Kun määrällisiä sisällönanalyysimenetelmiä käytetään laadullisten menetelmien tukena tutkimuksessa, voi tämä tuottaa tietynlaista lisäluottoa ja joko vahvistaa laadullista analyysiä tai nostaa sieltä esiin poikkeamia, ja toisinpäin (Fico et al. 2014, 17).

Sisällönanalyysille tyypillistä on aineistosta löytyvien asioiden luokittelu, teemoittelu tai tyypittely. Tätä pidetään varsinaisena sisällönanalyysin analyysitekniikkana. *Luokittelua* voidaan pitää määrällisenä sisällönanalyysinä, sillä siinä aineistosta esimerkiksi määritellään luokkia ja tämän jälkeen lasketaan, kuinka monta kertaa kukin luokka aineistossa ilmenee. Luokittelut voidaan esittää esimerkiksi taulukkona. *Teemoittelussa* laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään aihepiirien mukaan, ja teemoittelussa painotetaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tämän menetelmän tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia tulkintoja. *Tyypittelyssä* aineisto jaotellaan puolestaan tietyiksi tyypeiksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että aineistosta esitetään samojen teemojen

sisällä oleville näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä yhteisistä ominaisuuksista yleistys, jota voidaan kutsua nimellä *tyyppiesimerkki*. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa, karkeasti jaoteltuna, joko aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, teorialähtöisesti eli deduktiivisesti tai teoriaohjaavasti²⁵ eli abduktiivisesti (emt., 95–98). Aineistolähtöisessä analyysissä teoria pyritään rakentamaan aineiston pohjalta. Aineistolähtöisen analyysin lähtöajatus on se, että analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja ja aikaisemmilla havainnoilla, tiedoilla ja teorialla tutkittavana olevasta ilmiöstä ei saisi olla vaikutusta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen. Tämä on kuitenkin haastavaa, sillä on yleisesti hyväksyttyä, että objektiivisia havaintoja ei ole, vaan aiemmat käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät vaikuttavat tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96.) Teorialähtöinen malli tarkoittaa puolestaan sitä, että analyysi lähtee teoriasta ja palaa siihen empiriassa käynnin jälkeen. Tällöin voidaan lähteä liikkeelle perinteisestä teoriasta, esitellä tämä teoria ja operationalisoida teoria mitattavaan muotoon, jonka jälkeen kerätään aineisto ja palataan empiriasta takaisin teorian pariin katsomaan, tukiko aineisto teoriaa ja siitä johdettua hypoteesia. Teorialähtöinen aineiston analyysi etenee lukemalla aineistoa tarkasti ja merkitsemällä aineistosta ne kohdat, jotka kuuluvat ennalta valittuihin, teorialähtöisiin teemoihin (Damschroder & Forman 2008, 49). Tällöin käytetty teoria ohjaa tutkimustulosten analyysiä (Hsieh & Shannon 2005, 1283). Teoriaohjaava analyysi puolestaan tarkoittaa sitä, että analyysissä on kytkentöjä teoriaan, mutta analyysi ei kuitenkaan pohjaudu tai nouse suoraan teoriasta. (Eskola 2001, 137, 162.)

En pyri tutkielmassani induktiiviseen päättelyyn, sillä uskon tutkijan aiemmilla tiedoilla ja käsityksillä olevan olennainen merkitys siihen mitä, miten ja miksi jotain asiaa tutkitaan. Käytän analyysissäni teoriaa analyysini etenemisen apuna, ja käytän analyysissä aiemmin määritellyjä käsitteitä. Täten tutkimukseni on abduktiivista eli teoriaohjaavaa. Sisällönanalyttisena analyysimenetelmänä käytän sekä luokittelua että teemoittelua. Luokittelussa koodaan aineistosta sanoja, joiden ilmentymiä vertaan suhteessa toisiinsa hanke- ja ohjelmakohtaisesti. Teemoittelussa puolestaan pilkon ja ryhmittelen aineiston eri aihepiirien mukaan. Tämän menetelmän tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tämän menetelmän avulla saan etsittyä vastauksia tutkimuskysymyksiini ja rakennettua analyysin luokkien ja teemojen mukaan kokonaisuudeksi, antaen tiivistetyn käsityksen tutkimuskohteestani. Seuraavaksi käsittelen tutkimustehtävääni tarkemmin ja tuon esiin analyysin etenemisen ja sen, miten olen rakentanut teoriaohjaavan analyysin luokkien ja teemojen mukaan.

²⁵ Teoriaohjaavasta ja teoriasidonnaisesta analyysistä voidaan puhua toistensa synonyymeinä (ks. esim. Eskola 2001).

4.3. Tutkimustehtävä ja oma positio

Analyysini teoreettiset raamit muodostuvat feministisen kehitystutkimuksen viitekehystä sukupuolten tasa-arvoon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Sillä teoriaohjaava analyysi on välimuoto teorialähtöisestä ja aineistolähtöisestä analyysistä, toimii teoreettinen viitekehys analyysin etenemisen apuna, auttaen kiinnittämään huomiota tutkimuskysymyksen kannalta olennaisiin asioihin aineistossa. Tutkielman teoreettinen viitekehys vaikuttaa siihen, mihin analyysissä kiinnitetään huomiota, mitä aineistosta nostetaan esiin ja miten nostoja tulkitaan. Tarkoitus ei kuitenkaan ole testata teoriaa, kuten puolestaan teorialähtöisessä sisällönanalyysissä tehdään. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–98.)

Tutkimuskysymykseni on: *miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?* Päättämiskysymystä tukevat alatutkimuskysymykset ovat *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?* ja *minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hankedokumenteista voidaan havaita?*

Taulukko 1. havainnollistaa sen, minkä käsitteiden avulla etsin vastausta tutkimuskysymyksiini. Aavaan tutkimustehtäväni tarkemmin tutkimuskysymys kerrallaan tässä luvussa.

Tutkimuskysymys	Teoreettiset käsitteet	Ominaispiirteet
<i>Miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?</i>	WID eli <i>Women in Development</i>	<ul style="list-style-type: none">• Naiset tulee lisätä mukaan• Naiset tulee eritellä tilastoissa• Naisten huomioiminen taloudellisena painotuksena• Huomio naisissa, ei valtarakenteiden muuttamisessa• Biologinen sukupuoli painotuksena
	GAD eli <i>Gender and Development</i>	<ul style="list-style-type: none">• Sukupuoli painotuksena• Epätasa-arvoiset rakenteet ja valtasuhteet tulee uudistaa• Huomio sukupuolijärjestelmässä kokonaisuudessaan• Sukupuoliroolit sosiaalisesti määritellyt• Sosiaalisesti konstruoitu sukupuoli painotuksena• Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen
<i>Miten sukupuolinäkökulma on ajettu?</i>	Käytännön sukupuolitarpeet	<ul style="list-style-type: none">• Olemassa olevien roolien tunnistaminen• Sukupuolijakauma säilyy• Välittömät tarpeet: puhdas vesi, ravitsemus, terveydenhuolto, koulutus

	Strategiset sukupuolitarpeet	<ul style="list-style-type: none"> • Naisten uusien roolien omaksuminen ja voimaantuminen • Muutokset työnjakoumassa, vallassa, oikeuksissa, ansiotuloissa, itsemääräämisoikeudessa, institutionaalisten syrjinnän muotojen poistamisessa, lasten hankinnan valinnanvapaudessa, poliittisessa tasa-arvoisuudessa, väkivallan ja kontrollin vastaisuudessa, kodin työnjaon taakkojen jakautumisessa
<i>Minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hankedokumenteista voidaan havaita?</i>	Samuus	<ul style="list-style-type: none"> • Naisten sisällyttäminen mukaan • Miesnormeja ei kyseenalaisteta • Oikeudellinen painotus tasa-arvoon • Yhdenvertainen kohtelu • Assimilaatio • Feminismin liberaali perinne
	Eroavaisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Kyseenalaistaa miesnormin • Positiiviset erityistoimet • Essentialismi • Radikaalin feminismin perinne
	Muutos	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolittuneen maailman kyseenalaistaminen • Monimuotoisuuden tukeminen • Sukupuolinäkökulma • Huomio epätasa-arvoa ylläpitävissä rakenteissa
	Intersektionaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Läpileikkaavien epätasa-arvon ja kokemusten huomioiminen • Myös muut erot voivat vaikuttaa yksilön asemaan kuin sukupuoli • Esim. sukupuoli, ikä, seksuaalisuus, etnisyy, vammaisuus

Taulukko 1. Koonti viitekehysistä ja niiden suhteesta tutkimuskysymyksiin

Tutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?” etsin vastausta ensin koodaten aineistoni läpi ja tutkien, onko sukupuolinäkökulma huomioitu kaikissa hankkeissa ja ohjelmissa, ja onko se täten läpileikkaava teema Suomen kehitysyhteistyössä Keniassa. Sen lisäksi, että analysoin sukupuolinäkökulman huomioimista, niin tutkin myös sitä, että onko Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa fokus naisissa vai sukupuolella ja noudatetaanko hankkeissa ja ohjelmissa täten enemmän WID- vai GAD-lähestymistapaa, eli miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee hankedokumenteista. Esimerkiksi, mikäli GAD-lähestymistapa on omaksuttu, voidaan olettaa, että hankkeissa ja ohjelmissa on viittauksia yhtä lailla

sekä miehiin että naisiin.²⁶ Sen lisäksi, että tutkin sukupuoleen viittaavat sanat, tutkin myös sitä, missä suhteessa myös muita eroavaisuuksia on huomioitu intersektionaalisesti. Mikäli maininnoissa on suuria eroja, sen voidaan tulkita viittaavan siihen, että kaikkia epätasa-arvoisuutta tuottavia tekijöitä ei olla huomioitu läpileikkaavasti. Luokat, joiden mukaan olen arvioinut ilmentymiä, ovat *naisiin viittaavat sanat*, *miehiin viittaavat sanat*, *sukupuoleen viittaavat sanat* sekä moniperusteisiin *muihin epätasa-arvoa tuottaviin sanoihin*. Taulukko 2. ilmentää jaotteluani ja tuo esiin alaluokkina käytetyt sanat.

Luokka	Alaluokka
Naisiin viittaavat sanat	women, woman, girl, mother, female, nainen, naiset, naisten, tyttö, tytöt, tyttöjen
Miehiin viittaavat sanat	men, man, boy, father, male, mies, miehet, miesten, poika, pojat, poikien
Sukupuoleen viittaavat sanat	sex, gender, sukupuoli
Muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä	disabled, vulnerable, marginalized, gay, lesbian, bisexual, transgender, queer, youth, young, indigenous, child, children, elderly, orphan, orphans, poor vammainen, vammaiset, vammaisten, invalidi, invalidit, invalidien, haavoittuvainen, haavoittuvalaiset, haavoittuvaisten, homo, homot, homojen, lesbo, lesbot, lesbojen, transihminen, transihmiset, transihmisten, intersukupuolinen, intersukupuoliset, intersukupuolisten, queerit, nuoret, nuorten, alkuperäiskansat, alkuperäiskansojen, lapsi, lapset, lasten, vanhus, vanhukset, vanhusten, orpo, orvot, orpojen, köyhä, köyhät, köyhien

Taulukko 2. Määrälliset analyysiluokat

Sanojen etsimisessä on käytetty Javalla tehtyä koodia, joka etsii määrättyjä hakusanoja tekstimuotoisesta aineistosta.²⁷ Koodi käy aineiston läpi jokainen sana ja rivi kerrallaan. Sanahaun

²⁶ Muun muassa Debusscher & van der Vleuten (2012) ovat analysoineet Euroopan Unionin (EU) kehityspolitiikan sukupuolinäkökulman painotuksia aiemmin koodaamalla aineistostaan viittaukset miehiin, naisiin ja sukupuoleen.

²⁷ Taulukossa 1. luokiteltujen sanojen lisäksi olen käynyt suomenkielisen aineiston läpi manuaalisesti tarkastaakseni sen, löytyykö alaluokkia eri taivutusmuodoissa.

tulokset tulostuvat .txt -tiedostolle hanke-, vuosi- ja hakusanakohtaisesti. Tämän jälkeen sanahaun tulokset on laskettu vuosikohtaisesti hankkeiden ja ohjelmien mukaan, yhdistämällä sanat luokkiin taulukon 1. mukaisesti. Sanat olen määritellyt teoriaohjaavasti siten, että peilaan sanastoa aiemmin käsiteltyyn teoreettiseen viitekehykseeni. Tulokset löytyvät liitteestä 2.

Sanojen ilmenemisen tutkimisen pääasiallinen tarkoitus on tutkia hanke- ja ohjelmakohtaisesti eri sanojen ilmenemistä ja tätä analysoida, mitä lähestymistapoja hankkeissa ja ohjelmissa painotetaan. Tarkoitus on myös tutkia, ovatko sukupuoli ja tasa-arvo läsnä kaikissa hankkeissa ja ohjelmissa eri vaiheissa. Sanojen esiintymisen suhteen hankkeet ja ohjelmat eivät ole suoraan verrattavissa keskenään, sillä kustakin hankkeesta ja ohjelmasta on eri määrä hankedokumentteja ja -raportteja. Sillä dokumentteja on eri määrä eri vuosilta kaikista hankkeista ja ohjelmista, voi tiettyjen sanojen laajempi ilmeneminen perustua dokumenttien määrään. Kuitenkin sanojen ilmenemisen perusteella voidaan analysoida hankkeiden ja ohjelmien sisäisiä painotuksia suhteessa toisiinsa sekä sitä, ovatko eri näkökulmat ylipäättään huomioitu kaikissa hankkeissa ja ohjelmissa. Tätä voidaan tarkastella, että mitkä luokat ilmenevät hankkeen ja ohjelman kaikkina vuosina, mitkä eivät ilmene lainkaan, ja ilmenevätkö luokat eri suhteessa toisiinsa vuosikohtaisesti. Tämän pohjalta voidaan analysoida sitä, että viitataan hankkeissa ja ohjelmissa enemmän miehiin, naisiin, sukupuoleen vai muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin. Tämän pohjalta voidaan myös verrata dokumentteja sen suhteen, että onko niissä noudatettu samoja lähestymistapoja, vai onko lähestymistapojen painotuksissa eroja.

Olen käyttänyt määrällistä sisällönanalyysiä aineistoni selkeyttämiseen luokittelun ja numeroiksi muuttamisen kautta, joiden pohjalta voidaan tehdä alustavia päätelmiä teorianohjaavasti määritellyistä ilmiöistä (ks. Fico et al. 2014, 18). Vaikka sanojen ilmenemisestä voidaan tehdä alustavia päätelmiä siitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja tasa-arvo kussakin hankkeessa ja ohjelmassa painottuvat, pelkän sanojen ilmenemisen tutkimisen pohjalta ei voida kuitenkaan tehdä suoria johtopäätöksiä. Määrällisen osion jälkeen siirryn analyysin toiseen osioon, jossa analysoin syvemmin laadullisen sisällönanalyysin menetelmin vastauksia tutkimuskysymyksiini. Laadullisen osion pohjalta voidaan myös analysoida tarkemmin sitä, että vastaako sanahaun pohjalta tehty alustava analyysi niitä painotuksia, joita yksityiskohtaisemmasta tekstin analyysistä nousee esiin. Laadullisen tekstianalyysin avulla tutkin sanoja niiden kontekstissa, jonka pohjalta voidaan tehdä syvempää analyysiä, kuin pelkällä sanojen etsimisellä. Laadullisen analyysin olen jakanut aineistosta nousseisiin, teoriaohjautuviin teemoihin, hanke- ja ohjelmakohtaisesti. Olen myös jakanut analyysin tutkimuskysymysteni mukaan, selkiyttääkseni sitä,

minkä käsitteiden avulla kukin noussut teema on analysoitu. Analyysin yhteenvedossa tuon kuitenkin esiin analyysin tulokset kokonaisuutena.

Ensimmäiseen alatutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?”, etsin vastausta ja analysoin hankedokumenteja erityisesti sukupuolisuunnittelun käsitteiden avulla. Tutkin, painottuuko Suomen hankedokumenteissa naisten *käytännölliset* vai *strategiset* sukupuolitarpeet, vai molemmat. Lähtökohtaisesti näiden molempien sukupuolitarpeiden huomioiminen on oleellista ja voidaan sanoa, että mikäli sekä käytännölliset ja strategiset sukupuolitarpeet on huomioitu, edistää se kaikkein eniten sukupuolten tasa-arvoa ja rakenteellista muutosta.

Toiseen alatutkimuskysymykseeni, ”minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?”, etsin vastausta tutkien sitä, mitkä teoriaosuudessa avatut sukupuolten tasa-arvon mallit – *samuus*, *eroavaisuus*, *muutos* – hankedokumenteissa painottuvat. Tämän lisäksi analysoin muiden kuin sukupuoleen liittyvien tekijöiden ilmenemistä, huomioiden *intersektionaalisen* näkökulman. Erilaisten tasa-arvokäsitysten analysointi on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää, mistä viitekehysistä Suomen kehitysyhteistyö ja täten hankedokumentit ajavat tasa-arvoa. Eri tasa-arvokäsitysten nouseminen voi nostaa esiin epäkohtia ja antaa osviittaa siitä, kohdentuvatko hankkeet rakenteisiin ja täten epätasa-arvon pohjimmaisiiin syihin, vai keskittyvätkö hankkeet ja ohjelmat vain naisten mukaan lisäämiseen, jolla ei kuitenkaan välttämättä ole vaikutusta tasa-arvon edistämiseen, mikäli samalla rakenteet eivät muutu. Jotta tasa-arvo voi toteutua, tulee myös muita tekijöitä ottaa huomioon kuin sukupuoli, ja tämän vuoksi on merkittävää tutkia hankedokumenteja myös intersektionaalisesta viitekehyksestä.

Määrällisen osion luotettavuus pohjautuu siihen, että tutkimus tulee olla toistettavissa ja varmistettavissa. Olen raportoinut määrällisen osion analyysiluokat taulukossa 2. ja tuonut tulokset esiin liitteessä 2., ja täten määrällinen osio on toistettavissa. Laadullisessa tutkimuksessa toistettavuus puolestaan on haastavampaa, sillä analyysi pohjautuu tutkijan omiin käsityksiin ja ymmärrykseen (Bryman 1988) ja tutkijan omat lähtökohdat ja konteksti vaikuttavat siihen, miten tutkimus muodostuu. Täten puhtaasti objektiivista tietoa ei voida tuottaa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan kuitenkin arvioida muun muassa sen mukaan, onko tuotettu tieto hyödyllistä ja onko tutkija tuonut oman kontekstinsa esiin. (Eskola & Suoranta 2000, 219–222.)

Tässä tutkielmassa olen käyttänyt määrällistä sisällönanalyysiä tutkiakseni aineiston pääpiirteitä teoreettisen viitekehyseni linssien läpi tarkasteltuna. Kuitenkaan määrällisen vaiheen luvut eivät

vielä kerro välttämättä paljoka, minkä vuoksi analysoin aineiston myös laadullisen, teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin. Laadullinen sisällönanalyysi täydentää ja syventää tutkimusta määrällisen vaiheen jälkeen. Sillä tutkimukseni on tekstin analysointia, on oman positioni avaaminen tutkimuksen kannalta myös tärkeää, sillä kontekstilla, josta tutkimus tehdään, on merkitystä tutkimuksen lähtökohtien ja käsitteiden määrittelyyn (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 27). Positio, josta tutkimustani teen, on valkoisen länsimaalaisen naisen sekä kansainvälisen politiikan maisteriopiskelijan positio. Aiheen pariin päätymistäni ovat ohjanneet muun muassa kehitystutkimuksen sivuaineopinnot ja erityisesti kansainvälisen politiikan opintojen myötä muovautuneet käsitykseni ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta. Täten analyysini ei nouse tyhjiöstä, vaan aikaisemmilla kokemuksillani ja opinnoillani on ollut vaikutusta siihen, miten ja miksi päädyin tämän aiheen pariin, ja mitä aineistostani tutkin ja löydän. Tämä positio tuo haasteita myös aineiston suhteen. Kehitysyhteistyöhankkeilla ja -ohjelmilla vaikutetaan ihmisiin eri kulttuureissa ja myös käsitykset siitä, mitä esimerkiksi tasa-arvo on ja miten sitä tulisi edistää, vaihtelevat eri kontekstien ja kokemusten mukaan. Täten en pyri tuottamaan universaalia tietoa siitä, miten tasa-arvoa tulisi edistää, vaan otan osaa keskusteluun ja tuon esiin omia havaintojani siitä, miten tasa-arvon edistämisen keinoja voitaisiin parantaa omasta positioistani tutkittuna.

5. SUOMEN KEHITYSYHTEISTYÖHANKKEIDEN JA -OHJELMIEN SUKUPUOLINÄKÖKULMAN RAKENTUMINEN KENIASSA

5.1. Naiset ja hallinto -ohjelma

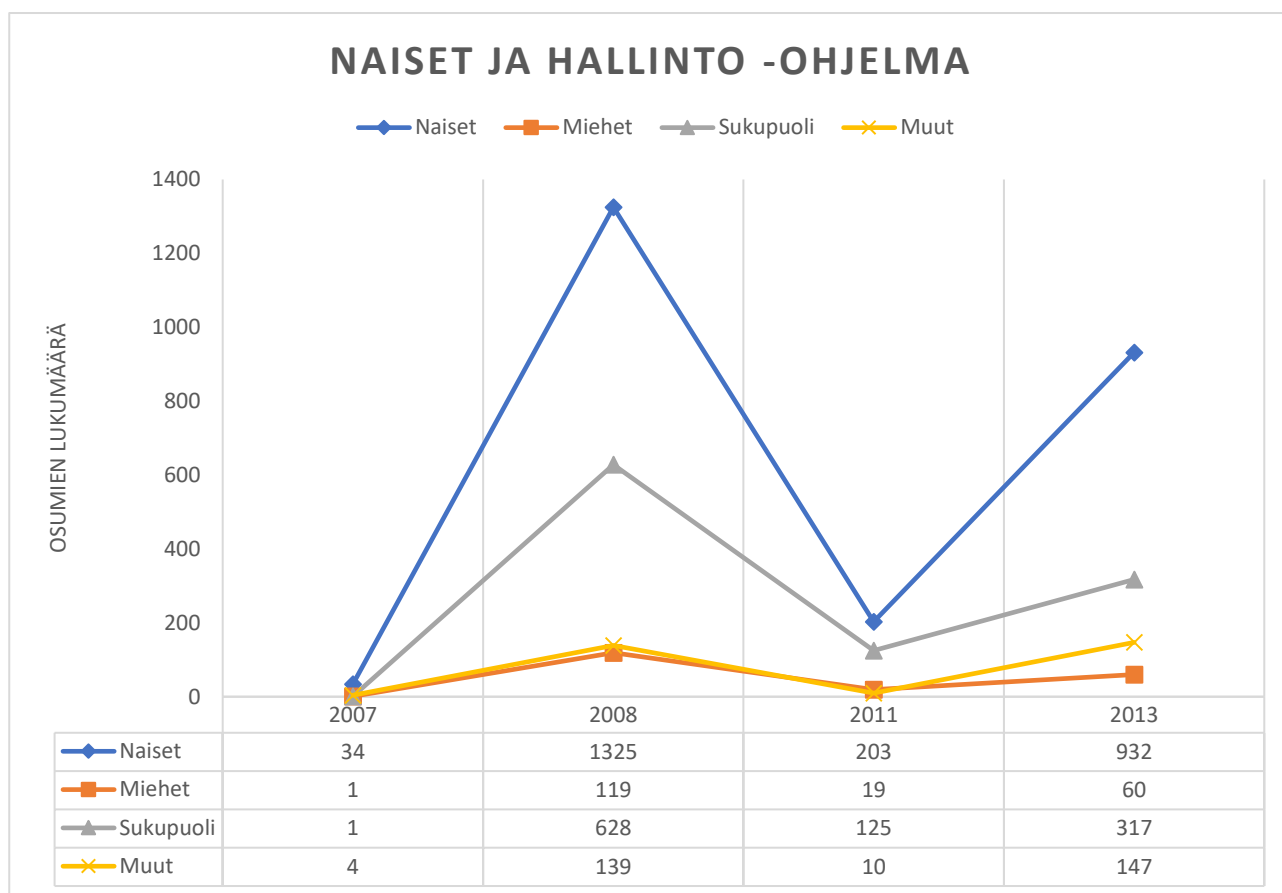
5.1.1. Sukupuoli pääasiallisesti naisasiana

Seuraavaksi siirryn aineistoni analyysiin ja tutkin vastausta tutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?” naiset ja hallinto -ohjelmassa. Etsin vastausta tutkimuskysymykseeni analysoiden sanojen ilmenemistä määrällisesti ohjelman sisällä, ja tämän pohjalta tutkin, onko ohjelmassa painotettu WID- vai GAD-lähestymistapaa. Tätä voidaan analysoida esimerkiksi sen pohjalta, painottuuko hankedokumenteissa naiset, miehet vai sukupuoli. Tämän lisäksi tutkin, onko sukupuoli ja tasa-arvo läpileikkaava teema luokittelun pohjalta tehdyn määrällisen analyysin mukaan. Sen lisäksi, että tutkin ainoastaan naisiin, miehiin ja sukupuoleen viittaavia sanoja, tutkin myös muihin epätasa-arvoisuutta tuottaviin tekijöihin viittaavia sanoja, kuten on esitetty taulukossa 1. sivulla 37.

Naiset ja hallinto -ohjelman dokumentit ovat peräisin vuosilta 2007, 2008, 2011 ja 2013. Vuodelta 2007 on yksi dokumentti, joka on hanke-esitys Suomen tuesta naiset ja hallinto -ohjelmalle. Vuodelta 2008 on yksi hanke-esitys kahdella liitteellä, yksi hankedokumentti sekä loppuraportti. Vuodelta 2011 dokumentit ovat hanke-esitys yhdellä liitteellä, hankekuvaus, ja ohjelman väliarviointiraportti. Vuoden 2013 dokumentit ovat puolestaan ohjelman loppuraportti ja tiivistelmä loppuraportista.

Kuten jo ohjelman nimi, *naiset ja hallinto*, kuvastaa, on naisten huomioiminen hankkeen pääprioriteetti ja voidaan jo lähtökohtaisesti olettaa, että naiset mainitaan hankedokumenteissa useimmiten suhteessa miehiin, sukupuoleen ja muihin epätasa-arvoisuutta tuottaviin tekijöihin. Onkin mielenkiintoista tarkastella, miten muut tekijät huomioidaan ohjelmassa ja mistä viitekehysistä naisista ja tasa-arvosta voidaan sanoa puhuttavan. Kaaviosta 1. ilmenee, että vuoden 2007 dokumenteissa naiset mainittiin 34 kertaa, muut eron tekijät 4 kertaa, molemmat sukupuolet ja miehet kerran. Vuoden 2008 hankedokumenteissa naiset mainitaan jopa 1325 kertaa, kun taas molempiin sukupuoliin viitataan vuoden 2008 hankedokumenteissa 628 kertaa. Täten sukupuoleen on kiinnitetty vuoden 2008 dokumenteissa enemmän huomiota kuin muihin erontekijöihin, joihin on kyseisenä vuonna viitattu 139 kertaa, toisin kuin vuoden 2007 dokumenteissa, jolloin muihin tekijöihin viitattiin neljä kertaa ja sukupuoleen vain kerran. Vuoden 2011 dokumenteissa naiset mainitaan 203 kertaa, miehet 19 kertaa, sukupuoli 125 kertaa ja muut tekijät 10 kertaa. Vuoden 2013 dokumenteissa puolestaan naiset mainitaan 932 kertaa, miehet 60 kertaa, sukupuoli 317 kertaa ja muut tekijät mainitaan 147 kertaa.

Naiset ja hallinto -ohjelmassa maininnat painottuvat selkeästi eniten naisiin, ja toiseksi eniten maininnat painottuvat sukupuoleen. Miehet ja muut eron tekijät mainitaan vaihtelevasti, ja keskenään nämä luokat ilmenevät suunnilleen yhtä paljon. Huomionarvioista on kuitenkin se, että vuoden 2009 hankedokumenteissa miehiä ei mainita kertaakaan. Kaikki muut luokat ilmenevät hankedokumenteissa joka vuosi.

Kaavio 1. Naiset ja hallinto -ohjelma

Aineiston määrällisen analyysin pohjalta tehdyn luokittelun perusteella voidaan sanoa, että sukupuolinäkökulma on läpileikkaava teema naiset ja hallinto -ohjelmassa, kuten voitiin olettaa. Kuitenkaan miehiä ei mainita ohjelman kaikissa vaiheissa, ja painotus on selkeästi eniten naisissa. Miesten vähäinen maininta voi viitata siihen, että ohjelmassa noudatetaan pääasiassa WID-näkökulmaa, painottaen naisia ja naisten osallistumista. Toisaalta ohjelmassa kuitenkin näkyy suhteessa paljon myös sukupuoleen liittyvää sanastoa, mikä tukee myös GAD-lähestymistavan huomioimista. Sillä viittaukset miehiin ovat kuitenkin suhteessa hyvin vähäiset verrattuna naisiin, ja myös sukupuoleen viitataan suhteessa vähemmän kuin naisiin, voidaan sanoa, että pääpainotus on WID-näkökulmassa eli tasa-arvoa ajetaan pääasiassa naisasiana.

Kaavion pohjalta tehdyn analyysin perusteella voidaan sanoa, että ohjelmassa kiinnitetään läpileikkaavasti huomiota myös muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin kuin sukupuoleen. Tämä voidaan päätellä siitä, että muita tekijöitä mainitaan ohjelman jokaisessa vaiheessa. Muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin viitataan aineistossa kuitenkin suhteessa huomattavasti vähemmän, kuin naisiin ja sukupuoleen viittaavaan sanastoon. Sillä toisaalta miehiä ei mainita hankkeen jokaisena vuonna, ei voida sanoa, että sukupuolinäkökulma olisi täysin valtavirtaistettu ohjelmaan joka

näkökulmasta. Ohjelma painottuu selkeästi eniten naisiin, mutta myös molempiin sukupuoliin viittaavaa sanastoa löytyy ohjelman jokaisesta vaiheesta. Seuraavaksi siirryn aineiston laadulliseen sisällönanalyysiin, jolla syvennän sanahaun tuloksista tehtyä analyysiä teoriaohjaavan sisällönanalyysin menetelmin.

5.1.2. Rakenteisiin vaikuttavat strategiset sukupuolitarpeet painotuksena

Tässä alaluvussa analysoin tarkemmin sitä, *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu* hanke- ja ohjelmadokumenteissa. Analysoin hankedokumentteja erityisesti sukupuolisuunnittelun käsitteiden kautta. Tutkin, painottuuko Suomen hankedokumenteissa *käytännölliset* vai *strategiset* tarpeet, vai molemmat (Moser 1993; Molyneyx 1985; Momsen 2005). Täten tutkin aineistostani sitä, ajetaanko sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ylläpitäen sukupuolijakaumaa ja olemassa olevia rooleja, vai pyritäänkö hankkeissa ja ohjelmissa uusien roolien omaksumiseen ja muutokseen esimerkiksi työnjakaumassa, vallassa ja oikeuksissa. Jotta tasa-arvoa voitaisiin edistää rakenteista lähtien, olisi olennaista, että hankkeissa ja ohjelmissa kiinnitettäisiin huomiota erityisesti strategiaan sukupuolitarpeisiin tai molempiin sukupuolitarpeisiin samanaikaisesti.

Laadullisen sisällönanalyysin perusteella voidaan päätellä, että naiset ja hallinto -ohjelmassa painotetaan enimmissä määrin naisten *strategisia sukupuolitarpeita*. Suurimmat painotukset ovat poliittisessa tasa-arvoisuudessa ja institutionaalisten syrjinnän muotojen poistamisessa. Nämä ilmenevät muun muassa siinä, kuinka hanke-esityksessä tuodaan esiin, että ohjelman tarkoitus on varmistaa naisten kansalais- ja poliittisten oikeuksien toteutuminen ja osallistuminen demokraattiseen hallintoon. Tavoitteena on sukupuolten väliseen tasa-arvoon, syrjinnän kieltämiseen ja naisten osallistumiseen kaikilla hallinnon tasoilla liittyvien perustuslaillisten, laillisten, poliittisten ja institutionaalisten reformien tukeminen. (UM 2007, 2; UM 2008a, 1.) Naisten halutaan täten osallistuvan oikeuksiensa toteuttamiseen osallistumalla demokraattiseen hallintoon, ja tämän pohjalla on tavoite tasa-arvoon. Ohjelmassa painotetaan erilaisten oikeudellisten keinojen tukemista, jotta tasa-arvo voitaisiin saavuttaa. Tasa-arvoon ja naisten oikeuksiin liittyvien oikeudellisten reformien tukeminen voidaan nähdä keinona pyrkiä vaikuttamaan epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin instituutioiden kautta. Kuitenkaan pelkkä oikeudellisten keinojen tukeminen ei vielä takaa sitä, että yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet muuttuisivat tasa-arvoisemmiksi, mutta oikeudellisiin rakenteisiin vaikuttaminen voidaan nähdä yhtenä merkittävänä askeleena tähän suuntaan.

Ohjelman avulla pyritään lisäämään kenialaisten naisten vaihtoehtoja, valinnanvaraa ja kapasiteettia, jotta naisten järjestäytyminen, vaikutusvalta ja osallistuminen tasa-arvo-, ihmisoikeus- ja

hallintokysymyksissä lisääntyisivät (UM 2007, 2). Myös tavoite naisten valintamahdollisuuksien ja kapasiteetin lisäämiseen kuvastaa huomion kiinnittämistä strategisiin sukupuolitarpeisiin. Sillä, että naiset voivat tehdä valintoja omiin elämiinsä liittyen, voidaan nähdä olevan naisia voimaannuttava vaikutus, koska tämän myötä ihminen voi kehittää omaa potentiaaliaan ja elää sellaista elämää, joka vastaa hänen omia intressejään.

Hanke-esityksessä painottuu myös se, kuinka ohjelman tarkoituksena on saada naisia päätöksentekopaikoille ja parantaa yleiskuvaa johtoasemassa olevista naisista (UM 2007, 2). Tässä painottuu myös strategisten sukupuolitarpeiden huomioiminen, sillä naisten mahdollisuuksia uudenlaisiin rooleihin painotetaan, joka puolestaan voi johtaa rakenteellisen epätasa-arvon vähenemiseen. Toisaalta voidaan kuitenkin myös pohtia sitä, että voidaanko olettaa, että naisten päästessä päätöksentekopaikoille, yleiskuva johtoasemassa olevista naisista muuttuisi. Tämä on oleellinen kysymys sen vuoksi, että tämä hanke-esityksessä esiin tuotu tavoite antaa homogeenisen kuvan naisista. Tavoitteen taustalla on oletus siitä, että kaikki naiset ajaisivat samaa politiikkaa ja painottaisivat tasa-arvoa samoista lähtökohdista. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Myös naiset voivat ajaa sellaista politiikkaa, jolla esimerkiksi pyritään takaamaan oma suosio ja politiikan jatkuvuus antamalla tukensa ja vetoamalla vallalla oleviin patriarkaalisiin rakenteisiin ja normeihin. Täten vielä se, että naiset pääsevät johtoasemiin, ei välttämättä vaikuta sukupuolten tasa-arvon edistämiseen rakenteista käsin, sillä myös naiset voivat ajaa epätasa-arvoa tukevaa politiikkaa.

Hankedokumentissa tuodaan esiin naisten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta ollessaan ehdokkaina ja äänestäjinä aiemmissa vaaleissa, ja kuinka seksuaalisen häirinnän ja väkivallan vuoksi hallinnon ja oikeusjärjestelmän toimintakykyä halutaan vahvistaa (UM 2008a, 3). Tässä tavoitteessa painottuvat erityisesti kaksi strategisten sukupuolitarpeiden huomioimisen piirrettä: väkivallan vastaisuus ja itsemääräämisoikeuden painottaminen institutionaalisten muutosten kautta. Se, että naisten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan kiinnitetään huomiota, voidaan nähdä merkittävänä asiana tasa-arvon edistämisen kannalta. Mikäli naisten osallistumista pyritään estämään tai häiritsemään seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kautta, vaikuttaa se kokonaisvaltaisesti epätasa-arvoon ja ylläpitää rakenteita, joissa naisten itsemääräämisoikeutta rajoitetaan ja joissa naisten osallistumista pyritään rajoittamaan muun muassa alistamisen, hiljentämisen ja hyväksikäytön kautta. Hallinnon ja oikeusjärjestelmän toimintakyvyn vahvistaminen voi olla merkittävä askel naisiin kohdistuvan väkivallan rajoittamiseen, mikäli tämän myötä häirintää ja väkivaltaa harjoittaneet saadaan vastuuseen teoistaan, ja tämä voi pitkällä aikavälillä vaikuttaa asenteiden muuttamiseen.

Strategisten sukupuolitarpeiden painotus ilmenee myös siinä, kuinka ohjelmassa painotetaan, että hyvän hallinnon kehittämisen tarkoitus on vaikuttaa naisten elämiin monien perustuslaillisten asioiden parantamisen kautta. Näitä ovat tasa-arvon ja ihmisoikeuksien lisäksi muun muassa pakko- ja lapsiavioliittojen karsiminen, perheen johtaminen, avioeroon liittyvät oikeudet, seksuaalioikeudet, työntekoon liittyvät asiat kuten epätasa-arvoinen palkka ja työolosuhteet, maanomistusoikeuteen ja luoton pariin pääsyyn liittyvät asiat (UM 2008b, 7). Täten ohjelman tavoitteissa ilmenee monia erilaisia, olennaisia asioita, joita epätasa-arvoisten rakenteiden muuttamiseen vaaditaan. Strategisten sukupuolitarpeiden viitekehyksestä tasa-arvon saavuttamiseen vaaditaan muutoksia muun muassa työnjakaumassa, vallassa ja ansiotuloissa. Esimerkiksi muutokset naisten maanomistusoikeuksissa ja luoton pariin pääsyssä voisivat muuttaa naisten oletettuja sukupuolirooleja. Ohjelman metodeiksi mainitaan tutkimukseen ja asian edistämiseen perustuva poliittinen dialogi, jonka tarkoituksena on poistaa kulttuurillisia, sosiaalisia ja institutionaalisia esteitä, jotka estävät naisten osallistumisen hallinnolliseen ja poliittiseen päätöksentekoon ja pääsyn korkeisiin virkoihin. (UM 2007, 2; UM 2008a, 1). Dialogin korostaminen voidaan nähdä keinona pyrkiä muuttamaan kulttuurisia ja yhteiskunnallisia käsityksiä naisista ja naisten rooleista, ja ymmärryksen lisäämisenä rakenteista käsin.

Vaikka sekä käytännön että strategisten sukupuolitarpeiden huomioiminen voidaan nähdä tärkeinä painotuksina sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseksi, voidaan analyysin pohjalta sanoa, että naiset ja hallinto -ohjelmassa painotukset kohdistuvat erityisesti strategisiin sukupuolitarpeisiin. Strategisten sukupuolitarpeiden painottamista voidaan pitää erityisen tärkeänä sukupuoliroolien muokkaamisen ja rakenteista lähtöisin olevan tasa-arvon edistämisen keinona. Kuitenkin myös käytännön sukupuolitarpeiden huomioiminen voi olla olennaista erityisesti silloin, kun se on yhteisvaikutuksessa strategisten sukupuolitarpeiden kanssa. Käytännön sukupuolitarpeiden huomioiminen jäi ohjelman pohjalta tehdyn analyysin mukaan vähäiseksi, mutta toisaalta voidaan sanoa, että strategiaan sukupuolitarpeisiin keskittyminen on erittäin olennaista, jotta tasa-arvoa ja asenteiden muutosta voidaan ajaa rakenteista käsin.

5.1.2. Tasa-arvo eroavaisuutena, kohti muutosta

Tässä alaluvussa tutkin, *minkälaisia tasa-arvopainotuksia hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita*. Etsin tähän vastausta analysoiden sitä, mitkä sukupuolten tasa-arvon mallit – *samuuus, eroavaisuus, muutos* – hankedokumenteissa painottuvat. Tämän lisäksi analysoin muiden kuin sukupuoleen liittyvien tekijöiden ilmenemistä, huomioiden *intersektionaalisen* näkökulman. Eri tasa-

arvokäsitysten ilmeneminen kuvastaa erilaisia painotuksia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen, joten tasa-arvokäsitysten tutkiminen auttaa myös hahmottamaan sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa.

Hankedokumenttien analysoinnin myötä voidaan sanoa, että ohjelmassa on nähtävillä kaikkia erilaisia tasa-arvon malleja, eli samuus, eroavaisuus ja muutos. Nämä kaikki mallit voivat olla nähtävillä samanaikaisesti. Analyysin pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että erityisesti *eroavaisuuden* malli korostuu ohjelman monissa vaiheissa kaikkein vahvimmin.

Eroavaisuuden tasa-arvostrategia voidaan havaita muun muassa siinä, kuinka naisten osallistumista painotetaan erityisesti naisten lukumäärää korostamalla. Ohjelmalla pyritään muun muassa siihen, että institutionaalisten reformien avulla naiset saavat enemmän tilaa ja mahdollisuuksia osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Ohjelmassa painotetaan myös sitä, että reformien avulla tulisi perustaa kiintiöjärjestelmiä, jotta naisten osuus kriittisissä päätöksentekoasemissa kasvaisi. (UM 2007, 3.) Kiintiöjärjestelmä voidaan nähdä *positiivisena erityistoimena*, sillä naisten osallistuminen halutaan varmistaa kiintiöiden avulla. Tämä on olennainen piirre eroavaisuuden tasa-arvomallin ajamisessa.

Naisten lukumäärällisen osallistumisen ajamisessa ja kiintiöiden luomisessa voi kuitenkin olla vaarana essentialismi. Kuten jo teoriaosiossa määrittelin, essentialismilla tarkoitetaan sitä, kuinka tietyt identiteetit ja intressit voidaan yhdistää naisiin, minkä kautta myös käsitykset luonnollisista sukupuolieroista vahvistetaan. Erityisesti sukupuolikiintiöiden luominen voi vahvistaa essentialismia, sillä sukupuolikiintiöiden taustalla voidaan nähdä olevan oletus siitä, että naisilla on yhtenevät intressit ja identiteetit joita he kiintiöitä hyödyntämällä voivat ajaa. Vaikka positiivisilla erityistoimilla voidaan nähdä olevan tämänkaltaisia kielteisiä piirteitä, voivat positiiviset erityistoimet ja kiintiöt kuitenkin toimia myös merkittävänä sysäyksenä kohti tasa-arvoisempia rakenteita. Positiivisilla erityistoimilla varmistetaan myös naisten mukanaolo kiintiöiden kautta, ja täten aiempia sukupuolirooleja ja mahdollisia negatiivisia käsityksiä naisten osallistumisesta voidaan purkaa.

Ohjelmasta tehdyissä arviointiraporteissa painotetaan, että vaikka naiset olisivat valittuina parlamenttiin, se ei vielä paranna naisten rakenteellista asemaa (UM 2008c, 6–7, 14; UM 2011c, 4). Tämä on mielenkiintoinen pointti ja tulisikin pohtia, että mitä sillä, että naisia halutaan parlamenttiin, todella haetaan. Mitä naisten odotetaan ajavan parlamenttiin päästyään? Voidaan nähdä, että hankedokumenteissa painottuu eniten naisten lukumäärän korostaminen kuin se, mitä naisten

lisääntyneellä lukumäärällä esimerkiksi parlamentissa odotetaan seuraavan. Vaikka naisia valittaisiin parlamenttiin, se ei vielä tarkoita sitä, että kyseiset naiset ajaisivat sukupuolten tasa-arvoa. Naisten osallistamisen painottaminen saattaa myös johtaa siihen, että ohjelma nähdään naisasiana sukupuoliasian sijaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että naisten aseman parantaminen ja tasa-arvon edistäminen näyttäytyvät naisten velvollisuutena, erityisesti naisten osallistamisen painottamisen vuoksi. Kuitenkin tasa-arvon edistämistä tulisi lähestyä kaikkien sukupuolien asiana. Ohjelman myöhemmässä vaiheessa painotetaan lopulta kuitenkin myös sitä, että tavoitteena tulisi olla tarkemmin se, että naiset osallistuvat hallinto- ja päätöksentekoprosesseihin ja *ajavat naisten asemaa koskevia asioita* (UM 2011a, 3). Tällä tavoitteella voidaan nähdä pyrittävän siihen, että ainoastaan naisten lukumäärään parlamentissa ei kiinnitetäisi huomiota, vaan siihen, mitä valittujen naisten tulisi tehdä tasa-arvon edistämiseksi oman osallistumisensa kautta.

Analyysin myötä ilmeni, että erityisesti ohjelman alkuvaiheessa korostus oli nimenomaan naisissa ja eroavaisuuden tasa-arvomallissa. Ohjelman hieman myöhemmässä vaiheessa kuitenkin nostettiin esiin se, että kohderyhmää tulisi laajentaa sisältämään myös nuoret, miehet ja vammautuneet ihmiset. Korostettiin, että myös nämä ryhmät voivat muodostaa tukiryhmän naisille. Pää tavoitteeksi nostettiin se, että kenialaiset miehet ja naiset pääsevät palveluiden ja mahdollisuuksien pariin ja saavat harjoittaa oikeuksiaan tasa-arvoisesti (UM 2008b, 21, 25). Tämän painotuksen lisääminen ohjelmaan voidaan nähdä olennaisena osana sitä, että ohjelma näyttäytyy myös muuna kuin naisten aseman ja tasa-arvon ajamisena ainoastaan naisnäkökulman kautta.

Voidaan nähdä, että vaikka ohjelma on keskittynyt pääsääntöisesti naisten korostamiseen ja esimerkiksi sanahaun pohjalta saadut tulokset viittasivat siihen, että ohjelma on toteutettu päällimmäisin osin WID-näkökulmaa mukaillen, ilmeni ohjelman syvällisemmästä laadullisesta analyysistä myös intersektionaalisuuden painotuksia. Ohjelmassa tuodaan esiin, että ohjelmalla pyritään lisäämään naisten, mukaan lukien nuoret, vammaiset ja HIV/Aids -positiiviset sekä marginaalisista yhteisöistä tulevat naiset, määrää kaikilla päätöksenteon tasoilla (UM 2007, 3). Hankedokumentissa painotettiin erityisesti, että myös nuoret tulee saada paremmin integroitua ohjelmaan mukaan (UM 2008b, 6). Täten, vaikka painotus on erityisesti naisissa, pyritään ohjelma kohdentaa erilaisille naisille, tuoden esiin sellaisia epätasa-arvoa tuottavia asioita, jotka voivat olla läpileikkaavia tekijöitä suhteessa toisiinsa. Tämä ei kuitenkaan korostu suhteessa niin paljon kuin yleisesti naisten lukumäärän painottaminen päätöksenteossa, mikä voi antaa kuvan siitä, että ohjelmassa naiseen suhtaudutaan homogeenisena ryhmänä. Voidaan kuitenkin sanoa, että on hyvin olennaista, että myös muita asioita kuin sukupuoli tuodaan esiin epätasa-arvoa tuottavina tekijöinä, ja täten tässä tapauksessa myös tuodaan esiin, että on olennaista keskittyä myös naisten välisiin

eroihin. Huomattavaa on kuitenkin se, että kun ohjelmassa puhutaan vähemmistöistä, viitataan vähemmistöillä naisiin (UM 2007, 2).

Myös muutoksen tasa-arvostrategia voidaan havaita ohjelmassa muun muassa siinä, kuinka ohjelmassa tuodaan esiin, että ohjelma pyrkii kampanjoimaan asenteiden muuttamiseksi naisjohtajuutta kohtaan ja naisten kapasiteetin ja määrän vahvistamiseen avainasemassa olevana äänestäjäkuntana. Lisäksi naisille annetaan käytännön tukea poliittisen osallistumisen kulttuurillisten, sosiaalisten ja institutionaalisten esteiden voittamiseksi. (UM 2007, 2; UM 2008a, 1.) Täten sen sijaan, että ohjelmassa keskityttäisiin ainoastaan vaaleihin liittyvään naisten poliittiseen osallistumiseen, halutaan ohjelmassa painottaa myös lainsäädännöllisiä kysymyksiä tasa-arvonäkökulmasta. Asenteiden muuttamisen tavoite voidaan nähdä muutokseen pyrkimisestä. Naisille tarjottu tuki erilaisten institutionaalisten esteiden voittamiseksi painottaa myös monimuotoisuuden korostamista ja epätasa-arvoa ylläpitävien rakenteiden huomioimista.

Vaikka päällisin puolin ohjelman painotus näyttäytyy naisnäkökulman painottamisena, niin naisnäkökulman korostamisen sijaan hankedokumentissa on painotettu myös sitä, kuinka yhteiskunnallisesti kestävä kehitys ei voi toteutua ilman molempien sukupuolten tasa-arvoa ja yhtäläisiä vaikuttamismahdollisuuksia yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Tällä on korostettu sitä, että ohjelmalla halutaan tukea Kenian tavoitetta luoda sosiaalisesti oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen yhteiskunta. (UM 2008a, 2.) Myös tämän voidaan nähdä kuvastavan muutoksen tasa-arvomallia sen vuoksi, että sukupuolinäkökulma nostetaan olennaiseksi osaksi pelkän nais- tai miesnäkökulman sijaan. Hankedokumentissa painotetaan myös, että sukupuolisensitiivinen hallinta tarkoittaa rakenteiden muuttamista sukupuolisensitiivisiksi, ja kuinka sekä naisten että miesten sukupuolitietoisuuden vahvistaminen mahdollistaisi heidän tarpeiden tunnistamisen eri yhteisöissä (emt., 4).

Sukupuolisensitiivisyyden korostaminen ilmenee myös siinä, kuinka ohjelmassa tuodaan esiin, että tulee ymmärtää köyhien miesten ja naisten erilaiset roolit, vastuut, intressit ja tarpeet. Ohjelmassa painotetaan, että ne hallinnolliset rakenteet, jotka ylläpitävät valtasuhteita miesten ja naisten välillä, tulee haastaa. (UM 2008b, 7.) Tämän voidaan analysoida olevan myös osa muutoksen tasa-arvostrategiaa, sillä ohjelmalla halutaan korostaa miesten ja naisten erilaisia rooleja eri konteksteissa.

Ohjelmaa analysoidessa oli mielenkiintoista huomata se, että vaikka dokumenteissa puhe siirtyi naisnäkökulman ja eroavaisuuden mallin painotuksesta enemmän intersektionaalisen näkökulman ja muutoksen mallin korostamiseen, painottuivat dokumenteissa näytetyt tilastot kuitenkin vain naisiin. Hankedokumentissa osoitetaan esimerkiksi naisten prosentuaalinen osuus muun muassa eri

työllisyysaloilla, politiikassa ja oikeuslaitoksissa (UM 2008b, 9). Miehiä tai muita epätasa-arvoisuutta tuottavia tekijöitä kuin sukupuoli ei tuoda tilastoissa kuitenkaan esiin, vaan tilastot näyttävät vain naisten osuuden. Vaikka muutoksen tasa-arvomalliin siirtyminen oli havaittavissa dokumenteissa, olivat eroavaisuus ja myös samuuden malli kuitenkin täten havaittavissa myös myöhemmin dokumenteissa.

Yhteenvedona naiset ja hallinto -ohjelmasta voidaan sanoa, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on ollut läpileikkaava teema koko ohjelman ajan. Tämän saattoi olettaa jo itse ohjelman nimestä. Kuitenkin ohjelmassa on erityisesti sen alkuvaiheessa painotettu nimenomaan naisnäkökulmaa, ja laajempi sukupuolinäkökulma on astunut esiin vasta hieman myöhäisemmässä vaiheessa. Täten voidaan sanoa, että pääasiallisesti ohjelma sai alkunsa WID-näkökulman viitekehystä seuraavana ohjelmalla. Vaikka sanahaun tuloksista voidaan nähdä, että painotus on myös ohjelman myöhäisemmissä vaiheissa keskittynyt naisiin miesten, sukupuolen tai muiden tekijöiden sijaan, nosti laadullinen aineiston analyysi esiin kuitenkin myös sen, että sukupuolinäkökulma ja täten GAD-lähestymistapa on omaksuttu ohjelmassa hieman laajemmin myöhäisemmässä vaiheessa. Tätä muutosta voidaan pitää olennaisena asiana sen suhteen, että teorian ja käytännön välistä kuilua on kavennettu ja sukupuolta ei ole pidetty ainoastaan naisasiana.

Sukupuolisuunnittelun näkökulmasta ohjelmassa voitiin nähdä selkeä painotus erityisesti strategisten sukupuolitarpeiden huomioimisessa, eli sukupuolinäkökulmaa on ajettu pääasiallisesti huomioimalla strategiset sukupuolitarpeet. Ohjelmassa tuotiin laajalti esiin se, että tavoitteena on niiden tarpeiden huomioiminen, jolla on vaikutusta epätasa-arvoisiin rakenteisiin. Tavoitteena oli myös muokata sitä perinteistä sukupuoliroolia, joka naisilla Keniassa on vallinnut. Strategisten sukupuolitarpeiden huomioiminen korostui muun muassa tavoitteissa poistaa institutionaaliset epätasa-arvoa tuottavat rakenteet, ja lisätä naisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Strategisten sukupuolitarpeiden korostusta voidaan pitää ensisijaisen tärkeänä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen keinona, sillä strategisten sukupuolitarpeiden korostaminen tukee tasa-arvon edistämistä rakenteista lähtien, pyrkien muun muassa murtamaan perinteisiä sukupuolirooleja.

Tasa-arvokäsityksistä korostui erityisesti ohjelman alkuaikoina *eroavaisuuden* malli. Tämä ilmeni siinä, kuinka painotus oli nimenomaan naisten osallistamisella politiikkaan ja vaaleihin, ja naisten lukumäärän kasvattamisella esimerkiksi parlamentissa. Eroavaisuuden mallin korostaminen näkyi myös siinä, kuinka naisten osallistuminen haluttiin varmistaa kiintiöillä, ja täten positiivisia erityistoimia käytettiin naisten osallistamisen varmistamiseksi. Kuitenkin ohjelman hieman

myöhemmässä vaiheessa muutoksen viitekehys astui vahvemmin mukaan, kun monimuotoisuutta alettiin tukea vahvemmin ja sukupuolinäkökulma vahvistui pelkän naisnäkökulman sijaan. Samalla myös intersektionaalisuuden korostaminen vahvistui, kun painotusta lisättiin myös muiden epätasa-arvoa tuottavien tekijöiden huomioimiseen kuin sukupuoleen.

Vaikka intersektionaalisuuden lisääntymistä voidaan pitää ansiokkaana ohjelman edetessä, analyysin pohjalta voidaan huomata kuitenkin se, kuinka ohjelman tasa-arvopainotukset keskittyivät kuitenkin heteronormatiivisuuteen, eikä esimerkiksi muita seksuaalisia suuntauksia tai sukupuolivähemmistöjä ole huomioitu hankkeessa lainkaan. Vaikka erityisesti tasa-arvokäsitysten siirtymistä muutoksen malliin voidaan pitää olennaisena asiana sukupuolinäkökulman läpileikkaavasti huomioivana tasa-arvomallina ja positiivisena kehityksenä ohjelmassa, on heteronormatiivinen lähestymistapa naisiin ja miehiin vallitseva viitekehys ohjelmassa. Tämä on asia, johon olisi oleellista keskittyä kehityspolitiikassa, jotta naisia ja miehiä ei niputettaisi homogeenisiksi ryhmiksi myöskään muun muassa seksuaalisen suuntauksen tai perinteisten perhemallien mukaan.

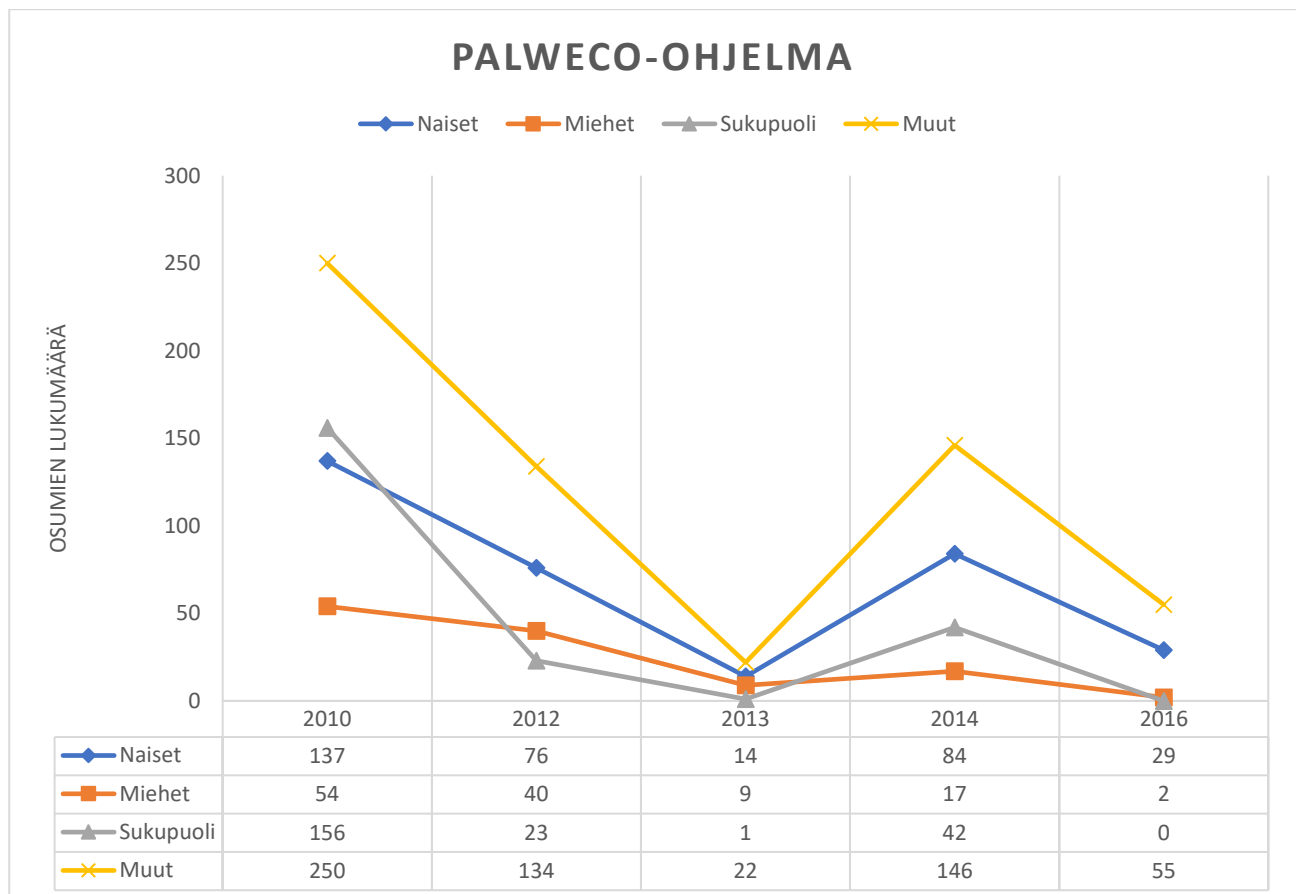
5.2. PALWECO-ohjelma

5.2.1. Muut epätasa-arvon muodot painotuksena

PALWECO-ohjelmasta on hankedokumentteja viideltä vuodelta: 2010, 2012, 2013, 2014 sekä 2016. Kokonaisuudessaan sanahaun pohjalta muodostetusta kaaviosta 2. voidaan nähdä, että naiset ja miehet ja muut epätasa-arvoa tuottavat tekijät mainitaan ohjelman jokaisena vuotena, mutta laajemmin sukupuoleen viitataan kaikkina muina vuosina paitsi vuonna 2016.

PALWECO-ohjelman sanahaun tuloksissa voidaan nähdä, että muut epätasa-arvoa tuottavat tekijät kuin sukupuoli on läpi ohjelman eniten painotettu luokka. Muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin viitataan ohjelman jokaisena vuonna enemmän, kuin naisiin, miehiin tai sukupuoleen. Vuosi 2010 nousee sanahaun osumien perusteella selkeimmin esiin, sillä kyseiseltä vuodelta tuloksia on selkeästi eniten. Tämä selittyy kuitenkin sillä, että kyseiseltä vuodelta on saatavilla eniten hanke-esityksiä ja niihin liittyviä liitteitä. Vuonna 2010 muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin viitataan 250 kertaa, sukupuoleen 156 kertaa, naisiin 137 kertaa miehiin 54 kertaa. Täten eniten viitattiin muihin tekijöihin kuin sukupuoleen ja laajemmin sukupuoleen. Vuonna 2012 viitattiin yhä eniten muihin tekijöihin kuin sukupuoleen, 134 kertaa, mutta naiset nousivat toiseksi eniten viitatuksi luokaksi 76:llä osumalla. Miehiin viitattiin 40 kertaa ja sukupuoleen 23 kertaa. Lähes sama järjestys toistuu myös vuosina 2013 ja 2014, paitsi vuonna 2014 sukupuoleen viitataan useammin kuin miehiin. Mielenkiintoista on, että toiseksi eniten viitteitä on naisiin läpi ohjelman vuosien, kun taas miehiin ja yleisesti sukupuoleen

viitataan vaihtelevasti. Vuosi 2010 on poikkeus, sillä silloin sukupuoleen viittaavia sanoja on suhteessa enemmän kuin naisiin viittaavia sanoja, kun taas puolestaan vuonna 2016 sukupuoleen ei viitata kertaakaan ja painotus on muissa epätasa-arvoa tuottavissa tekijöissä kuin sukupuoli ja naisissa.

Kaavio 2. PALWECO-ohjelma

Sanahaun pohjalta voidaan analysoida, että ohjelmassa on huomioitu muita epätasa-arvoa tuottavia tekijöitä sekä naiset kaikkein eniten. Sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon voidaan nähdä olleen osana tätä metsäsektoriin ja maatalouteen liittyvää ohjelmaa sen ensimmäisistä hanke-esityksistä lähtien. Täten voidaan sanoa, että sukupuoli on ollut läpileikkaava teema läpi ohjelman. Sanahaun pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että ohjelmassa on noudatettu eniten WID-näkökulmaa GAD-näkökulman sijaan, sillä maininnat molemmista sukupuolista ja miehistä ovat olleet huomattavasti vähäisemmät kuin maininnat naisista tai muista eron tekijöistä. Muun muassa vuoden 2016 dokumenteissa sukupuoleen ei myöskään viitata kertaakaan. Ohjelmassa on kiinnitetty eniten huomiota moniperusteisesti erilaisiin syrjinnän muotoihin ja täten muita tekijöitä kuin sukupuoli on painotettu. Kuitenkaan esimerkiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä ei mainita hankedokumenteissa, joten

myös PALWECO-ohjelman voidaan nähdä toteuttavan heteronormatiivista lähestymistapaa, kuten myös naiset ja hallinto -ohjelmassa ilmeni.

5.2.2. Painotus naisten strategisissa sukupuolitarpeissa

PALWECO-ohjelman dokumenttien laadullisen analyysin pohjalta voidaan sanoa, että ohjelmassa on pääasiallisesti painottuneet *strategiset sukupuolitarpeet*. Täten alatutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?” voidaan sanoa, että keinoina ovat olleet erityisesti uusien roolien omaksumisen ja voimaantumisen painottaminen, sekä työnjakauman ja oikeuksien muutoksien ajaminen. Täten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee muun muassa rakenteellisten epätasa-arvoa tuottavien tekijöiden huomioimisena.

PALWECO-ohjelman raportissa tuodaan esiin se, kuinka maanviljelijöitä on koulutettu ohjelman tiimoilta, ja maanviljelijöille on järjestetty esimerkiksi koulutusmatka maan- ja vedensuojeluun liittyen. Molempiin koulutuksiin otettiin mukaan myös naisia, ja raportissa tuodaan esiin, mikä oli koulutettujen naisten osuus suhteessa miehiin. (UM 2012a, 11; UM 2012b, 13.) Sillä, että naisia koulutetaan maanviljelyyn, voidaan nähdä edistävän naisten strategisia sukupuolitarpeita. Naisten kouluttaminen maanviljelyyn voidaan nähdä perinteisten sukupuoliroolien kyseenalaistamisena. Naisten kouluttaminen maanviljelyyn voi haastaa täten sukupuolijakaumaa työnjaossa ja täten osaltaan vaikuttaa naisten parempaan asemaan yhteiskunnassa, sillä naisille annetaan mahdollisuus omaksua uudenlaisia rooleja yhteisössään. Vaikka naisia koulutettiin maanviljelyyn, niin raportissa tuodaan esiin, että naisten lukumäärä suhteessa miehiin oli vähäisempi.

Naisten strategisten sukupuolitarpeiden huomioiminen korostuu myös siinä, kuinka raportissa suositellaan, että maa-alueiden hallussapitoa tulisi mahdollistaa miesten lisäksi nuorille, naisille ja köyhille (UM 2012a, xxix). Tämän voidaan nähdä institutionaalisen syrjinnän muotojen poistamisena sekä työnjakauman muutoksena, sillä maa-alueiden hallussapito kuuluu pääasiallisesti tavallisesti miehille. Täten perinteistä sukupuolijakaumaa pyritään haastamaan ja naisten mahdollisten uusien roolien korostaminen huomioidaan myös tässä painotuksessa. Maa-alueiden hallussapidon mahdollistumisen voidaan nähdä kuvaavan myös naisten oikeuksien edistämistä.

Ohjelman raportista käy ilmi, että ohjelman tiimoilta on järjestetty työpajoja eri aihealueilta, ja raportista ilmenee, että työpajoihin osallistujista alle puolet ovat olleet naisia (UM 2012b, 25; UM 2013c, 19). Se, että naiset osallistuvat koulutuksiin ja työpajoihin, voidaan osaltaan nähdä myös naisten strategisten sukupuolitarpeiden edistämisenä. Vaikka koulutusta voidaan pitää myös käytännön tarpeena, niin kouluttautumisen kautta naiset voivat omaksua uusia rooleja ja se voi vaikuttaa rakenteellisten syrjäytymisen muotojen poistamiseen, ja täten se voi edistää strategisia

sukupuolitarpeita. Toisaalta se, että työpajoihin osallistuneista alle puolet ovat olleet naisia, kuvastaa kuitenkin epätasa-arvoisia mahdollisuuksia. Tulee huomioida myös se, että vaikka hankedokumenteista ilmenee naisten osallistuminen koulutuksiin ja työpajoihin – vaikkakin vähäisemmissä määrin kuin miehet –, ei pelkkä osallistumismäärän raportoiminen vielä kerro sitä, ovatko naiset osallistuneet työpajoissa aktiivisesti. Naisten aktiivinen osallistuminen olisi olennainen osa tasa-arvon edistymisen kannalta, koska vain aktiivisen osallistumisen myötä myös naiset voivat saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa rakenteisiin pitkällä tähtäimellä.

Ohjelmassa on koulutettu naisia myös esimerkiksi aurinkokennovalaisinten teknologiaan. Tavoitteena on ollut se, että naiset kokoavat, asentavat ja jakavat edullisia aurinkokennovalaisimia myyntikioskeistaan. (UM 2012c, 9; UM 2012d, 11.) Aurinkokennovalaisimiin liittyvä koulutus on kohdennettu nimenomaan naisille, ja tämän voidaan myös nähdä kohdistuvan naisten strategiaan sukupuolitarpeisiin, sillä naisten työelämään osallistumista kannatetaan ja täten naisten tulojen saantiin kiinnitetään huomiota. Ohjelman tiimoilta suunniteltiin myös järjestettävän koulutus naisille, jotka ovat leskiä, orpoja, tai HIV/Aids -tartunnan saaneita, leipomusten tekemiseen ja markkinointiin liittyen. Tämän koulutuksen myötä kyseisiin ryhmiin kuuluvien tuloja pyritään kasvattamaan. (UM 2013c, 26.) Aurinkokennovalaisinten teknologiaan ja leipomusten tekemiseen ja markkinointiin liittyvien koulutusten kohdentaminen erityisesti naisille edustaa myös strategiaan sukupuolitarpeisiin keskittymistä. Tämä voidaan tulkita sen vuoksi, että koulutusten myötä naiset voivat keskittyä ansiotulojen saamiseen.

Strategisten sukupuolitarpeiden huomioimiseksi voidaan lukea myös se, että PALWECO-ohjelman alueelle on perustettu neuvoa-antavia liiketoimintakeskuksia, joihin sekä miehet että naiset ovat tervetulleita (UM 2014a, 22). Liiketoimintaan perehtyminen ja yrittäjäyys voidaan nähdä eräänä keinona, jolla naisten asemaa voidaan kohentaa, rikkomalla perinteisiä sukupuolijakaumien mukaan kulkevia työrooleja. Ohjelman loppuraportissa tuodaan kuitenkin esiin se, kuinka neuvoa-antavien liiketoimintakeskusten tulisi kuitenkin olla entistä paremmin naisten saatavilla ja käytössä, sillä alle puolet siellä vierailijoista ovat olleet naisia (UM 2014b, vi). Täten se, että jokin on sekä naisille että miehille saatavilla, ei vielä tarkoita sitä, että sukupuolten osallistuminen olisi monimuotoista tai tasavertaista. PALWECO-ohjelman analyysin pohjalta voidaan sanoa se, että vaikka ohjelma kohdistaa erilaisia koulutuksia ja palveluita sekä miehille että naisille, tulisi erityistä huomiota kiinnittää siihen, miten naiset saadaan osallistumaan koulutuksiin ja tämän lisäksi erityisesti siihen, miten naiset saadaan olemaan aktiivisia koulutuksissa.

5.2.3. Muut epätasa-arvoisuutta tuottavat tekijät kuin sukupuoli painopisteenä

Vaikka hanke- ja ohjelmadokumenteista voitiin tulkita painotuksia erityisesti naisten strategisten sukupuolitarpeiden ajamiseen, analyysistä nousi esiin se, että PALWECO-ohjelmassa tuodaan esiin sekä miesten että naisten osuudet eri projekteissa ja koulutuksissa. Hankedokumenteissa naiset on usein myös niputettu yhteen haavoittuvien ryhmien kanssa. Sillä naisista puhuttiin usein haavoittuvien ryhmien yhteydessä ja koska muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin viitattiin enemmän kuin naisiin, miehiin tai sukupuoleen, voidaan sanoa, että naisten tai sukupuolen sijaan ohjelmassa painotettiin eniten intersektionaalista näkökulmaa tasa-arvoon. Esimerkiksi ohjelman ensimmäisessä hankekuvauksessa tuodaan esiin intersektionaalisuuden huomioiva tavoite, sillä hankekuvauksessa mainitaan, että ohjelman yksi tavoitteista on ”helposti syrjäytyvien ryhmien, erityisesti lasten, vammaisten ihmisten, alkuperäiskansojen ja etnisten vähemmistöjen oikeuksien ja tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien edistäminen” (UM 2010a, 4; ks. myös UM 2016).

PALWECO-ohjelmassa tuodaan esiin dataa viidestä eri maakunnasta, ja datassa eritellään erikseen miesten, naisten ja nuorten lukumäärät. Tämän lisäksi datassa tuodaan esiin fyysisesti vammautuneiden, sokeiden, kuurojen, kehitysvammaisten, halvaantuneiden ja rampautuneiden lukumäärät maakunnittain. (UM 2010a, liite 1.) Täten voidaan sanoa, että hankekuvauksessa on tunnistettu erilaisia kategorioita, joihin hankkeen on määrä kiinnittää huomiota. Se, että hankedokumenteissa esitetyssä datassa on huomioitu laajasti myös muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä kuin sukupuoli, tukee myös intersektionaalista ymmärrystä tasa-arvosta.

PALWECO-ohjelmassa mainitaan erilaisia sidosryhmiä ja niiden mahdollisia rooleja hankkeen toteutuksessa. Muun muassa ”Department of Gender and Social Development” (DGSD) rooli on nostettu esiin sukupuolten tasa-arvon ja naisten voimaantumisen edistäjänä, hyödyntäen sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kehitysprosesseissa, valmiuksien kehittämisessä, sosiaaliturvassa, yhteisön osallistumisessa sekä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä. Myös ”Ministry of Gender, Children and Social Development” (MGCSD) rooli tunnistetaan, sillä kyseinen ministeriö tarjoaa palveluita ja koordinaatiota kansalaisille sukupuoleen, lapsiin, vammaisuuteen ja sosiaaliseen kehitykseen. Kansallinen ”National Commission on Gender and Development” (NCGD) on huomioitu sen vuoksi, että kyseinen komissio vastaa sukupuolen sisällyttämisestä kaikille osaluueille kenialaisten elämässä. (UM 2010a, liite 3.) Kuten voidaan huomata, näistä moni mainitaan sidosryhminä, jotka voivat vaikuttaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja tasa-arvoon. Myös ”National Council for Persons with Disabilities” (NCPWD) mainitaan sen kyvystä edistää vammaisten oikeuksia ja valtavirtaistaa tietoisuutta vammaisuudesta (ibid.). Täten PALWECOn

hankekuvauksessa otetaan laajalti huomioon erilaisia epätasa-arvoisuutta tuottavia tekijöitä. Sen sijaan, että hankedokumenteissa tasa-arvo nähtäisiin naisiasiana, painotetaan laajemmin sukupuolta tasa-arvosta puhuttaessa, ja sitäkin enemmän huomioidaan monia erilaisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa epätasa-arvon kokemuksiin. Se, että ohjelmassa on useita eri sidosryhmiä, joiden tarkoitus on vaikuttaa ohjelman toteutukseen sukupuolinäkökulmasta, viittaa tasa-arvokäsitykseen *muutoksen* kautta, sillä sukupuolinäkökulma ja monimuotoisuus huomioidaan laaja-alaisesti.

Ohjelman suunnitteluvaiheessa on vuoden 2010 hankekuvauksen liitteen 8 mukaan konsultoitu sukupuoliasioden neuvonantajaa ohjelman suunnittelussa. Myös useita sukupuoli- ja sosiaalipalveluiden ammattilaisia ja muun muassa sukupuoliosaston toimijoita ministeriössä on konsultoitu. Tämä viittaa siihen, että sukupuolinäkökulma on huomioitu ohjelman alkutaipaleelta asti. Sukupuoli on tuotu esiin myös ohjelman budjetoinnissa, ja siihen kohdistettu summa on mainittu. Myös nämä tavoitteet kuvastavat sukupuolinäkökulman huomioimista muutoksen kautta, sillä sukupuolinäkökulma ja monimuotoisuuden tukeminen on huomioitu kiinnittämällä huomiota tekijöihin, jotka voivat vaikuttaa epätasa-arvoisiin rakenteisiin.

Vaikka sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tuodaan esiin tavoitteena jokaisessa ohjelmaan liittyvässä dokumentissa, tuodaan ohjelman eräässä raportissa esiin se, kuinka jotkut ohjelman työntekijät ovat epäileviä ihmisoikeuksien ja täten sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta, sillä sen pelätään lisäävän työtaakkaa liikaa. He myös pelkäävät, ettei heillä ole tarpeeksi kokemusta, jotta aihe voitaisiin sisäistää kunnolla. (UM 2014a, 26.) Tämä on oleellinen huomio siitä, kuinka ainoastaan ohjelmissa mainitut tavoitteet ja lupaukset eivät vielä tarkoita sitä, että valtavirtaistaminen ja muutoksen viitekehys omaksuttaisiin ja hyväksyttäisiin.

Tasa-arvo voidaan nähdä olleen huomioitu muutoksen viitekehyksestä myös sen vuoksi, että PALWECOn loogisessa viitekehyksessä tuodaan esiin, että tavoite on parantaa köyhien elinolosuhteita, yhtä lailla sekä miesten että naisten. Samoin painotetaan, että projektilla halutaan parantaa yhtä lailla miesten ja naisten kykyä vaikuttaa heihin vaikuttaviin rakenteisiin ja prosesseihin, sekä kasvattaa varallisuutta sekä maanviljelyn että muiden toimenpiteiden kautta kestäväällä tavalla. Ohjelman tarkoituksena on muotoiltu sallivien olosuhteiden luominen ja vahvistaminen jotta miehet, naiset ja haavoittuvat ryhmät voivat ryhtyä taloudellisiin toimiin elämänlaatunsa parantamiseksi erityisesti syrjäseutujen kotitalouksissa. (UM 2010a, liite 5.) Täten voidaan analysoida, että hankekuvausvaiheessa on painotettu miesten, naisten ja haavoittuvien ryhmien kykyä vaikuttaa rakenteisiin ja prosesseihin, jotka vaikuttavat heihin. Täten hankekuvauksessa kiinnitetään huomiota epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin ja niihin vaikuttamiseen muutoksen tasa-arvomallin mukaisesti.

Ohjelmassa painotetaan tasa-arvon mittariksi niiden miesten ja naisten lukumäärää, jotka ovat osallistuneet päätöksentekoon yhteisöjen ja alueiden tasoilla (UM 2010a, liite 5). Voidaan sanoa, että se, että sukupuoli huomioidaan päätöksenteossa, on tärkeä asia. Kuitenkaan pelkkä osallistujien lukumäärä ei vielä kerro siitä, että onko naisilla sanavaltaa päätöksentekoon ja osallistuvatko naiset keskusteluun. Pelkkä läsnäolo ei kerro siitä, voidaanko naisten osallistuminen nähdä tasa-arvoa edistävänä tekijänä rakenteista lähtien. Täten sukupuolen mukaan jaoteltu osallistumisen arviointi voidaan nähdä tasa-arvostrategiana *samuuden* viitekehyksestä, koska tässä tapauksessa naisten lukumäärää suhteessa miehiin pidetään tasa-arvon mittarina, jolloin naisten paikallaololla nähdään olevan vaikutusta tasa-arvoon. Pelkän paikallaolon lisäksi huomion tulisi kuitenkin keskittyä siihen, osallistuvatko naiset ja miehet keskusteluun tasavertaisesti.

Myös *eroavaisuuden* malli tasa-arvostrategiana on huomattavissa ohjelmassa. PALWECO-ohjelman tavoitteena on se, että vähintään 30 % naisista osallistuvat päätöksentekoon yhteisö- ja aluetasolla. Tämä on yksi ohjelman tasa-arvomittareista. (UM 2012a, xxxvi). Tämän mittarin voidaan nähdä edustavan eroavaisuuden strategiaa tasa-arvolähestymistavoista, sillä naisten osallistumiselle on asetettu tavoitekiintiö. Täten ohjelman voidaan tältä osin nähdä edistävän positiivisia erityistoimia naisten osallistamiseksi. Positiiviset erityistoimet voidaan nähdä eräänä keinona kyseenalaistaa vallalla oleva miesnormi, mutta toisaalta kun hankedokumentissa ei tuoda tarkemmin esiin sitä, onko naisten osallistamisen tavoite vain saada naiset mukaan vai saada naiset vaikuttamaan ja osallistumaan, jättää dokumentti auki sen, miten naisten osallistumiseen kiinnitetään huomiota muutoin kuin prosentuaalisesti.

Naisten lisäksi ohjelmassa painotetaan sitä, että köyhien ihmisten, mukaan lukien naiset ja muut helposti marginalisoidut ryhmät, kuten HIV/Aids -tartunnan saaneet ja vammaiset, saavat mahdollisuuden osallistua aktiivisesti päätöksentekoon vaikuttaakseen rakenteisiin ja prosesseihin, joilla on heihin vaikutusta. Voidaan nähdä, että hankedokumenteissa naiset on usein niputettu samaan kategoriaan haavoittuvaisten ryhmien kanssa, ja tämän vuoksi näistä puhutaan usein samoissa yhteyksissä. Tästä on esimerkkinä se, kuinka ohjelman edistysraportissa suositellaan, että vaihtoehtoisia toimeentulotapoja tulisi tukea erityisesti köyhille ja haavoittuville ryhmille, naiset mukaan lukien. Haavoittuvien ryhmien elinolosuhteita halutaan parantaa esimerkiksi edistämällä hygieniää ja kannustamalla sadeveden keruuseen sadevesikourujen rakentamisen myötä paikallisten toimesta. Tällä kannustetaan erityisesti nuoria työelämään ja kehitetään heidän valmiuksia muun muassa yrittäjyyteen. (UM 2012a, xxi.) Erityisesti myös nuoria painotetaan ohjelmassa haavoittuvana ryhmänä, johon tulee panostaa. Ohjelmassa painotetaan muun muassa nuorten yrittäjien

kouluttamista. Nuoria kannustetaan ja koulutetaan erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten perustamiseen. (UM 2012d, 9, 19; UM 2013c, 26; UM 2014a, 22.)

Täten voidaan sanoa, että sen sijaan, että nimenomaan naiset olisivat tutkimuksen ja analysoinnin kohteena ohjelmassa, raportissa painottuvat yleisesti laajemmin haavoittuvat ryhmät, sukupuoliasiat ja HIV/Aids -asiat yhdessä. Näille ryhmille on myös nimetty oma konsultti. Huolimatta siitä, että ohjelman alussa näille asioille oli päätetty oma tutkimusryhmä, ei haavoittuviin ryhmiin, sukupuoliasioihin ja HIV/Aidsiin keskittyvää tutkimusta lopulta tehty ohjelman alkuaikoina, sillä konsultiksi nimetty henkilö vetäytyi hankkeesta pois (UM 2012a, 6). Täten ohjelman alkuvaiheen tavoitteista huolimatta tarkempaa tutkimusta ei ole tehty haavoittuvista ryhmistä. Ohjelman lähtökohtina oli moniperusteisten epätasa-arvon muotojen tunnistaminen ja niihin puuttuminen, mutta toteutusta jarrutti asiaan koulutetun henkilöstön lopettaminen. Vaikka intersektionaalista näkökulmaa tasa-arvoon on painotettu ohjelmassa kaikkein eniten, tavoitteiden toteutus on ohjelmassa jäänyt epäselväksi tutkimuksen puutteen vuoksi.

PALWECO-ohjelman analyysistä voidaan sanoa yhteenvetona, että sanahaun pohjalta tehdyn analyysin mukaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on ollut läpileikkaava tavoite ohjelman eri vaiheissa, painottuen kuitenkin erityisesti naisiin ja täten WID-näkökulmaan. Kuten jo sanahaun pohjalta voitiin päätellä, niin ohjelmassa korostuivat kaikkein eniten muut epätasa-arvoa tuottavat tekijät kuin sukupuoli tasa-arvopainotuksena. Laadullinen analyysi vahvisti tämän huomion. Tämän perusteella voidaan sanoa, että tasa-arvoa ei nähty ohjelmassa vain nais-, mies- tai sukupuoliasiana, vaan tasa-arvon ajaminen painottui erityisesti muihin tekijöihin kuin sukupuoleen.

Sukupuolisuunnittelusta voidaan sanoa, että ohjelman sukupuolinäkökulman toteuttamisen keinoina ilmenivät erityisesti strategiset sukupuolitarpeet. Tämä voidaan sanoa sen vuoksi, että ohjelman tiimoilta on järjestetty paljon erilaisia koulutuksia ja työpajoja muun muassa erilaisten työmahdollisuuksien, kuten maanviljelyn ja teknologiaosaamisen kehittämiseksi, ja näitä koulutuksia on kohdennettu sekä naisille että miehille. Täten koulutuksilla on tavoiteltu erilaisten sukupuoliroolien omaksumista ja perinteisten sukupuoliroolien hylkäämistä, joka voi olla yksi tekijä rakenteellisen epätasa-arvon purkamisessa.

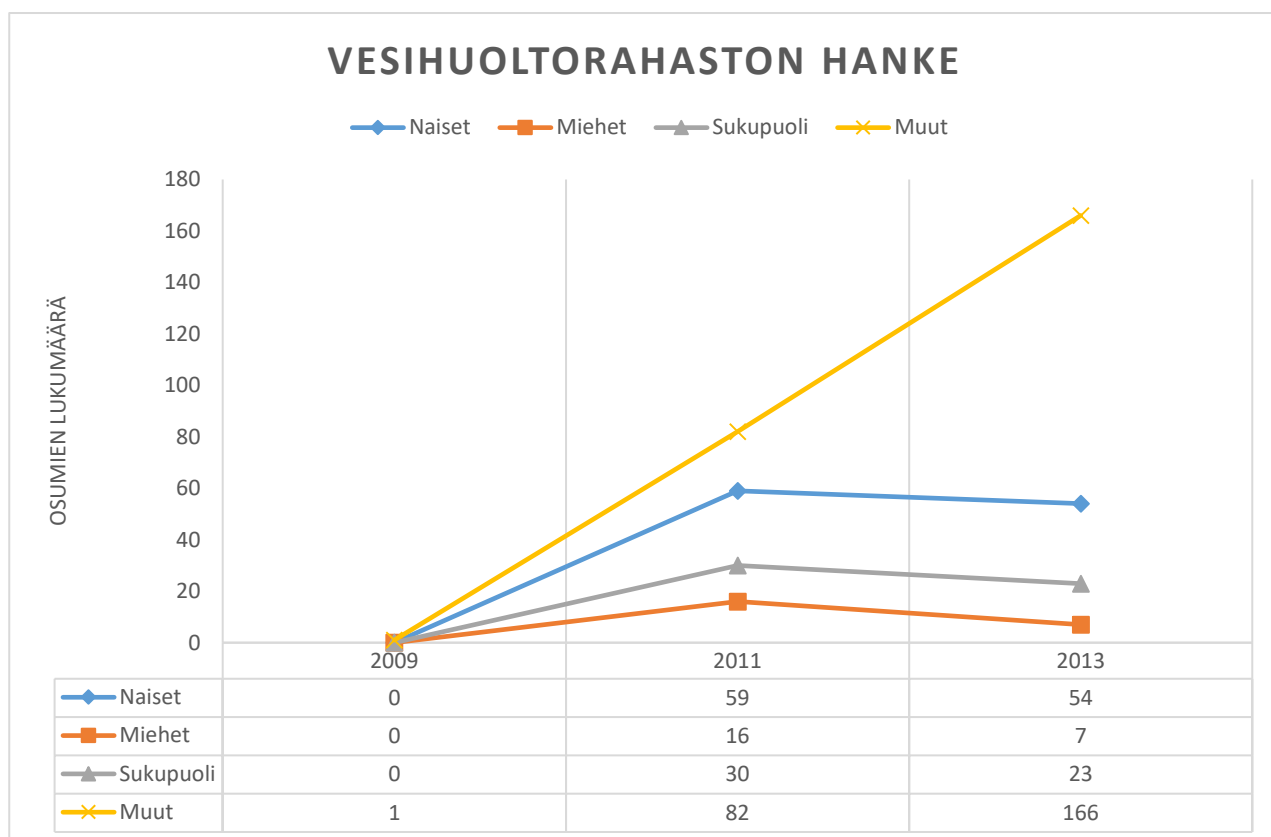
Ohjelmassa voitiin havaita kaikkia erilaisia tasa-arvomalleja, eli samuus, eroavaisuus, muutos ja intersektionaalisuus olivat nähtävillä. Kuitenkin analyysin pohjalta voidaan sanoa, että ohjelmassa keskityttiin erityisesti intersektionaalisuuteen eli myös muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin kuin vain sukupuoleen. Muun muassa köyhät, nuoret, HIV/Aids -tartunnan saaneet ja vammaiset huomioitiin ohjelman monissa vaiheissa. Intersektionaalisuus näyttäytyi hankedokumenteista tehdyn

analyysin pohjalta läpileikkaavana tasa-arvokäsityksenä. Vaikka läpileikkaavia epätasa-arvon tekijöitä on huomioitu ohjelmassa laajasti, myös tämä ohjelma on suhtautunut naisiin ja miehiin heteronormatiivisesta viitekehyksestä, sillä esimerkiksi eri seksuaalisia suuntauksia tai sukupuolivähemmistöjä ei ole huomioitu. Intersektionaalisen tasa-arvokäsityksen lisäksi ohjelmassa voidaan havaita myös muutoksen tasa-arvomalli tasa-arvokäsityksenä esimerkiksi siinä, kuinka ohjelmassa painotettiin naisten osallistumista eri koulutuksiin ja työpajoihin, ja kuinka näiden kautta tavoiteltiin monimuotoisuuden tukemista ja epätasa-arvoisten rakenteiden murtamista.

5.3. Vesihuoltorahaston hanke

5.3.1. Sukupuoli ja tasa-arvo mukaan myöhemmin

Vesihuoltorahaston hankkeessa hankedokumentteja on vuosilta 2009, 2011 ja 2013. Huomio kiinnittyi erityisesti siihen, kuinka naisiin, miehiin tai sukupuoleen ei viitattu vuoden 2009 hankeesityksissä kertaakaan. Kyseisenä vuonna ainoastaan köyhiin, eli yhteen muita epätasa-arvoa tuottavista alaluokista viitattiin kerran. Vuoden 2011 hanke-esityksissä ja -raporteissa puolestaan viitataan jokaiseen ennalta määritellyistä luokista. Eniten osumia löytyi muihin epätasa-arvoisuuksia tuottaviin viittaavista sanoista, ja osumia oli yhteensä 82 kappaletta. Toiseksi eniten osumia ilmeni naisiin viittaavista sanoista, joita oli yhteensä 59. Sukupuoleen viitattiin 30 kertaa, kun taas miehiin viitattiin vain 16 kertaa. Kaavio 3. havainnollistaa sanahakujen tuloksia ja muutoksia eri vuosien välillä. Vuoden 2013 hankkeeseen liittyvissä dokumenteissa muihin epätasa-arvoisuuksia tuottaviin tekijöihin viitattiin yhä suhteessa selkeästi eniten, kuten vuoden 2011 dokumenteissa. Naisiin viitattiin yhtä hieman vähemmän kuin vuonna 2011, ja myös miehiin ja sukupuoleen viitattiin suhteessa vähemmän vuonna 2013 kuin vuonna 2011.

Kaavio 3. Vesihuoltorahaston hanke

Sanahaun pohjalta voidaan analysoida, että pääasiallisesti vesihuoltorahaston hankkeessa on huomioitu WID-näkökulma GAD-näkökulman sijaan, sillä naisiin viitataan hankkeessa suhteessa huomattavasti useammin kuin miehiin. Vaikka vuosina 2011 ja 2013 molempiin sukupuoliin viitattiin GAD-lähestymistavan mukaisesti useammin kuin miehiin, on naisiin viitattu kokonaisuudessa läpi hankkeen vuosien suhteessa useammin kuin molempiin sukupuoliin tai miehiin. Intersektionaalinen lähestymistapa on hankkeessa kaikkein eniten esillä läpi hankkeen vuosien, ja intersektionaalisen lähestymistavan voidaan analysoida olevan myös nousussa kaavion pohjalta, sillä vuodesta 2009 vuoteen 2013 muiden epätasa-arvoisuutta tuottavien tekijöiden huomioiminen on ollut nousussa suhteessa enemmän, kuin muiden tekijöiden huomioiminen.

Sanahaun pohjalta voidaan päätellä, että sukupuolinäkökulmaa ei ole huomioitu hankkeessa täysin läpileikkaavasti, sillä hankesuunnittelun vaiheelta vuodelta 2009 ei ole lainkaan viitteitä sukupuoleen. Tämä voidaan nähdä yllättävänä tuloksena, sillä Suomen kehityspolitiikkaa koskeva tasa-arvostrategia ja toimintasuunnitelma on julkaistu vuonna 2003, ja siinä painotetaan, että sukupuolinäkökulma tulisi huomioida kaikissa hankkeissa, kaikissa eri vaiheissa. Kuitenkin

hankkeen myöhemmissä vaiheissa osumia löytyi, mikä osoittaa, että sukupuolinäkökulma on otettu mukaan hankkeeseen myöhemmin.

Mielenkiintoista on kuitenkin myös se, että vaikka hankkeessa otettiin vuonna 2011 enemmän huomioon naiset, miehet, sukupuoli ja muut tekijät, laskivat maininnat sukupuolesta ja miehistä suhteessa naisiin jälleen vuoden 2013 dokumenteissa. Mikäli hankkeessa noudatettaisiin GAD-lähestymistapaa, olisi voitu olettaa, että erityisesti molempiin sukupuoliin viittaavaa sanastoa olisi tullut lisää. Toisaalta kun naisiin viitataan huomattavasti enemmän sekä vuonna 2011 että 2013, olisi myös viittausten miehiin olettanut kasvavan, mikäli GAD-lähestymistapaa noudatettaisiin.

Sillä muihin eron tekijöihin viittaavat sanat ovat olleet nousussa niinä vuosina, joista hankedokumentit ovat saatavilla, voidaan arvioida, että vesihuoltorahaston hankkeessa pyritään huomioida useita erilaisia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa epätasa-arvoon. Vesihuoltorahaston hankkeessa esiintyvät muihin eron tekijöihin viittaavat sanat ovat painottuneet haavoittuviin ryhmiin, nuorisoon, vammaisiin ja marginalisoituihin ryhmiin. Puolestaan esimerkiksi eri seksuaalisuuksiin viittaavia sanoja ei löytynyt hankedokumenteista lainkaan. Tämä voi viitata siihen, että hankesuunnittelu on toteutettu varsin heteronormatiivisesti, huomioiden esimerkiksi niin sanotut perinteiset perheyksiköt. Kuitenkin muun muassa vammaisten ja nuorison nostaminen esiin hankedokumenteissa kuvastaa sitä Suomen linjaa, joka tuodaan esimerkiksi Suomen kehityspolitiikkaa koskevassa tasa-arvostrategiassa ja toimintaohjelmassa esiin. Tämä osoittaa sen, että moniperusteisiin epätasa-arvon muotoihin kiinnitetään enenevässä määrin huomiota, ja täten myös muuta kuin sukupuoleen liittyvää tasa-arvoa painotetaan hankkeessa.

5.3.2. Naisten sukupuolitarpeet esillä

Laadullisen analyysin pohjalta voidaan nähdä, että hanke-esityksissä on kiinnitetty huomiota siihen, miten naiset kokevat vesisektorin hankkeen parantavan sekä käytännöllisiä että strategisia sukupuolitarpeita. Hankkeessa on kiinnitetty huomiota muun muassa siihen, millaisia positiivisia seurauksia naiset ovat kokeneet hankkeen myötä. Käytännöllisiä tarpeita, joita hankkeissa pyritään edistämään, ovat muun muassa veden saatavuuden ja terveyden parantuminen. Hankedokumenteissa tuodaan esiin se, miten veden saatavuuden myötä veden hakuun käytetty aika pieneni. Veden saatavuuden parantumista pidetään eräänä hankkeen tärkeimpänä saavutuksena naisten aseman parantamiseksi (UM 2011d, 33), sillä naiset ovat perinteisesti vastuussa veden hankinnasta Kenian maalaisalueilla, minkä vuoksi naisten kokemuksia veden ja saniteettitilojen saatavuudesta painotetaan (UM 2013d, 58).

Hankkeessa puhutaan läpileikkaavista teemoista, joista epätasa-arvon poistaminen on eräs tärkeimmistä tavoitteista. Hankkeen arviointiraportissa tuodaan esiin, kuinka sukupuolten epätasa-arvo on vahvistunut Keniassa perinteisten tapojen ja käytäntöjen myötä, jotka muun muassa määräävät, että veden hankinta on naisten vastuulla. Hankkeessa painotetaan, että mitä parempi pääsy naisilla on puhtaan veden äärelle, sitä suurempi positiivinen vaikutus hankkeella on naisten asemaan. (UM 2013d, 7.) Tämän pohjalta voidaan arvioida, että sen sijaan että hankkeella pyritäisiin täysin muuttamaan epätasa-arvoisia rakenteita, jotka määräävät naisten tehtävät, hankkeessa kiinnitetään huomiota naisten aseman parantamiseen käytännöllisten sukupuolitarpeiden kautta. Naisten aseman parantaminen nähdään toteutuvan siinä, että naisille määrätyt tehtävät, kuten veden hakeminen, hoituvat nopeammin ja helpommin. Hankkeen arviointiraportista käy ilmi, kuinka veden saatavuudella nähdään olevan positiivisia vaikutuksia tasa-arvoon yleisesti ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon Kenian syrjäseuduilla, sillä saatavuuden myötä ihmiset, jotka kaikkein eniten tarvitsevat vesipalveluita, pääsevät niiden äärelle. (UM 2011d, 35; UM 2013d, 7.)

Hankkeessa täten painotetaan puhtaan veden saatavuutta ja sen merkityksellisyyttä naisille, ja tämä voidaan nähdä naisten käytännön tarpeiden painotuksena. Täten voidaan nähdä, kuinka naisten sosiaalisesti hyväksytty sukupuolirooli veden hakijoina on hyväksytty myös hankkeen tavoitteissa, eikä suoraan tätä naisten roolia kyseenalaisteta hankkeessa. Hankkeessa painotetaan samalla sitä, kuinka vedenhakumatkat lyhenevät veden paremman saatavuuden myötä ja kuinka tämän johdosta naisille jää aikaa myös muihin tehtäviin. Tämä voidaan tulkita sekä käytännön että strategisten sukupuolitarpeiden huomioimisena. Hankedokumentista ei voida tulkita sitä, että onko naisilla mahdollisuus itse määrittää lisääntyneen aikansa sisältö. Mikäli naisten lisääntynyt aika kuluu esimerkiksi muiden kotitöiden tekemiseen vedenhaun sijaan, voidaan pohtia, parantaako tämä sukupuolten välistä tasa-arvoa rakenteista lähtien. Mikäli lisääntynyt aika käytetään sellaisiin asioihin, joita naisten oletetaan tekevän sukupuolensa takia, se ei välttämättä paranna sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, sillä naiset vastaavat lisääntyneellä ajalla niihin odotuksiin, jotka heille on ylhäältä asetettu. Mikäli naisilla on itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten he aikansa käyttävät, tämän voi kuitenkin edistää strategisia sukupuolitarpeita, sillä veden saatavuuden paranemisen myötä naisilla voi olla mahdollisuus käyttää aikaansa myös muihin asioihin.

Hankkeen arviointiraportissa on kiinnitetty huomiota myös tyttöihin ja siihen, kuinka tytöillä on paremmat mahdollisuudet käydä koulussa hankkeen myötä, sillä heillä ei mene niin paljoa aikaa veden hakemiseen kuin aiemmin (UM 2013d, 14). Vaikka myös tässä voidaan nähdä olevan taustalla

ensisijaisesti käytännön sukupuolitarpeiden parantaminen, eli vedenhakureissun lyhentäminen, voidaan tämän nähdä olevan samalla strategisten sukupuolitarpeiden painotusta, sillä tämän voidaan nähdä edistävän tyttöjen kouluttautumista ja täten epätasa-arvoisten rakenteiden muuttamista. Voidaan arvioida, että hankkeessa huomioidaan naisten heikompi asema ja pyritään sen parantamiseen tavoittelemalla naisten tasa-arvoisempaa asemaa lisääntyneen ajan myötä mahdollistuvan kouluttautumisen kautta. Koulutus voidaan nähdä merkittävänä tekijänä tasa-arvon edistämiseksi yhteiskunnallisesti.

Myös naisten sosiaaliset hyödyt on huomioitu hankkeessa, sillä veden saannin on nähty parantavan elämänlaatua myös muun muassa sen vuoksi, että naiset ovat voineet mennä kirkkoon veden saatavuuden ja täten peseytymismahdollisuuden ansiosta. Naiset ovat raportin mukaan myös kokeneet itsensä kauniiksi, sillä ovat tämän mahdollisuuden myötä voineet myös pestä ja laittaa tukkansa. (UM 2013d, 14.) Vaikka esimerkiksi terveydenhuollon edistäminen voidaan nähdä käytännön sukupuolitarpeiden painotuksena, voi naisten sosiaaliseen elämään liittyvien asioiden, kuten mahdollisuuden laittautua ja täten kokea itsensä edustavaksi, osaltaan nähdä strategisten sukupuolitarpeiden edistämisenä sitä kautta, että tämän myötä naiset ovat kokeneet voivansa osallistua esimerkiksi kirkossa käyntiin. Tämän voidaan nähdä lisäävän naisten osallistumista sosiaalisiin toimiin ja avaavan heidän yhteiskunnallisen osallistumisensa mahdollisuuksia, minkä voidaan nähdä edistävän tasa-arvoa.

Toisaalta kuitenkin voidaan nähdä, että se, että naiset eivät koe voivansa käydä kirkossa sen vuoksi, etteivät saa pestyä tukkaansa, kuvastaa rakenteellista epätasa-arvoa, johon ei puolestaan hankkeessa dokumenttien pohjalta tehdyn analyysin pohjalta kiinnitetä tässä asiassa huomiota. Se, että naisille luodaan mahdollisuuksia peseytyä ja täten laittautua, on merkittävä keino edistää tasa-arvoa ja mahdollisuuksia. Mikäli kuitenkin tämän mahdollisuuden luomisella pyritäisiin suuremmin strategisten sukupuolitarpeiden edistämiseen, tulisi huomion kiinnittyä siihen, miksi naiset kokevat laittautumisen niin merkittäväksi asiaksi, että ilman sitä he eivät voi osallistua sosiaalisiin tapahtumiin.

5.3.3. Tasa-arvopainotukset naiset edellä

Hankkeessa on kiinnitetty huomiota naisten osallistumismahdollisuuksiin hankkeen toimeenpanossa. Täten naisten osallistaminen voidaan nähdä eräänä vesihuoltorahaston hankkeen tukemisen päämääristä. (UM 2013d, 12; UM 2011d, 30; UM 2011e, 3.) Huolimatta siitä, että

hankedokumenteissa tuodaan esiin naisten sisällyttämisen vesihankkeiden toimenpanoon sekä naisten osallistumisen kyläyhdistysten toimintaan tärkeys, ei ainoastaan naisten osallistuminen ja sisällyttäminen ole merkittävä tekijä.

Hankkeen arvioinnissa on kiinnitetty huomiota myös siihen, onko vesihuoltorahaston hankkeen tukemisella positiivisia vaikutuksia naisten itsetuntoon. Vahvistunutta itsetuntoa on arvioitu erityisesti sen kautta, millaisia vaikutuksia osallistumisella vesihuoltorahaston komiteoihin on. Toisaalta huomiota on kiinnitetty myös tapaamisiin, joissa naiset eivät osallistu keskusteluun yhtä paljon kuin miehet, vaan pysyvät taka-alalla ja antavat miesten puhua. (UM 2013d, 14.) Täten sukupuolten tasa-arvoa on analysoitu sekä naisten paikallaolon mukaan, että naisten keskusteluun osallistumisen mukaan. Täten, vaikka naisten osallistumista on ajettu ja se on lisääntynyt, on hankkeessa kiinnitetty huomiota myös siihen, kuinka välttämättä pelkkä läsnäolo ei edistä tasa-arvoa, mikäli naisten aktiivinen osallistuminen on vähäistä. Voidaan nähdä, että hankkeessa on täten pyritty kiinnittämään huomiota epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin, joihin ei kuitenkaan ole kyetty kohdentamaan toimia. Hankkeessa täten huomioidaan tasa-arvo *muutoksen* viitekehyksestä, vaikka suoranaisia toimia naisten osallistamisen parantamiseksi ei ole kyetty tekemään.

Hankkeessa voidaan arvioida näkyvän myös *samuuden* tasa-arvon lähestymistapa esimerkiksi naisten työllisyyden parantamisesta puhuttaessa. Arviointiraportissa tuodaan esiin, miten naiset ovat vesiresurssien saatavuuden myötä liikkuneet kohti perinteisesti miesvaltaisia toimia. Tällaiseksi toimeksi mainitaan muun muassa pienyritysten johtaminen esimerkiksi karjanhoitoon tai maanviljelyyn liittyen, joiden kautta naiset saavat tuloja. (UM 2013d, 7–8.) Voidaan nähdä, että hankkeessa kiinnitetään huomiota naisten työllisyysmahdollisuuksiin samuuden viitekehyksestä, sillä vesihuoltorahaston hankkeen tukemisen nähdään edistävän naisten mahdollisuuksia työelämässä myös aloilla, jotka on perinteisesti nähty miesten aloina. Täten naisten nähdään osallistuvan enemmän miesvaltaisille aloille, joita ohjaavat yhä miesnormit joihin naiset sisällytetään, sen sijaan, että esimerkiksi tavoitteet kohdistuisivat epätasa-arvoa ylläpitäviin rakenteisiin täysin. Se, että hankedokumenteissa keskitytään naisten osallistamiseen miesvaltaisille aloille samuuden kautta, voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että hankkeessa on tyydytty siihen, että naiset ottavat osaa miesvaltaisilla aloilla. Voidaan sanoa, että mikäli sukupuolinäkökulmaa haluttaisiin edistää paremmin, tulisi käsitykset miesten ja naisten töistä murtaa, jotta naiset voitaisiin nähdä työelämän osallisina erilaisissa ammateissa ilman, että heitä verrattaisiin miehiin ja että miesnormit tiettyjen ammattien mittareina voitaisiin purkaa.

Hankedokumenteista käy ilmi, että hankkeen puitteissa on koulutettu asiantuntijoita muun muassa sukupuoliasioista. Tämän voidaan nähdä kuvastavan sitä, kuinka hankkeessa on panostettu sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. (UM 2013d, 71.) Toisaalta sukupuolikoulutuksen sisältöä, laajuutta tai vaikutuksia ei mainita tarkemmin. Sukupuolisuunnittelun näkökulmasta kuitenkin on olennaista, että hankkeen suunnittelussa on huomioitu sukupuolikoulutus, ja se kuvastaa sukupuolinäkökulman laaja-alaisempaa valtavirtaistamista. Kuten jo aiemmin tehdyn sanahaun pohjalta voitiin todeta, ei sukupuolinäkökulma ole ollut läsnä vesihuoltorahaston suunnitteluvaiheessa kuitenkaan lainkaan. Ensimmäisissä hanke-esityksissä ei ole mainintoja sukupuoleen tai muihin epätasa-arvoa tuottaviin tekijöihin liittyen, mikä oli yllättävä tulos sen kannalta, että kaikkien Suomen hankkeiden tulisi sukupuolisuunnittelun näkökulmasta sisältää sukupuolinäkökulma kaikissa eri vaiheissa. Huolimatta siitä, että ensimmäisissä hanke-esityksissä sukupuolta ei mainittu, voidaan kuitenkin todeta, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on huomioitu hankkeen muissa vaiheissa ja muina vuosina. Tästä eräs osoitus on juurikin sukupuoliasioihin koulutetut asiantuntijat.

Merkittävä asia vesihuoltorahaston hankkeen arvioinnissa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen näkökulmasta on se, että naiset ovat läsnä hankkeen arviointia tehdessä, ja naiset huomioidaan kyselyissä. Täten voidaan päätellä, että naisia ei ainoastaan liitetä mukaan hankkeen tavoitteisiin, vaan naiset ja heidän mielipiteensä ja kokemuksensa huomioidaan myös hankkeen arvioinnissa. Hankkeessa kiinnitetään huomiota myös siihen, miten naiset kokevat osallisuutensa komiteoihin, hankkeen toimeenpanoon ja työmahdollisuuksiensa kehittymiseen (UM 2011d, 31; UM 2013d, 11, 14). Sillä, että naisten mielipiteet ja osallistuminen huomioidaan hankkeen eri vaiheissa, voi olla suuri merkitys yhteiskunnalliseen tasa-arvon toteutumiseen muutoksen viitekehystä mukaillen, sillä tällöin pureudutaan syvemmin yhteiskunnan rakenteisiin. Kun molemmat sukupuolet otetaan huomioon hankkeiden suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheissa, on suurempi todennäköisyys, että epätasa-arvoisiin rakenteisiin voidaan vaikuttaa sisältä päin.

Arviointiraportissa tuodaan esiin esimerkiksi myös se, kuinka 75 % naisista on sitä mieltä, että vatsatautiin ilmeneminen on vähentynyt parantuneen hygienian ja veden saatavuuden ansiosta (UM 2013d, 14). Hankkeen yksi muodoista oli tarjota sanitaatioon ja hygieniaan liittyvää koulutusta erityisesti naisille. 67 % haastatelluista naisista osallistui koulutukseen, ja suurin osa heistä raportoi, että koulutuksesta on ollut hyötyä ja koulutuksesta saadut opit on otettu käyttöön kotitalouksissa. Hygieniaooppien omaksuminen on haastateltujen naisten mukaan vähentänyt vatsatauteja, ja sama kehitys on huomattu kouluissa, jotka ovat saaneet käyttöönsä käsienpesumahdollisuuden. (UM

2013d, 14.) Sillä sanitaatioon ja hygieniaan liittyvää koulutusta on annettu erityisesti naisille, voidaan tämän nähdä kuvastavan naisten roolia kotitalouksissa ja sukupuolten tasa-arvon korostamista *eroavaisuuden* kautta, sillä naisten erityistä roolia on haluttu korostaa. Toisaalta tämän saman voidaan nähdä korostavan myös muutoksen viitekehystä, sillä se, että naisten koulutusta painotetaan, voidaan nähdä vaikuttavan myös epätasa-arvoisiin rakenteisiin korostamalla naisten tietotaidon tärkeyttä.

Toisaalta voidaan pohtia myös sitä, että mitä se merkitsee, että erityisesti saniaatioon liittyvä koulutus kohdennetaan naisille. Voidaan analysoida, miksi sanitaatioon ja hygieniaan liittyvää koulutusta ei painoteta myös miehille? Tämän voidaan nähdä kuvastavan sitä, kuinka tietyt aiheet nähdään naisten asioina, ja tietyt aiheet puolestaan miesten asioina. Jotta epätasa-arvoisiin rakenteisiin voitaisiin puuttua muutoksen viitekehystä, tulisi tällaiseen kahtiajakoon kiinnittää huomiota, ja nähdä myös esimerkiksi sanitaatioon liittyvät asiat olennaisina osina myös miesten koulutusta.

Hankkeen arviointiraportissa puhutaan myös sukupuolisensitiivisyydestä ja siitä, kuinka hankkeen koulutuskirjasten kuvitus koostuu pääosin miehistä. Erityisesti miehet ovat osana kuvitusta, jotka kuvaavat johtoasemia. (UM 2013d, 95.) Täten hankkeen arvioinnissa on kiinnitetty huomiota epätasa-arvoisiin rakenteisiin ja siihen, miten yksipuoliset kuvat perinteisistä sukupuolirooleista voivat heikentää tasa-arvon edistymistä. Tämän voidaan nähdä viittaavan naisten strategisten sukupuolitarpeiden huomioimiseen, sillä hankkeessa halutaan edistää perinteisten sukupuoliroolien murtamista, kiinnittämällä huomio siihen, miten miesten ja naisten roolit kuvataan. Vaikka hankedokumentissa tuodaan esiin tämä problematiikka, ei dokumentissa mainita sitä, aiotaanko tähän asiaan tuoda muutosta.

Hankedokumenteista ilmeni, että sukupuolten tasa-arvon ajamisen lisäksi hankkeessa puhutaan sosiaalisen tasa-arvon, ihmisoikeuksien ja marginaalisten ryhmien tasa-arvoisesta osallistumisesta. Marginaalisiksi ryhmiksi luetellaan hankedokumenteissa muun muassa lapset, invalidit, HIV/Aids tartunnan saaneet, alkuperäiskansat ja etniset vähemmistöt. (UM 2011d, 34; UM 2011g, 5; UM 2013d, 39.) Täten voidaan sanoa, että hankkeessa on otettu huomioon myös muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä kuin sukupuoli. Hankkeista ei käy kuitenkaan ilmi se, että tarkoitetaanko muilla tekijöillä esimerkiksi naisten kokemia muita epätasa-arvoa tuottavia tekijöitä sukupuolen lisäksi, vai onko nämä muut tekijät tulkittu eriäviksi tekijöiksi sukupuolesta. Kuitenkin voidaan sanoa, että on olennaista, että hankedokumenteissa tunnistetaan myös muita eron tekijöitä kuin sukupuoli, ja että myös näihin kiinnitetään huomiota hankkeen suunnittelussa ja arvioinnissa. Muiden marginaalisten ryhmien tunnistaminen hankkeissa on merkittävää, jotta tasa-arvoa voidaan

edistää intersektionaalisesta viitekehystä. Tällöin tasa-arvo ymmärretään laaja-alaisemmin kaikkien ihmisten asiana, eikä sitä rajoiteta ainoastaan mies/nais -asiaksi.

Hanketta analysoidessa voidaan huomata, että lähtökohtaisesti hankkeessa kiinnitetään huomiota sukupuoleen sen biologisessa merkityksessä, puhuttaessa naisista ja miehistä. Toisaalta hankkeessa huomioidaan ne sosiaalisesti muodostuneet roolit, joita miehillä ja naisilla on yhteiskunnassa, ja esimerkiksi hygieniakoulutus on kohdennettu naisille, sillä koulutuksen oppien eteenpäin vieminen nähdään kuuluvan naisten rooliin. Voidaan nähdä, että hankkeessa ei ole kiinnitetty huomiota naisten välisiin eroihin tai miesten välisiin eroihin, ja hankkeessa sukupuolten on oletettu olevan varsin heteronormatiivisia. Hankkeessa kiinnitetään huomiota naisten asemaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon, sekä hankkeessa puhutaan myös haavoittuvista ryhmistä. Täten vähemmistöön sukupuolensa tai seksuaalisuutensa perusteella kuuluvia ei huomioida hankkeessa.

Yhteenvedona vesihuoltorahaston hankkeen analyysistä voidaan sanoa, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ei ole ollut täysin läpileikkaava lähestymistapa hankkeen jokaisessa vaiheessa. Tämä johtuu siitä, että vuoden 2009 hanke-esityksissä sukupuolinäkökulmaa ei oteta huomioon. Kuitenkin tämän jälkeisissä dokumenteissa sukupuoli, erityisesti naisnäkökulmasta, astuu dokumentteihin mukaan. Pintapuolisen sana-analyysin pohjalta voitiin jo päätellä, että vesihuoltorahaston hankkeessa kehitysjattelun näkökulmasta ohjaava viitekehys on ollut WID-näkökulma, eli naiset kehityksessä. Tällä tarkoitetaan sitä, että hankkeessa on pääasiallisesti keskitytty sukupuolen sijaan erityisesti naisiin, ja täten tasa-arvo nähdään pääasiallisesti naisasiana. Kuitenkin myös viitteitä yleisesti sukupuoleen ja myös miehiin nousi hankedokumenteista.

Sukupuolisuunnittelun näkökulmasta hankkeessa voidaan nähdä toteutuneen sekä naisten käytännön että strategisten sukupuolitarpeiden huomioiminen. Kuitenkin syvemmän analyysin pohjalta voidaan päätellä, että lähtökohtaisesti painotukset olivat naisten käytännön sukupuolitarpeissa sen sijaan, että strategisten sukupuolitarpeiden mallin mukaisesti oltaisiin keskitytty syvemmin niihin tarpeisiin, joilla olisi suoraan vaikutusta epätasa-arvoisiin rakenteisiin ja esimerkiksi perinteisiin sukupuolirooleihin. Täten sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen keinona on pääasiallisesti keskitytty olemassa olevien sukupuoliroolien ja sukupuolijakauman vahvistamiseen.

Myös hankkeen tasa-arvopainotuksista voidaan sanoa se, että suurimmilta osin tasa-arvopainotukset keskittyivät naisten asemaan ja tasa-arvoon samuuden sekä eroavaisuuden mallien kautta. Täten esimerkiksi naisten aseman edistymiseen viitattiin muun muassa sillä, että naiset ovat ottaneet osaa

miesvaltaisilla aloilla, sen sijaan, että tällaisten alojen miesnormeja oltaisiin lähdetty täysin purkamaan. Muutoksen malli oli kuitenkin nähtävissä esimerkiksi sen myötä, että naisten osallistumista hankkeen eri vaiheisiin painotettiin, ja heidän osallistumistaan seurattiin kokouksissa. Intersektionaalisesta viitekehyksestä arvioiden voidaan sanoa, että hankkeessa on otettu huomioon myös muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä kuin vain sukupuoli, sillä hankkeessa on huomioitu myös muita marginaalisia ryhmiä. Samuuden ja eroavaisuuden mallien korostaminen viittaavat siihen, että hankkeessa ajetut tasa-arvokäsitykset ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen painottuvat naisten ”lisäämiseen mukaan” ilman vallitsevien miesnormien kyseenalaistamista, ja että naisia varten on laadittu positiivisia erityistoimia kiintiöiden kautta. Nämä lähestymistavat eivät kuitenkaan vielä takaa rakenteellisen epätasa-arvon poistamista, vaan tasa-arvokäsitysten olisi hyvä keskittyä erityisesti muutoksen viitekehykseen. Vaikka intersektionaalinen lähestymistapa tasa-arvoon oli hankkeessa havaittavissa joissain määrin, oli hankkeen lähestymistapa sukupuoleen heteronormatiivinen eikä sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöjä huomioitu hankkeessa.

5.4. Yhteenveto ja analyysi hankkeiden ja ohjelmien läpileikkaavista lähestymistavoista

Seuraavaksi kokoon yhteen ensin määrällisen analyysin pohjalta tehdyt huomiot ja sen jälkeen siirryn laadullisen sisällönanalyysin pohjalta nousseiden tulosten käsittelyyn. Tutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?” vastaan ensin pääasiassa määrällisen analyysin pohjalta, jonka jälkeen siirryn laadullisen analyysin yhteenvetoon, jossa samalla vastaan tarkemmin myös päätutkimuskysymystäni tukeviin alatutkimuskysymyksiin ”miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?” ja ”millaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?”

Luokittelun pohjalta tehdystä aineiston määrällisestä analyysistä voidaan päätellä, että pääsääntöisesti sukupuolinäkökulma on läsnä Suomen kehityspolitiikassa eri osa-alueilla, mutta jokaisessa hankkeessa ja ohjelmassa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen ei voida sanoa olevan täysin läpileikkaava strategia. Naiset ja hallinto -ohjelman saattoi olettaa sisältävän sukupuolinäkökulman erityisesti WID-lähestymistavan pohjalta, sillä jo ohjelman nimi pitää sisällään sanan ”naiset”. Ohjelmassa kuitenkin tuotiin paljon esiin myös sukupuoleen liittyvää sanastoa, joka puolestaan puoltaa GAD-lähestymistapaa. PALWECO-ohjelma Kenian metsäsektoriin ja maatalouteen liittyen piti myös sukupuolinäkökulman sisällään läpileikkaavasti. Naiset ja miehet mainittiin joka vuosi hankedokumenteissa, mutta pääpaino oli erityisesti naisissa. Tämän voidaan olettaa edustavan myös WID-lähestymistapaa. PALWECO-ohjelmassa painottui kuitenkin myös vahvasti muiden eron tekijöiden esiin tuominen, ja täten ohjelmassa huomioitiin myös muita tekijöitä kuin sukupuoli.

Vesihuoltorahaston hanke oli ainoa, joka ei suunnitteluvaiheessa sisältänyt lainkaan viittauksia naisiin, miehiin tai sukupuoleen. Täten vesihuoltorahaston hanke on ainoa, joka ei sisältänyt sukupuolinäkökulmaa läpileikkaavasti. Tästä huolimatta kaikki tekijät otettiin huomioon hankkeen myöhäisemmissä vaiheissa, ja vesihuoltorahaston hankkeen voi nähdä olevan toteutettu pääsääntöisesti WID-viitekehysten mukaisesti, mutta erityisesti hankkeen myöhäisemmässä vaiheessa myös GAD-lähestymistapa on korostunut, sillä sukupuoleen liittyvä sanasto ilmeni hankkeen sanastossa enenevissä määrin.

Yhtäläinen tekijä sekä määrällisen että laadullisen analyysin pohjalta voidaan sanoa olevan se, ettei seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä ole huomioitu suoranaisesti missään hankkeessa tai ohjelmassa. Tämän voidaan nähdä johtuvan esimerkiksi siitä, että teoria ja käytäntö eivät välttämättä kehitystutkimuksen viitekehysten ja käytännön kehityspolitiikan välillä. Toisaalta myös se voi vaikuttaa asiaan, että Suomen kahdenvälinen kehitysyhteistyö tehdään yhteistyömaan kehityslinjoja ja periaatteita noudattaen. Täten, mikäli esimerkiksi seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjä ei tuoda esiin kehityspolitiikan kohteena Keniassa esimerkiksi Kenian kehityssuunnitelmassa *Vision 2030*, ei välttämättä Suomi voi vankasti myöskään ajaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asioita kehitysyhteistyössään Keniassa.

Sanastojen tutkiminen luokittelun avulla auttaa hahmottamaan sitä, mitkä eri tasa-arvoon liittyvät tekijät hankkeissa ja ohjelmissa on huomioitu, ja onko sukupuolinäkökulma läpileikkaava teema aineistossa. Kaaviot auttavat hahmottamaan hanke- ja ohjelmakohtaisia trendejä ja sitä, mihin luokkiin liittyviä sanoja hankkeissa ja ohjelmissa ilmenee. Vaikka kaavioiden pohjalta voidaan tehdä jonkinlaisia johtopäätöksiä Suomen kehityspolitiikan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta ja tasa-arvokäsityksistä, ei sanojen laskeminen ja niiden ilmenemisen huomioimisen pohjalta voi kuitenkaan tehdä syvempää analyysiä. Täten seuraavaksi teen yhteenvedon hankedokumenteista laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Päätutkimuskysymystäni tukevaan ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen ”miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?” etsin vastausta tutkien sitä, painottuivatko Suomen hankedokumenteissa enemmän käytännön sukupuolitarpeet vai strategiset sukupuolitarpeet. Strategisten ja käytännön sukupuolitarpeiden käsitteiden avulla voitiin analysoida sitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee, kun tutkitaan Suomen hankedokumenteissa näyttäytyviä keinoja sukupuolitarpeiden huomioimisesta. Tarkemmin tätä voitiin tutkia kiinnittämällä huomiota siihen, painottuivatko keinot enemmän esimerkiksi olemassa olevien

sukupuoliroolien vahvistamiseen vai sukupuoliroolien muutokseen rakenteiden kautta. Voidaan sanoa, että strategisten ja käytännön sukupuolitarpeiden painotukset vaihtelivat hanke- ja ohjelmakohtaisesti. Joissain hankkeissa ja ohjelmissa painottuivat enimmäkseen käytännön sukupuolitarpeet, joissain puolestaan painottuivat strategiset sukupuolitarpeet, ja joissain molemmat olivat esillä. Voidaan sanoa, että naiset ja hallinto -ohjelmassa korostui kaikkein eniten strategiset sukupuolitarpeet sukupuolinäkökulman ajamisen keinona. Ohjelmassa painotettiin monessa vaiheessa sitä, kuinka ohjelman tavoitteena on niiden tarpeiden huomioiminen, joilla on vaikutusta epätasa-arvoisiin rakenteisiin. Naiset ja hallinto -ohjelmassa oli myös tavoitteena perinteisten sukupuoliroolien muokkaaminen naisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia korostamalla.

Myös PALWECO-ohjelmassa sukupuolinäkökulman ajamisen keinot painottuivat strategisten sukupuolitarpeiden painotukseen. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kuinka miehille ja naisille järjestettiin koulutuksia ja työpajoja, joiden tavoitteena voitiin osaltaan nähdä olevan muun muassa perinteisten sukupuoliroolien purkaminen, ja täten rakenteelliseen epätasa-arvoon vaikuttaminen.

Vesihuoltorahaston hankkeessa puolestaan painottuivat sekä käytännön sukupuolitarpeet että strategiset sukupuolitarpeet sukupuolinäkökulman ajamisen keinoina. Vesihuoltorahaston hanke poikkesi naiset ja hallinto -ohjelmasta ja PALWECO-ohjelmasta sen suhteen, että strategisten sukupuolitarpeiden sijaan vesihuoltorahaston hankkeessa voitiin nähdä suurempi painotus käytännön sukupuolitarpeiden painotuksessa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kuinka esimerkiksi naisten roolia vedenhakijana korostettiin ja kuinka vedenhakumatkan lyheneminen nähtiin tasa-arvon edistämisenä, sillä naisilla jäisi aikaa myös muuhun. Toisaalta kuitenkin naisten rooliin vedenhakijana ei pyritty vaikuttamaan, eikä sitä tuotu esiin, että mitä mahdollisesti tuo muu vapaa-aika voi naisilla sisältää, kun aika ei kulu veden hakemiseen.

Toiseen alatutkimuskysymykseeni ”minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?” etsin vastausta tutkimalla samuuden, eroavaisuuden ja muutoksen tasa-arvomalleja sekä intersektionaalisuuden ilmenemistä hankkeiden ja ohjelmien painotuksissa. Tähän alatutkimuskysymykseen vastaaminen auttaa myös vastaamaan päätutkimuskysymykseeni siitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa, sillä eri tasa-arvokäsitysten ilmenemiset kuvaavat erilaisia painotuksia sukupuolinäkökulman edistämiseen. Kaikki yllä mainitut tasa-arvon mallit olivat kuta kuinkin näkyvillä jokaisessa hankkeessa ja ohjelmassa, mutta painotuksissa oli eroja. Intersektionaalisuus näkyi myös jokaisessa hankkeessa ja ohjelmassa erityisesti huomioimalla nuoret ja lapset, vammaiset

sekä köyhät. Yhteinen tekijä kaikilla näistä hankkeista ja ohjelmista oli se, että sukupuoleen suhtauduttiin varsin heteronormatiivisesta viitekehyksestä, eikä esimerkiksi muita seksuaali- tai sukupuolisuuntauksia ei huomioitu.

Naiset ja hallinto -ohjelmassa tasa-arvon malleista painottui ohjelman alkuvaiheessa erityisesti eroavaisuuden malli. Eroavaisuuden malli oli tulkittavissa siitä, kuinka ohjelmassa painotettiin erityisesti naisten osallistumista vaaleihin ja naisten lukumäärän vahvistamista kiintiöiden avulla, eli positiivisten erityistoimien avulla. Ohjelman hieman myöhäisemmässä vaiheessa kuitenkin eroavaisuuden mallin sijaan alkoi korostua myös muutoksen viitekehys tasa-arvokäsityksenä, kun monimuotoisuutta ja sukupuolinäkökulmaa alettiin ajaa pelkän naisnäkökulman sijaan. Muutoksen viitekehysten mukaan astumisen myötä myös intersektionaalinen viitekehys alkoi painottua enemmän, kun myös muita tekijöitä kuin sukupuoli huomioitiin ohjelman tavoitteessa tasa-arvoon vaikuttavina tekijöinä.

Voidaan sanoa, että PALWECO-ohjelmassa oli nähtävillä kaikkia erilaisia tasa-arvomalleja. Sisällönanalyysin pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että hankedokumenteissa keskityttiin erityisesti intersektionaalisuuteen, ja käsitys tasa-arvosta painottui erilaisten tekijöiden huomioimiseen, eli sukupuoli ei ollut ainoa tasa-arvoisuuden määrittäjä. Myös muutoksen tasa-arvomalli oli havaittavissa oleva tasa-arvokäsitys, sillä hankedokumenteissa painotettiin muun muassa naisten osallistumisen tärkeyttä erilaisiin koulutuksiin, minkä kautta monimuotoisuutta pyrittiin tukemaan.

Vesihuoltorahaston hankkeessa tasa-arvokäsitykset painottuivat erityisesti tasa-arvoon samuuden ja eroavaisuuden mallien kautta. Myös tässä suhteessa vesihuoltorahaston hanke poikkeaa naiset ja hallinto -ohjelmasta sekä PALWECO-ohjelmasta. Samuuden malli näkyi esimerkiksi siinä, kuinka naisten aseman edistymisestä puhuttiin silloin, kun naiset ottivat osaa miesvaltaisille aloille. Tämä voidaan tulkita samuuden mallina, koska miesvaltaisten alojen miesnormeja ei pyritty muokkaamaan, vaan puhuttiin naisten sisällyttämisestä miesvaltaisille aloille. Hankkeessa on huomioitu naisten lisäksi myös muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä kuin sukupuoli enenevissä määrin, koska hankkeessa on puhuttu paljon myös esimerkiksi köyhistä. Näiden muiden epätasa-arvoisuutta tuottavien tekijöiden painotukset ovat olleet hankkeen läpi suhteessa suurempaa kuin naisten, miesten tai sukupuolen painotus, ja maininnat muista tekijöistä ovat kasvaneet hankkeessa myös ajan myötä. Seuraavaksi siirryn johtopäätöksiin, joissa kokoan yhteen tutkimustulokset, annan jatkotutkimusehdotuksia ja pohdin tutkimukseni tieteellistä merkitystä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tutkinut Suomen harjoittamaa kehityspoliittikkaa Keniassa kolmen Suomen tukeman kehitysyhteistyöhankkeen ja -ohjelman dokumentteja tutkien. Tutkin hanke- ja ohjelmadokumentteja teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin, käyttäen menetelmänäni sekä määrällistä että laadullista sisällönanalyysia. Tutkimuskysymykseni oli: *miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?* Päättökysymyksiäni tukevat alatutkimuskysymykset olivat: *miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?* sekä *minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hankedokumenteista voidaan havaita?*

Tutkin vastauksia tutkimuskysymyksiini feminististen linssien läpi, hyödyntäen feministisen kehitystutkimuksen käsitteitä etsiessäni vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykseeni ”miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa Keniassa?” etsin vastausta hyödyntäen kehitystutkimuksen keskustelua sukupuolinäkökulman muutoksesta kehitysyhteistyössä. Analysoin vastausta tutkimuskysymykseeni ensin määrällisen sisällönanalyysin keinoin, tutkien, mitkä sanat hankkeissa ja ohjelmissa painottuvat ja analysoiden sen pohjalta, onko hankkeessa tai ohjelmassa noudatettu WID- vai GAD-näkökulmaa. Luokittelin sanat kategorioihin, jonka yläluokat olivat naiset, miehet, sukupuoli ja muut tekijät. Määrällisen vaiheen jälkeen siirryin laadulliseen analyysiin alatutkimuskysymysteni kautta.

Analyysin pohjalta voidaan sanoa, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen näyttäytyi hieman eri tavalla eri hankkeissa ja ohjelmissa. Vastauksena tutkimuskysymykseeni voidaan sanoa, että pääasiallisesti sukupuolinäkökulma oli läpileikkaava tavoite kaikissa hankkeissa ja ohjelmissa, mutta esimerkiksi vesihuoltorahaston hankkeessa sukupuolinäkökulma ei ollut läsnä vielä ensimmäisissä hanke-esityksissä. Myös WID- ja GAD-näkökulmissa oli erilaisia painotuksia hanke- ja ohjelmakohtaisesti, mutta pääasiallisesti voidaan sanoa, että hankkeissa ja ohjelmissa painottui paljolti WID-näkökulma, eli sukupuolten tasa-arvosta puhuttiin yhä naisnäkökulmasta ja naisasiana. Tämä on oleellinen huomio erityisesti siitä näkökulmasta, että Suomen kehityspoliittisissa tavoitteissa painotetaan sukupuolinäkökulmaa, mutta hankkeissa ja ohjelmissa sukupuolinäkökulma näyttäytyy silti usein naisnäkökulmana. Suomen olisi oleellista painottaa hankkeissaan ja ohjelmissaan enemmän sukupuolinäkökulmaa kuin naisnäkökulmaa, jotta myös akateemisessa tutkimuksessa ilmenevän keskustelun ja käytännön kehitysyhteistyöhankkeiden ja -ohjelmien välillä oleva kuilu pienenesi.

Ensimmäiseen alatutkimuskysymykseeni, ”miten sukupuolinäkökulmaa on ajettu?”, etsin vastausta tutkien sitä, onko hankkeissa ja ohjelmissa painotettu käytännön sukupuolitarpeita vai strategisia sukupuolitarpeita. Tutkin, onko hankkeissa ja ohjelmissa korostettu esimerkiksi jo olemassa olevia sukupuolirooleja ja välttämättömiä tarpeita, vai onko hankkeissa ja ohjelmissa korostettu strategisia sukupuolitarpeita ja täten muun muassa naisten uusien roolien omaksumista, muutoksia työnjakaumassa ja pyrkimyksiä poistamaan institutionaalisia syrjinnän muotoja. Yhteenvedona voidaan sanoa, että pääasiallisesti strategiset sukupuolitarpeet korostuivat ja täten sukupuolinäkökulma on valtavirtaistettu pyrkien samalla muuttamaan epätasa-arvoisia rakenteita. Kuitenkin vesihuoltorahaston hankkeessa puolestaan painotus voitiin nähdä enemmän käytännön sukupuolitarpeiden korostamisessa. Molempien näiden tarpeiden korostaminen voi olla oleellista, mutta jotta epätasa-arvoisissa rakenteissa voi tapahtua muutosta, tulisi huomiota kiinnittää erityisesti strategiaan sukupuolitarpeisiin.

Toiseen alatutkimuskysymykseeni, ”minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hanke- ja ohjelmadokumenteista voidaan havaita?”, etsin vastausta analysoimalla erilaisten tasa-arvomallien ilmenemistä hankkeissa ja ohjelmissa. Tasa-arvokäsitysten välillä ilmeni kenties eniten eroja, sillä osassa hankkeista ja ohjelmista kaikki tasa-arvomallit, eli samuus, eroavaisuus, muutos ja intersektionaalisuus, olivat havaittavissa, kun taas joissain tasa-arvokäsitykset painoutuivat vain osaan näistä. Jotta epätasa-arvoisiin rakenteisiin kyettäisiin puuttumaan, olisi olennaista, että tasa-arvokäsitys painottuisi erityisesti muutoksen malliin. Tämän lisäksi olisi tärkeää, että sukupuolen lisäksi myös muihin, läpileikkaaviin epätasa-arvoa tuottaviin ominaisuuksiin kiinnitettäisiin erityistä huomiota intersektionaalisesta näkökulmasta. Kaikissa tutkituissa hankkeissa ja ohjelmissa intersektionaalisuus oli havaittavissa joissain määrin, mutta kuitenkin kaikki hankkeet ja ohjelmat painottivat heteronormatiivista lähestymistapaa tasa-arvoon. Täten esimerkiksi eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ei huomioitu lainkaan tasa-arvon tavoittelussa. Tämä on kenties merkittävin huomio, johon myös Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa olisi hyvä puuttua sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen onnistumiseksi.

Yhteenvedona tutkimuskysymykseni ja sitä tukevien alatutkimuskysymysten pohjalta tehdyn analyysin myötä voidaan sanoa se, että olisi merkittävää, että Suomen kehityspolitiikka yhdentäisi erilaisten hankkeiden ja ohjelmien lähestymistapoja tasa-arvoon ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen. Osassa hankkeista ja ohjelmista edelleen painottuu naisnäkökulma enemmän kuin sukupuolinäkökulma. Sukupuolinäkökulmaan siirtyminen olisi oleellinen askel siihen suuntaan,

että akateemisen keskustelun ja käytännön välinen kuilu kapenisi, ja jotta hankkeissa ja ohjelmissa seurattaisiin akateemisen keskustelun pohjalta nousseita näkökulmia tasa-arvoon.

Toisena tuloksena voidaan nostaa esiin se, että vaikka strategisia sukupuolitarpeita painotettiin hankkeissa ja ohjelmissa eniten, muun muassa vesihuoltorahaston hankkeessa painotus oli kuitenkin naisten käytännön tarpeissa. Kuitenkin olisi tärkeää, että erityisesti strategiaan sukupuolitarpeisiin keskityttäisiin kehitysyhteistyössä, jotta tasa-arvon ajaminen voisi muokata olemassa olevia sukupuolirooleja ja täten tuloksena voisi seurata muutoksia työnjakaumassa, ansiotuloissa, oikeuksissa, poliittisessa tasa-arvoisuudessa, taakkojen jakautumisessa ja institutionaalisten syrjinnän muotojen poistamisessa. Käytännön sukupuolitarpeisiin keskittyminen voi olla myös oleellista, mutta samalla tulisi keskittyä myös strategiaan sukupuolitarpeisiin, jotta tasa-arvon edistäminen lähtisi rakenteista.

Kolmantena tuloksena voidaan painottaa sitä havaintoa, että Suomen kehityspolitiikan tasa-arvokäsitykset eivät huomioi Kenian hankkeissa ja ohjelmissa esimerkiksi eri seksuaalisia suuntauksia tai sukupuolivähemmistöjä. Täten hankkeiden ja ohjelmien tavoitteiden taustalla painottuvat heteronormatiivisuus ja universaali käsitys miesten ja naisten heteroseksuaalisista suhteista. Vaikka muutoin hankkeissa ja ohjelmissa painotettiin paljon myös muita epätasa-arvon muotoja kuin sukupuolta, niin seksuaalisten suuntausten ja sukupuolivähemmistöjen painotus uupui kaikista hankkeista ja ohjelmista. Tämä on olennainen asia, johon kehitysyhteistyössä tulisi myös kiinnittää huomiota. Muutoin hankkeissa ja ohjelmissa painotettiin erilaisia tasa-arvomalleja. Kuitenkin olisi tärkeää, että myös nämä tasa-arvokäsitykset olisivat yhtenäisempiä eri hankkeissa ja ohjelmissa. Olisi myös oleellista, että hankkeissa ja ohjelmissa keskityttäisiin muutoksen tasa-arvomalliin eli sukupuolittuneen maailman kyseenalaistamiseen ja monimuotoisuuden tukemiseen sen sijaan, että esimerkiksi keskityttäisiin vain naisten lisäämiseen miesnormien maailmaan, kuitenkin kyseenalaistamatta miesnormeja, tai keskittymällä vain positiivisiin erityistoimiin ja esimerkiksi naiskiintiöihin. Muutoksen tasa-arvomalliin ja intersektionaalisuuteen keskittymällä voidaan ajaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja tasa-arvoa keinolla, joka vaikuttaa epätasa-arvoisiin rakenteisiin rakenteista käsin, ja purkaa epätasa-arvoisia rakenteita sen juurisyihin pureutumalla.

Hankedokumenttien analyysin osalta on olennaista painottaa sitä, ettei analyysillä ole voitu tutkia sitä, mitä hankkeiden ja ohjelmien toteutuksen käytännön tasolla tapahtuu, ja miten esimerkiksi hanke-esityksissä painotetut sukupuolinäkökulmat toteutuvat käytännössä. Siinä, mitä

hankedokumenteissa tuodaan esiin, voi olla suuria eroja siihen, mitä käytännössä toteutuu. Analyysissäni olen voinut keskittyä vain siihen, mitä hankedokumenteissa sanotaan ja mitä hankkeissa ja ohjelmissa tavoitellaan, mutta on olennaista tiedostaa se, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja hankkeiden tasa-arvokäsitykset voivat näyttäytyä hyvinkin erilaisina käytännön tasolla kuin hankedokumenteissa.

Sillä tässä tutkielmassa tutkimus on rajoittunut hankedokumentteihin, eikä käytännön toimeenpanoa ja sen vaikutuksia ole voitu tutkia, eräs merkittävä jatkotutkimuskohde olisi hankkeiden ja ohjelmien toimeenpanon ja täten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tutkiminen käytännössä eri näkökulmista. Aiheen tiimoilta olisi myös olennaista tutkia naisten ja miesten kokemuksia sukupuolten tasa-arvosta ja sen edistämisestä esimerkiksi tutkimieni hankkeiden ja ohjelmien kohteena olevilta ihmisiltä. Tutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota naisten, miesten ja muiden kokemuksiin erilaisista sukupuolinäkökulman ajamisen keinoista ja siitä, miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen heille näyttäytyy. Paikallisten kokemusten tutkiminen sukupuolten tasa-arvon edistämisestä ja erilaisista käsityksistä sukupuolten tasa-arvoon olisi olennaista sen vuoksi, että sukupuolten tasa-arvosta saataisiin moninaisempi kuva myös paikallisista konteksteista. Kuten jo aiemmin tässä tutkielmassa toin esiin, tasa-arvo tarkoittaa eri ihmisille eri asioita, minkä vuoksi tasa-arvon tutkiminen olisi olennaista myös eri paikoissa ja eri ajoissa.

Tutkielmassani olen ottanut osaa kansainvälisen politiikan tieteenalan keskusteluun monitieteisesti hyödyntäen kehitystutkimuksen ja feministisen tutkimuksen käsitteitä, muodostaen niistä yhtenevän teoreettisen viitekehyksen analyysin välineeksi. Koen, että monitieteisellä tutkimuksella voidaan nostaa esiin tutkimusta ja käsitteitä, jotka rikastuttavat tieteenvälistä yhteistyötä ja joiden kautta voidaan kiinnittää huomiota sellaisiin asioihin, joihin ei välttämättä voitaisi kiinnittää huomiota ilman monitieteistä lähestymistapaa. Täten olen pyrkinyt toteuttamaan tieteenalojen rajoja ylittävää tutkimusta, joka nivoutuu kansainvälisen politiikan, kehitystutkimuksen ja sukupuolentutkimuksen keskusteluihin feministisen kehitystutkimuksen viitekehyksestä. Se, mitä Suomen kehityspolitiikan tutkiminen Keniassa ja sukupuolten tasa-arvon ilmeneminen Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa antaa näille tieteenaloille, ja erityisesti kansainväliselle politiikalle, ilmenee muun muassa siinä, kuinka erästä merkittävimmistä globaaleista haasteista, sukupuolten epätasa-arvoa, voidaan kitkeä kehitysyhteistyön avulla hyvinkin erilaisten hankkeiden ja ohjelmien kautta. Sillä Suomea pidetään eräänlaisena sukupuolten tasa-arvon edistämisen mallimaana, sitä, että myös Suomen eri kehitysyhteistyöhankkeista ja -ohjelmista löytyy paljon erilaisia käsityksiä sukupuolesta ja sukupuolten tasa-arvosta, voidaan pitää merkittävä asiana. Mikäli Suomea pidetään tasa-arvon

edistämisen suhteen edistyksellisenä, miten paljon tasa-arvonäkökulmat poikkeavat mahdollisesti muissa maissa ja muiden maiden kehitysyhteistyöhankkeissa ja -ohjelmissa, ja miten tämä vaikuttaa tasa-arvon edistämiseen?

LÄHDELUETTELO

PRIMÄÄRIAINESTO

Naiset ja hallinto -ohjelma:

UM (2007), ”Kenian naiset ja hallinto -ohjelma”. *Hanke-esitys*. Ulkoministeriön Itä- ja Länsi-Afrikan yksikkö. HEL5188–17.

UM (2008a), ”Kenian naiset ja hallinto -ohjelma, tuen jatkaminen”. *Hanke-esitys*. Suomen suurlähetystö, Nairobi. NAI5017–40.

UM (2008b), ”Gender & Governance (GGP) III 2008–2011”. *Hankedokumentti*. Liitteitä 2 kpl.

UM (2008c), ”Evaluating the Gender & Governance Programme Kenya 2008”. *Loppuraportti*. Kirjoittanut Everett, David, Chesoni, Atsango, Kanyinga, Karuti & Pauline Nyamweya.

UM (2011a), ”Kenian naiset ja hallinto -ohjelma; esitys jatkorahoitukselle vuonna 2012”. *Hanke-esitys*. Suomen suurlähetystö, Nairobi. NAI7067–19.

UM (2011b), ”Kenian naiset ja hallinto -ohjelma, 3. vaihe”. *Hankekuvaus*. Ulkoministeriön kehityspoliittinen osasto. Liitteitä 1 kpl.

UM (2011c), ”Mid-term Evaluation of the Gender and Governance Programme III in Kenya”. *Väliarviointiraportti*. Kirjoittanut Kopyo, Getrude, Owiti, Jeremiah & George Zimbizi.

UM (2013a), ”Evaluation of Gender and Governance Programme – Kenya (GGPIII). *Loppuraportti 2011–2013*. Kirjoittanut Ndambuki, Jacinta, Peebles, Dana & Awuor Ponge. YK:n tasa-arvojärjestön itäisen ja eteläisen Afrikan alueellinen toiminta (toim.).

UM (2013b), *Loppuraportin tiivistelmä*. YK:n tasa-arvojärjestön itäisen ja eteläisen Afrikan alueellinen toiminta (toim.).

PALWECO-ohjelma:

UM (2010a), ”PALWECO”. *Hankekuvaus*. Ulkoministeriön kehityspoliittinen osasto. Liitteitä 8 kpl.

UM (2010b), ”Hanke-esitys laaturyhmälle: Länsi-Kenian maaseutukehitysohjelma (PALWECO)”. *Hanke-esitys*. Ulkoministeriö NAI/ALI, HEL7674–13.

UM (2010c), ”Programme for Agriculture and Livelihoods in Western Communities (PALWECO)”. *Hankedokumentti*. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2012a), ”PALWECO Progress Report of the Inception Phase: November 2010-February 2012”. *Edistysraportti*. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2012b), ”Progress Report: March-June 2012”. *Edistysraportti*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2012c), ”Quarterly Progress Report: July-September 2012”. *Edistysraportti*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2012d), ”Quarterly Progress Report: October-December 2012”. *Edistysraportti*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2013c), ”Quarterly Progress Report January-March 2013”. *Edistysraportti*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2014a), *Vuosiraportti 2013–2014 sekä väliarviointiraportti huhtikuu-kesäkuu 2014*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

UM (2014b), ”Programme for Agriculture and Livelihoods for Western Communities (PALWECO)”. *Loppuraportti*. FCG International Ltd.

UM (2016), ”Annual Progress Report July 2013-June2014 incorporating Quarterly Progress Report April-June 2014”. *Vuosiraportti*. Valmistellut PALWECO Programme Support Unit. Suomen ulkoministeriö & Kenian suunnittelun, kansallisen kehityksen ja Vision 2030 ministeriö.

Vesihuoltorahaston hanke:

UM (2009a), ”Tuki Kenian vesihuoltorahastolle (Water Services Trust Fund)”. *Hanke-esitys*. Suomen suurlähetystö, Nairobi. NAI5019–7.

UM (2009b), ”Tuki Kenian vesihuoltorahastolle”. *Varainmyöntöesitys*. Ulkoministeriön Afrikan ja Lähi-Idän osasto. HEL7699–3.

UM (2011d), ”Support to Rural Window Community Project Cycle and WRUA Development Cycle”. *Hanke-esitys*. Kenian vesi- ja kasteluministeriö & WSTF Kenia.

UM (2011e), ”Tuen jatkaminen Kenian vesihuoltorahastolle (Water Services Trust Funds) 2012–2017”. *Hanke-esitys*. Suomen suurlähetystö, Nairobi. NAI7072–4.

UM (2011f), ”Impact evaluation of CPC Project”. *Arviointiraportin tiivistelmä*.

UM (2011g), ”Tuki Kenian vesihuoltorahastolle”, *Hankekuvaus*. Ulkoministeriön kehityspoliittinen osasto.

UM (2013d), ”Assessment of the Past Support to the Harmonised Rural Window of the WSTF (2010–2013) and Appraisal of the Co-funding Proposal (2014–2016)”. *Arviointiraportti*. Valmistellut NIRAS Finland Oy.

SEKUNDÄÄRIALINEISTO

Ackerly, Brooke, Stern, Maria & Jacqui True (2006), ”Feminist Methodologies for International Relations.” Teoksessa Ackerly, Brooke, Stern, Maria & Jacqui True (toim.), *Feminist Methodologies in International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Afrikan kehityspankki (2012), *Mainstreaming Gender Equality: A Road to Results or a Road to Nowhere?* ADB: Tunisia.

Anthias, Floya & Nira Yuval-Davis (1992), *Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*. London; New York: Routledge.

Bazinet, Lucie, Sequeira, Tamara & Julie Delahanty (2006), ”Promoting institutional change: CIDA's framework for assessing gender equality results”. *Development*, 49(1), 104–107.

Bedford, Kate (2009), *Developing Partnerships: Gender, Sexuality and the Reformed World Bank*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Benería, Lourdes, Berik, Gunselli & Maria Floro (2014), *Gender, Development and Globalization: Economics As If All People Mattered*. Hoboken: Taylor and Francis.

Björnsdóttir, Kristín & Rannveig Traustadóttir (2010), ”Stuck in the land of disability? The intersection of learning difficulties, class, gender and religion”, *Disability & Society*, 25:1, 49–62.

Bore, John, Macdonald, Obudho, Munguti, James & Kakinyi Mutua (2015), *Kenya – Demographic and Health Survey*. Kenya National Bureau of Statistics, Ministry of Health, National AIDS Control Council, Kenya Medical Research Institute, National Council for Population and Development, The DHS Program, ICF International.

Braun, Yvonne (2011), ”Left High and Dry”. *International Feminist Journal of Politics*, (13):2, 141–162

Bryman, Alan (1988), *Quantity and Quality in Social Research*. Lontoo: Unwin Hyman.

Caldecott, Julien, Killian, Bernadeta, Uusihakala, Juho & Jane Wambui Njagi (2015), "Finland's Development Cooperation with Kenya in 2007–2013". *Arviointi*. Suomen ulkoministeriö.

Clisby, Suzanne & Athena Maria Enderstein (2017), "Caught between the Orientalist–occidental Polemic: Gender Mainstreaming as Feminist Transformation or Neocolonial Subversion?*" *International Feminist Journal of Politics*. 19(2): 231–46.

Cornwall, Andrea & Karen Brock (2005), "What Do Buzzwords Do for Development Policy? A Critical Look at 'Participation', 'Empowerment' and 'Poverty Reduction'". *Third World Quarterly*. 26(7): 1043–1060.

Cornwall, Andrea (2010), "Introductory Overview – Buzzwords and Fuzzwords: Deconstructing Development Discourse." Teoksessa Cornwall, Andrea & Deborah Eade (toim.), *Deconstructing Development Discourse*. Practical Action Publishing

Cowen, Michael & Robert Shenton (1996), *Doctrines of development*. Lontoo: Routledge.

Crenshaw, Kimberlé (1989), "Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics". *University of Chicago Legal Forum* 1989, 139–67.

Crenshaw, Kimberlé (1991), "Mapping the margins: Intersectionality, identity politics and violence against women of color". *Stanford Law Review*, 43(6): 1241–1299.

Damschroder, Laura & Jane Forman (2008), "Qualitative Content Analysis". Teoksessa Jacoby, Liva & Laura Siminoff (toim.), *Empirical Methods for Bioethics: A Primer (Advances in Bioethics, Volume 11)*, 39–62. Elsevier Group Publishing Limited.

Davids, Tine & Francien Van Driel (2009), "The Unhappy Marriage between Gender and Globalisation." *Third World Quarterly*, 30(5): 905–20.

Debusscher, Petra & Anna van der Vleuten (2012), "Mainstreaming gender in european union development cooperation with sub-saharan africa: Promising numbers, narrow contents, telling silences." *International Development Planning Review*, 34(3), 319-338.

Degnbol-Martinussen, John & Poul Engberg-Federsen (2003), *Aid: Understanding International Development Cooperation*. Lontoo: Zed Books.

Derbyshire, Helen (2002), "Gender Manual: A Practical Guide for Development Policy Makers and Practitioners." *Department for International Development*. Huhtikuu, 46.

Duffield, Mark (1994), "Complex Emergencies and the Crisis of Developmentalism." *IDS Bulletin* 25:4, 37-45.

Engberg-Pedersen, Lars (2018), "Do norms travel? The case of gender in Danish development cooperation". *Progress in Development Studies*. (18)3: 153–171.

Enloe, Cynthia (1989), *Bananas, Beaches & Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Lontoo: Pandora Press.

Eriksson Baaz, Maria & Maria Stern (2013), *Sexual Violence as a Weapon of War? Perceptions, Prescriptions, Problems in the Congo and beyond*. Lontoo ja New York: Zed Books.

Escobar, Arturo (2012), *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton: Princeton University Press.

Eskola, Jari (2001), "Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta". Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 133–157. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, Jari (2003), "Tutkijan monet valinnat". Teoksessa: Eskola Jari & Sami Pihlström (toim.) *Ihmistä tutkimassa. Yhteiskuntatieteiden metodologian ajankohtaisia kysymyksiä*, 137–160. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Eskola Jari & Juha Suoranta (2000), *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Ferguson, Kathy (1993), *The Man Question: Visions of Subjectivity in Feminist Theory*. Berkeley: University of California Press.

Fester, Gertrude (2016), "Quo Vadis Women's and Gender Studies in Africa? Assessing the Activism/Academy Association." Teoksessa Etim, James (toim.), *Introduction to Gender Studies in Eastern and Southern Africa: A Reader*. Rotterdam: Sense Publishers.

Fico, Frederick, Lacy, Stephen & Daniel Riffe (2014), *Analyzing Media Messages. Using Quantitative Content Analysis in Research*. New York & Lontoo: Routledge, Taylor & Francis Group.

Gallie, W B (1955), "Essentially Contested Concepts." *Proceedings of the Aristotelian Society*, 56: 167–98.

Gandhi, Leela (1998), *Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Grünenfelder, Julia & Carolin Schurr (2015), "Intersectionality – A challenge for development research and practice?". *Development in Practice*, 25:6: 771–784.

Harding, Sandra (1986), *The Science Question in Feminism*. Ithaca: Cornell University Press.

Harjunen, Hannele, Kantola, Johanna, Karkulehto, Sanna & Tuija Saresma (2012), ”Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste”. *Naistutkimus*, 4:2012.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Paula Sajavaara (2000), *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

hooks, bell (1981), *Ain't I a Woman? Black Women and Feminism*. Boston, MA: South End Press.

Hsieh, Hsiu-Fang & Sarah Shannon (2005), ”Three Approaches to Qualitative Content Analysis”. *Qualitative Health Research*, 15(9):1277–1288.

Ifejika Speranza, Chinwe (2011), ”Promoting Gender Equality in Responses to Climate Change.” *Deutsches Institut für Entwicklungspolitik*.

Jackson, Cecile (1998), ”Rescuing Gender from the Poverty Trap.” Teoksessa Jackson, Cecile & Ruth Pearson (toim.), *Feminist Visions of Development: Gender, Analysis and Policy*. Lontoo: Routledge.

Jahan, Rounaq (1995), *The elusive agenda: mainstreaming women in development*. University Press.

Jauhola, Marjaana (2010a), ”When House Becomes Home. Reading Normativity in Gender Equality Advocacy in Post-tsunami Aceh, Indonesia.” *Gender, Technology and Development*. 14:2, 173–195.

Jauhola, Marjaana (2010b), ”Hankala sukupuoli – kriittisiä näkökulmia sukupuolten tasa-arvon edistämiseen.” Teoksessa Pirjo Jukarainen & Sirkka Terävä (toim.) *Tasa-arvoinen turvallisuus? Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisinhallinnassa*. Helsinki: Minerva, 257–269.

Jauhola, Marjaana (2012), ”Tasa-arvosta Suomen vientituote? Suomalainen tasa-arvopuhe erojen tuottajana”. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.), *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*. Politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2012:1. Helsinki: Unigrafia.

Julkunen, Raija (2002), ”Timanttejäkin parempi ystävä? Hyvinvointivaltion murroksen sukupuolittuneet seuraukset.” Teoksessa Holli, Anne-Maria, Saarikoski, Terhi & Elina Sana (toim.), *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Vantaa: WSOY, Tasa-arvoasiain neuvottelukunta/STM, 32-49.

Jäppinen, Sanna (2018), *Tasa-arvon harha vaivaa Suomen kehityspolitiikkaa*. 14.9.2018. Saatavissa: <<https://www.kepa.fi/uutiset-media/uutiset/tasa-arvon-harha-vaivaa-suomen-kehityspolitiikka>>, luettu 19.9.2018.

Kabeer, Naila (1997), *Reversed Realities: Gender Hierarchies in Development Thought*. Lontoo: Verso.

Kantola, Johanna, Nousiainen, Kevät & Milja Saari (2012), ”Johdanto. Tasa-arvosta ja sen lukemisesta toisin.” Teoksessa Johanna Kantola, Nousiainen Kevät & Milja Saari (toim.) *Tasa-arvo toisin nähtynä*. Helsinki: Gaudeamus, 7–30.

Kehityspoliittinen toimikunta (2018), ”Suomen kehityspoliittinen tila 2018: Myytistä maanpinnalle ja mallimaaksi – Suomi kehitysmaiden naisten ja tyttöjen tasa-arvon vahvistajana”. *Vuosiarvio*. Saatavilla: https://www.kehityspoliittinentoimikunta.fi/wp-content/uploads/sites/17/2018/05/kpt_vuosiarvio_2018_web.pdf, luettu 6.9.2018.

Kempe, Jouni (2000), *Miesnäkökulmia tasa-arvoon*. Tasa-arvojulkaisuja, 2000:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Kenya Vision 2030 (2007), *A Globally Competitive and Prosperous Kenya*. Saatavissa: https://www.researchictafrica.net/countries/kenya/Kenya_Vision_2030_-_2007.pdf, luettu 4.7.2018.

Kepa (2015), ”Vienninedistämistä vai kehitysyhteistyötä? Yksityinen sektori kehitystoimijana”. *Kepan ajankohtaiskatsaus* 18. Kepa ry.

Koivunen, Anu & Marianne Liljeström (1996a), *Avainsanat: 10 Askelta Feministiseen Tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Anu & Marianne Liljeström (1996b), ”Kritiikki, visiot ja muutos - Feministinen purkamis- ja rakentamisprojekti.” Teoksessa Koivunen, Anu & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. 10 Askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Koponen, Juhani (2016a), ”Kehitysmat ja maailman ymmärtäminen”. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari, Sato, Mariko & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus – johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koponen, Juhani (2016b), ”Kehityksen tutkimus – tieto ja toiminta”. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari, Sato, Mariko & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus – johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koponen, Juhani (2016c), ”Kehityksen merkitykset”. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari, Sato, Mariko & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus – johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koponen, Juhani & Maaria Seppänen (2016), ”Kehitysyhteistyön monet kasvot”. Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari, Sato, Mariko & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus – johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Koponen, Juhani & Lauri Siitonen (2005), "Finland: Aid and Identity". Teoksessa Hoebink, Paul & Olav Stokke (toim.), *Perspectives on European Development Co-operation: Policy and performance of individual donor countries and the EU*. Lontoo & New York: Routledge.

Lombardo, Emanuela & Mieke Verloo (2006), "Contested Gender Equality and Policy Variety in Europe: Introducing a Critical Frame Analysis Approach." Teoksessa Verloo, Mieke (toim.), *Multiple Means of Gender Equality: A Critical Frame Analysis of Gender Policies in Europe*. Central European University Press.

Maailmanpankki (2018), *World Bank Open Data*. Saatavilla: <<https://data.worldbank.org/>>, luettu 5.7.2018.

Matero, Johanna (1996). "Tieto". Teoksessa Koivunen, Anu & Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Mattila, Kaari, Sato, Mariko, Seppänen, Maaria, Vainio-Mattila, Arja & Elina Vuola (2016), "Kehityksen sukupuoli ja sukupuolen kehitys". Teoksessa Koponen, Juhani, Lanki, Jari, Sato, Mariko & Anna Kervinen (toim.) *Kehityksen tutkimus – johdatus perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Mills, Sara & Reina Lewis (2003), *Feminist Postcolonial Theory: A Reader*. New York: Routledge.

Mohanty, Chandra Talpade (1991), "Introduction: Cartographies of Struggle Third World Women and the Politics of Feminism." Teoksessa Mohanty, Chandra Talpade, Russo, Ann & Lourdes Torres (toim.), *Third World Women and the Politics of Feminism*. Indiana University Press.

Mohanty, Chandra Talpade (2003), "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses." Teoksessa Mills, Sara & Reina Lewis (toim.), *Feminist Postcolonial Theory: A Reader*. New York: Routledge

Molyneux, Maxine (1985), "Mobilization without Emancipation? Women's Interests, the State, and the Revolution". *Feminist Studies*. 11(2): 227–254.

Momsen, Janet (2004), *Gender and Development*. New York: Routledge.

Moser, Caroline (1993), *Gender Planning and Development: Theory, Practice and Training*. Lontoo: Routledge.

Moser, Annalise & Caroline Moser (2005), "Gender Mainstreaming since Beijing: A Review of Success and Limitations in International Institutions." *Gender & Development* 13(2): 11–22

Mukhopadhyay, Maitrayee (2007), "Mainstreaming gender or 'streaming' gender away: feminists marooned in the development business". Teoksessa Cornwall, Andrea, Harrison, Elizabeth & Ann

Whitehead (toim.), *Feminisms in Development: Contradictions, Contestations and Challenges*. Lontoo: Zed Books.

Oakley, Ann (1980), *Sex, Gender and Society*. Aldershot: TempleSmith/Gower.

OECD (2018), *DAC List of OECD Recipients*. Saatavilla: <<http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/daclist.htm>>, luettu 5.7.2018.

Ollila, Anne (2001), "Naishistoria ja Sukupuolijärjestelmä." Teoksessa Immonen, Kari & Maarit Leskelä-Kärki (toim.), *Kulttuurihistoria - Johdatus Tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Parpart, Jane (1995), "Post-Modernism, Gender and Development." Teoksessa Crush, Jonathan (toim.), *Power of Development*. Lontoo: Routledge.

Parpart, Jane (2014), "Exploring the Transformative Potential of Gender Mainstreaming in International Development Institutions." *Journal of International Development*, 26: 382–95.

Pekingin julistus ja toimintaohjelma (1995). Saatavilla: <<http://formin-origin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=73330&nodeid=49325&contentlan=1&culture=fi-FI>>, luettu 3.7.2018.

Peterson, Spike V. & Anne Sisson Runyan (2010), *Global Gender Issues in the New Millennium*. Westview Press.

Rai, Shirin (2011), "The history of international development: concepts and contexts". Teoksessa Visvanathan, Nalini, Duggan, Lynn, Wiegiersma, Nan & Laurie Nisonoff (toim.) *The Women, Gender and Development Reader*. Lontoo & New York: Zed Books.

Rees, Teresa (1998), *Mainstreaming Equality in the European Union. Education, Training and Labour Market Policies*. Lontoo: Routledge.

Rees, Teresa (2005), "Reflections on the uneven development of gender mainstreaming in Europe." *International Feminist Journal of Politics*. 7(4), 555–574.

Richey, Lisa Ann (2000), "Gender Equality and Foreign Aid." Teoksessa Tarp, Finn & Peter Hjertholm (toim.), *Foreign Aid and Development. Lessons Learnt and Directions for the Future*. Lontoo: Routledge, 247–71.

Rubin, Gayle (1975), "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex." Teoksessa Reiter, Rayna (toim.), *Toward an Anthropology of Women*. New York: Monthly Review Press cop., 157–210.

Sala Tsegai, Maija & Una Murray (2005), "Gender Baseline Study for Finnish Development Cooperation". Arviointiraportti. Ulkoministeriö, kehityspoliittinen toimikunta.

Schalkwyk, Johanna (1998), "Building Capacity for Gender Mainstreaming : UNDP's Experience." Teoksessa Scott, Joan Wallach (toim.), *Gender and the Politics of History*. New York Columbia University

Siitonen, Lauri & Taimi Sitari (1990), *Kehitysyhteistyön perusteet ja toteutus*. Helsinki: Gaudeamus.

Sjoberg, Laura & J. Ann Tickner (2011), "Introduction. International Relations through feminist lenses". Teoksessa Sjoberg, Laura & J. Ann Tickner (toim.), *Feminism and International Relations: Conversations About the Past, Present, and Future*. 1–21. New York: Routledge.

Spelman, Elizabeth (1988), *Inessential Woman*. Boston: Beacon Press.

Squires, Judith (1999), *Gender in Political Theory*. Cambridge/Oxford: Polity Press.

Squires, Judith (2005), "Is Mainstreaming Transformative? Theorising Mainstreaming in the Context of Diversity and Deliberation." *Social Politics*. 12(3): 366–388.

Squires, Judith (2007), *The New Politics of Gender Equality*. New York: Palgrave MacMillan.

Sylvester, Christine (1994), *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge University Press.

Särmä, Saara (2014), "Junk Feminism and Nuclear Wannabes. Collaging Parodies of Iran and North Korea". *Väitöskirja*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tickner, J. Ann (1992), *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Colombia University Press.

Tickner, J. Ann (1997), "You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists." *International Studies Quarterly*. 41: 611–632.

Truman, Harry (1949), *Truman's Inaugural Address*. Saatavissa: <https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/50yr_archive/inagural20jan1949.htm>, luettu 5.7.2018.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2009), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Viides painos. Helsinki: Tammi.

Ulkoministeriö (2003), *Sukupuolten tasa-arvon edistämisen strategia ja toimintaohjelma Suomen kehityskaupoliitikkassa 2003–2007*.

Ulkoministeriö (2007), ”Kenian Naiset ja hallinto –ohjelma”. *Hanke-esitys*. 24817901, HEL5188–17.

Ulkoministeriö (2009), ”Tuki Kenian vesihuoltorahastolle (Water Services Trust Fund)”. *Hanke-esitys*. 24819101, NAI5019–7.

Ulkoministeriö (2010), Hanke-esitys laaturyhmälle: Länsi-Kenian maaseutukehitysohjelma (PALWECO). *Hanke-esitys*. 248alu01, HEL7674–13.

Ulkoministeriö (2016), ”Suomen kehityspolitiikka: Yksi maailma, yhteinen tulevaisuus – kohti kestäväää kehitystä”. *Valtioneuvoston selonteko Suomen kehityspolitiikasta*. VNS 1/2016. Saatavilla: <<https://julkaisut.um.fi/media/attachments/7623e/Suomen%20kehityspolitiikka%20net.pdf>>, luettu 25.6.2018.

Ulkoministeriö (2017), *Country Strategy for Development Cooperation. Kenya 2016–2019*.

Ulkoministeriö (2018a), *Suomen kehityspolitiikan tavoitteet ja periaatteet*. Saatavilla: <<https://um.fi/suomen-kehityspolitiikan-tavoitteet-ja-periaatteet#Kepojakyt>>, luettu 25.6.2018.

Ulkoministeriö (2018b), *Naisten ja tyttöjen oikeudet: Suomen kehityspolitiikan ytimessä*. Saatavilla: <https://um.fi/documents/35732/48132/naisten_ja_tytt%C3%B6jen_oikeudet>, luettu 25.6.2018.

Ulkoministeriö (2018c), *Suomen kehitysyhteistyön määrärahat*. Saatavilla: <<https://um.fi/suomen-kehitysyhteistyon-maararahat>>, luettu 3.7.2018.

Ulkoministeriö (2018d), *Kehitysyhteistyön kahdenväliset kumppanimaat*. Saatavilla: <<https://um.fi/kehitysyhteistyon-kahdenvaliset-kumppanimaat>>, luettu 3.7.2018.

Ulkoministeriö (2018e), *Suomen kehitysyhteistyö Keniassa*. Saatavilla: <<http://www.finland.or.ke/public/default.aspx?nodeid=46386&contentlan=1&culture=fi-FI>>, luettu 4.7.2018.

Ulkoministeriö (2018f), *Ulkoministeriön arkisto*. Saatavilla: <<https://um.fi/arkisto-ja-asiakirjapyynnot>>, luettu 20.7.2018.

Ulkoministeriö (2018g), ”Naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutuminen Suomen kehityspolitiikassa”. *Evaluointiraportti*.

UNDP (1990), *Human Development Report*. New York: Oxford University Press. Saatavilla: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/219/hdr_1990_en_complete_nostats.pdf>, luettu 20.9.2018.

UNDP (2016), *Human Development Index (HDI)*. Saatavissa: <<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>>, luettu 5.7.2018.

UNRIC (2018), *Naiset ja YK - Historiallinen näkökulma*. Saatavilla: <<https://www.unric.org/fi/component/content/article/26194>>, luettu 23.10.2018.

Unterhalter, Elaine & Amy North (2011), "Responding to the Gender and Education Millennium Development Goals in South Africa and Kenya: Reflections on Education Rights, Gender Equality, Capabilities and Global Justice¹." *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 41(4): 495–511.

Vainio-Mattila, Arja (2001), *Navigating Gender: A Framework and a Tool for Participatory Development*. Uusimaa Oy.

Valk, Minke (2000), "Introduction: Commitments to Women and Gender." Teoksessa Cummings, Sara, van Dam, Henk, Khadar, Angela & Minke Valk (toim.) *Institutionalising Gender Equality: Commitment, Policy and Practice: A Global Sourcebook*.

Valovirta, Elina (2010), "Ylirajaisten erojen politiikka". Teoksessa Juvonen, Tuula, Rossi, Leena-Maija & Tuija Saresma (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Verloo, Mieke (2005) "Mainstreaming Gender Equality in Europe. A Frame Analysis Approach." *The Greek Review of Social Research. Special Issue: Differences in the Framing of Gender Inequality as a Policy Problem across Europe*. 117: 11–34.

Virtanen, Rauli (2013), *Kaivoja köyhille. Suomalaisen kehitysyhteistyön vuosikymmenet*. Helsinki: WSOY.

Visvanathan, Nalini (2011), *Introduction*. Teoksessa Visvanathan, Nalini, Duggan, Lynn, Wieggersma, Nan & Laurie Nisonoff (toim.), *The Women, Gender and Development Reader*. Lontoo & New York: Zed Books.

Vuorela, Ulla (1999), "Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit." Teoksessa Airaksinen, Jaana & Tuula Ripatti (toim.), *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino.

Väestöliitto (2011), *Väestöliitto & Suomen UN Women: Tasa-arvo Suomen vientituotteeksi*. Saatavilla: <<http://www.vaestoliitto.fi/kansainvalisyys/?x276765=959107>>, luettu 13.9.2018.

Walby, Sylvia (2005), "Gender mainstreaming: Productive tensions in theory and practice." *Social Politics*, 12(3), 321–343.

Willis, Katie (2005), *Theories and Practices of Development*. New York: Routledge.

YK (1945), *Peruskirja*. 1 UNTS XVI.

YK (1948), *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*. 217 A (III). Pariisi.

YK (1975), World Conference of the International Women's Year. A/RES/3520(XXX). Saatavissa: <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3520%20\(XXX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3520%20(XXX))>, luettu 19.2.2018.

YK (1979), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Saatavilla: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>>, luettu 2.3.2018.

YK (1980), Report of the World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace. A/RES/36/126. Saatavilla: <<http://www.un.org/documents/ga/res/36/a36r126.htm>>, luettu 12.4.2018.

YK (1985), Report of the World Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace. A/CONF/-11. Saatavilla: <<http://www.un.org/documents/ga/conf177/nfls/thirdwcw1985-nfls.htm>>, luettu 12.4.2018.

YK (1995), United Nations Report of the Fourth World Conference on Women. A/CONF.177/20/Add.1. Saatavilla: <<http://www.un.org/documents/ga/conf177/aconf177-20add1en.htm>>, luettu 12.4.2018.

YK (1997), "Report of the Economic and Social Council for 1997." A/52/3. Saatavissa: <<http://www.un.org/documents/ecosoc/docs/1997/e1997-66.htm>>

YK (2015), "Transforming our world: the Agenda 2030 for Sustainable Development". A/RES/70/1. Saatavissa: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E>, luettu 5.9.2018.

YK (2018a), *Towards a sustainable development agenda*. Saatavilla: <<http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>>, luettu 12.10.2018.

YK (2018b), *Sustainable Development Goals. 17 Goals to Transform Our World*. Saatavilla: <<http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>>, luettu 12.10.2018.

YK (2018c), *Concepts and Definitions*. Saatavissa: <<http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>>, luettu 5.7.2018.

Youngs, Gillian (2004), "Feminist International Relations: A Contradiction in Terms? Or: Why Women and Gender are Essential to Understanding the World 'We' Live In." *International Affairs*. 80(1): 75–87.

Yuval-Davis, Nira (2009), "Intersectionality and Feminist Politics". Teoksessa Guidroz, Kathleen, & Michele Tracy Berger (toim.), *The Intersectional Approach: Transforming the Academy Through Race, Class, and Gender*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.

LIITTEET

Liite 1.

Tutkimuskysymys	Teoreettiset käsitteet	Ominaispiirteet
<i>Miten sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ilmenee Suomen kehitysyhteistyöhankkeissa Keniassa?</i>	WID	<ul style="list-style-type: none"> Naiset tulee lisätä mukaan Naiset tulee eritellä tilastoissa Naisten huomioiminen taloudellisena painotuksena Huomio naisissa, ei valtarakenteiden muuttamisessa Biologinen sukupuoli painotuksena
	GAD	<ul style="list-style-type: none"> Sukupuoli painotuksena Epätasa-arvoiset rakenteet ja valtasuhteet tulee uudistaa Huomio sukupuolijärjestelmässä kokonaisuudessaan Sukupuoliroolit sosiaalisesti määritellyjä Sosiaalisesti konstruoitu sukupuoli painotuksena Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen
<i>Miten sukupuolinäkökulma on ajettu?</i>	Käytännön sukupuolitarpeet	<ul style="list-style-type: none"> Olemassa olevien roolien tunnistaminen Sukupuolijakauma säilyy Välittömät tarpeet: puhdas vesi, ravitsemus, terveydenhuolto, koulutus
	Strategiset sukupuolitarpeet	<ul style="list-style-type: none"> Naisten uusien roolien omaksuminen ja voimaantuminen Muutokset työnjakamassa, vallassa, oikeuksissa, ansiotuloissa, itsemääräämisoikeudessa, institutionaalisten syrjinnän muotojen poistamisessa, lasten hankinnan valinnanvapaudessa, poliittisessa tasa-arvoisuudessa, väkivallan ja kontrollin vastaisuudessa, kodin työnjaon taakkojen jakautumisessa
<i>Minkälaisia tasa-arvokäsityksiä hankedokumenteista voidaan havaita?</i>	Samuus	<ul style="list-style-type: none"> Naisten sisällyttäminen mukaan Miesnormeja ei kyseenalaisteta Oikeudellinen painotus tasa-arvoon Yhdenvertainen kohtelu Assimilaatio Feminismin liberaali perinne
	Eroavaisuus	<ul style="list-style-type: none"> Kyseenalaistaa miesnormin Positiiviset erityistoimet Essentialismi Radikaalin feminismin perinne
	Muutos	<ul style="list-style-type: none"> Sukupuolittuneen maailman kyseenalaistaminen Monimuotoisuuden tukeminen Sukupuolinäkökulma

		<ul style="list-style-type: none"> • Huomio epätasa-arvoa ylläpitävissä rakenteissa
	Intersektionaalisuus	<ul style="list-style-type: none"> • Läpileikkaavien epätasa-arvon ja kokemusten huomioiminen • Myös muut erot voivat vaikuttaa yksilön asemaan kuin sukupuoli • Esim. sukupuoli, ikä, seksuaalisuus, etnisyys, vammaisuus

Taulukko 1. Koonti viitekehysistä ja niiden suhteesta tutkimuskysymyksiin

Liite 2.

Luokka	Alaluokka
Naisiin viittaavat sanat	women, woman, girl, mother, female, nainen, naiset, naisten, tyttö, tytöt, tyttöjen
Miehiin viittaavat sanat	men, man, boy, father, male, mies, miehet, miesten, poika, pojat, poikien
Sukupuoleen viittaavat sanat	sex, gender, sukupuoli
Muita epätasa-arvoisuuksia tuottavia tekijöitä	disabled, vulnerable, marginalized, gay, lesbian, bisexual, transgender, queer, youth, young, indigenous, child, children, elderly, orphan, orphans, poor vammainen, vammaiset, vammaisten, invalidi, invalidit, invalidien, haavoittuvainen, haavoittuvaiset, haavoittuvaisten, homo, homot, homojen, lesbo, lesbot, lesbojen, transihminen, transihmiset, transihmisten, intersukupuolinen, intersukupuoliset, intersukupuolisten, queerit, nuoret, nuorten, alkuperäiskansat, alkuperäiskansojen, lapsi, lapset, lasten, vanhus, vanhukset, vanhusten, orpo, orvot, orpojen, köyhä, köyhät, köyhien

Taulukko 2. Määrälliset analyysiluokat

Liite 3.

Naiset ja hallinto -hanke_2007_gender : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2007_miesten : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2007_nainen : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2007_naiset : 5
Naiset ja hallinto -hanke_2007_naisten : 28
Naiset ja hallinto -hanke_2007_nuoret : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2007_nuorten : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2007_vammaiset : 1

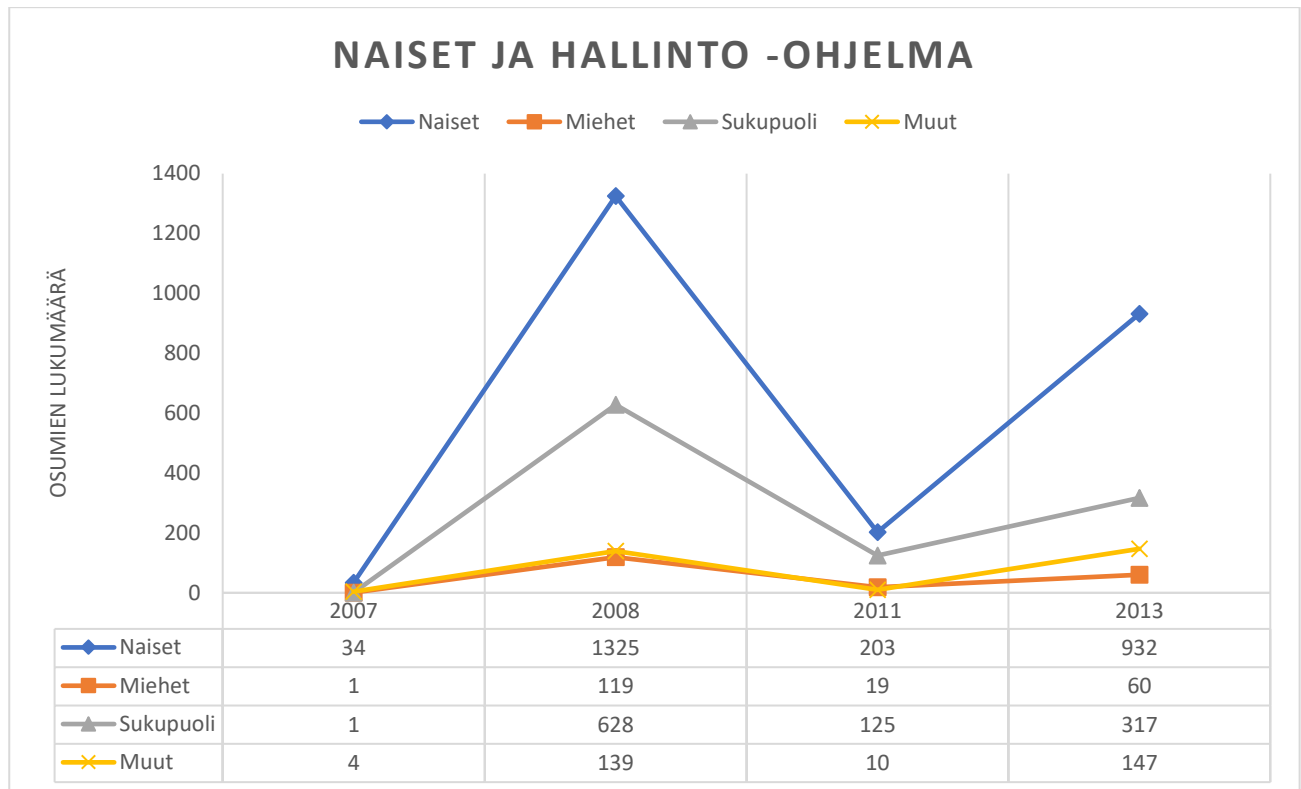
Naiset ja hallinto -hanke_2008_child : 9
Naiset ja hallinto -hanke_2008_children : 15
Naiset ja hallinto -hanke_2008_female : 25
Naiset ja hallinto -hanke_2008_gender : 619
Naiset ja hallinto -hanke_2008_indigenous : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_lasten : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_male : 28
Naiset ja hallinto -hanke_2008_man : 3
Naiset ja hallinto -hanke_2008_marginalized : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_men : 87
Naiset ja hallinto -hanke_2008_miesten : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_nainen : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_naiset : 8
Naiset ja hallinto -hanke_2008_naisten : 20
Naiset ja hallinto -hanke_2008_orphans : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2008_poor : 24
Naiset ja hallinto -hanke_2008_sex : 9
Naiset ja hallinto -hanke_2008_tyttöjen : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2008_vulnerable : 10
Naiset ja hallinto -hanke_2008_woman : 50
Naiset ja hallinto -hanke_2008_women : 1220
Naiset ja hallinto -hanke_2008_young : 28
Naiset ja hallinto -hanke_2008_youth : 48
Naiset ja hallinto -hanke_2011_child : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_children : 3
Naiset ja hallinto -hanke_2011_female : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_gender : 124
Naiset ja hallinto -hanke_2011_lapset : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_male : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2011_men : 14
Naiset ja hallinto -hanke_2011_miehet : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_miesten : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2011_naiset : 14
Naiset ja hallinto -hanke_2011_naisten : 34
Naiset ja hallinto -hanke_2011_poor : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_sukupuoli : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_vammaiset : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_women : 154
Naiset ja hallinto -hanke_2011_young : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2011_youth : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2013_child : 12
Naiset ja hallinto -hanke_2013_children : 22
Naiset ja hallinto -hanke_2013_disabled : 7
Naiset ja hallinto -hanke_2013_female : 38
Naiset ja hallinto -hanke_2013_gender : 316
Naiset ja hallinto -hanke_2013_male : 26
Naiset ja hallinto -hanke_2013_marginalized : 10
Naiset ja hallinto -hanke_2013_men : 34

Naiset ja hallinto -hanke_2013_poor : 18
Naiset ja hallinto -hanke_2013_sex : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2013_vulnerable : 1
Naiset ja hallinto -hanke_2013_woman : 2
Naiset ja hallinto -hanke_2013_women : 892
Naiset ja hallinto -hanke_2013_young : 6
Naiset ja hallinto -hanke_2013_youth : 71
PALWECO-hanke_2010_alkuperäiskansojen : 1
PALWECO-hanke_2010_child : 6
PALWECO-hanke_2010_children : 33
PALWECO-hanke_2010_disabled : 1
PALWECO-hanke_2010_elderly : 1
PALWECO-hanke_2010_father : 1
PALWECO-hanke_2010_female : 13
PALWECO-hanke_2010_gender : 119
PALWECO-hanke_2010_girl : 1
PALWECO-hanke_2010_indigenous : 14
PALWECO-hanke_2010_köyhien : 1
PALWECO-hanke_2010_lasten : 1
PALWECO-hanke_2010_male : 8
PALWECO-hanke_2010_marginalized : 7
PALWECO-hanke_2010_men : 45
PALWECO-hanke_2010_naisten : 2
PALWECO-hanke_2010_orphans : 10
PALWECO-hanke_2010_poor : 59
PALWECO-hanke_2010_sex : 37
PALWECO-hanke_2010_tyttöjen : 2
PALWECO-hanke_2010_vammaisten : 1
PALWECO-hanke_2010_vulnerable : 40
PALWECO-hanke_2010_women : 119
PALWECO-hanke_2010_young : 5
PALWECO-hanke_2010_youth : 70
PALWECO-hanke_2012_child : 1
PALWECO-hanke_2012_children : 17
PALWECO-hanke_2012_elderly : 1
PALWECO-hanke_2012_female : 20
PALWECO-hanke_2012_gender : 22
PALWECO-hanke_2012_indigenous : 1
PALWECO-hanke_2012_male : 16
PALWECO-hanke_2012_men : 24
PALWECO-hanke_2012_orphans : 7
PALWECO-hanke_2012_poor : 25
PALWECO-hanke_2012_sex : 1
PALWECO-hanke_2012_vulnerable : 31
PALWECO-hanke_2012_women : 56
PALWECO-hanke_2012_young : 3
PALWECO-hanke_2012_youth : 48
PALWECO-hanke_2013_female : 5

PALWECO-hanke_2013_gender : 1
PALWECO-hanke_2013_male : 3
PALWECO-hanke_2013_men : 6
PALWECO-hanke_2013_orphans : 1
PALWECO-hanke_2013_poor : 2
PALWECO-hanke_2013_vulnerable : 4
PALWECO-hanke_2013_women : 9
PALWECO-hanke_2013_youth : 15
PALWECO-hanke_2014_children : 7
PALWECO-hanke_2014_disabled : 1
PALWECO-hanke_2014_elderly : 3
PALWECO-hanke_2014_female : 44
PALWECO-hanke_2014_gender : 40
PALWECO-hanke_2014_indigenous : 2
PALWECO-hanke_2014_male : 8
PALWECO-hanke_2014_marginalized : 1
PALWECO-hanke_2014_men : 9
PALWECO-hanke_2014_orphans : 3
PALWECO-hanke_2014_poor : 30
PALWECO-hanke_2014_sex : 2
PALWECO-hanke_2014_vulnerable : 46
PALWECO-hanke_2014_women : 40
PALWECO-hanke_2014_young : 4
PALWECO-hanke_2014_youth : 49
PALWECO-hanke_2016_children : 9
PALWECO-hanke_2016_disabled : 1
PALWECO-hanke_2016_elderly : 1
PALWECO-hanke_2016_female : 21
PALWECO-hanke_2016_male : 1
PALWECO-hanke_2016_men : 1
PALWECO-hanke_2016_orphans : 2
PALWECO-hanke_2016_poor : 14
PALWECO-hanke_2016_vulnerable : 13
PALWECO-hanke_2016_woman : 1
PALWECO-hanke_2016_women : 7
PALWECO-hanke_2016_young : 7
PALWECO-hanke_2016_youth : 8
Vesihuoltorahaston hanke_2009_Suomeksi-kaikki_köyhien : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_alkuperäiskansojen : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_child : 6
Vesihuoltorahaston hanke_2011_children : 2
Vesihuoltorahaston hanke_2011_female : 2
Vesihuoltorahaston hanke_2011_gender : 30
Vesihuoltorahaston hanke_2011_indigenous : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_köyhien : 2
Vesihuoltorahaston hanke_2011_köyhät : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_lasten : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_male : 1

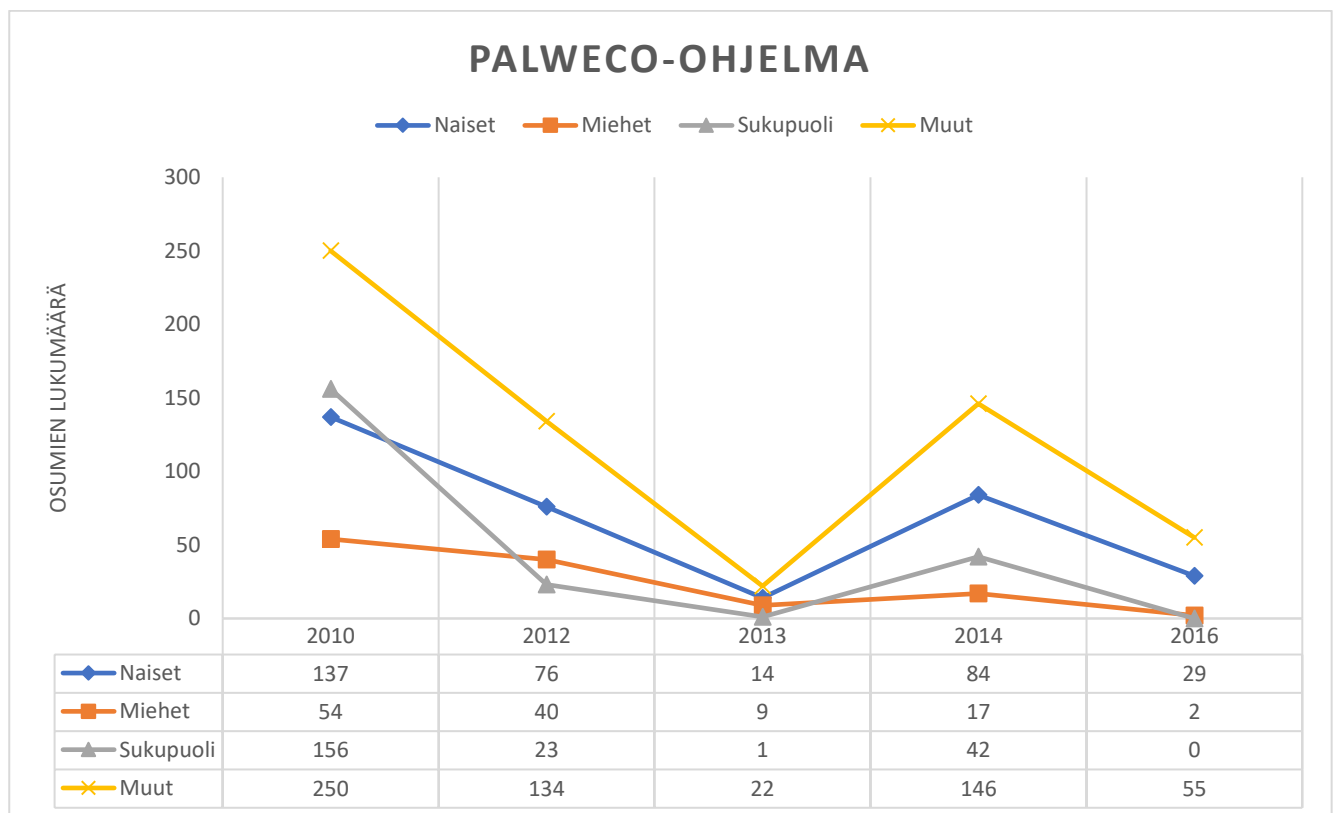
Vesihuoltorahaston hanke_2011_man : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_men : 14
Vesihuoltorahaston hanke_2011_naisten : 7
Vesihuoltorahaston hanke_2011_orphans : 3
Vesihuoltorahaston hanke_2011_poor : 49
Vesihuoltorahaston hanke_2011_tyttöjen : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_vammaisten : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_vulnerable : 18
Vesihuoltorahaston hanke_2011_woman : 2
Vesihuoltorahaston hanke_2011_women : 47
Vesihuoltorahaston hanke_2011_young : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2011_youth : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2013_child : 3
Vesihuoltorahaston hanke_2013_children : 8
Vesihuoltorahaston hanke_2013_disabled : 2
Vesihuoltorahaston hanke_2013_gender : 23
Vesihuoltorahaston hanke_2013_indigenous : 6
Vesihuoltorahaston hanke_2013_male : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2013_marginalized : 12
Vesihuoltorahaston hanke_2013_men : 6
Vesihuoltorahaston hanke_2013_poor : 112
Vesihuoltorahaston hanke_2013_vulnerable : 23
Vesihuoltorahaston hanke_2013_woman : 1
Vesihuoltorahaston hanke_2013_women : 53

Liite 4.

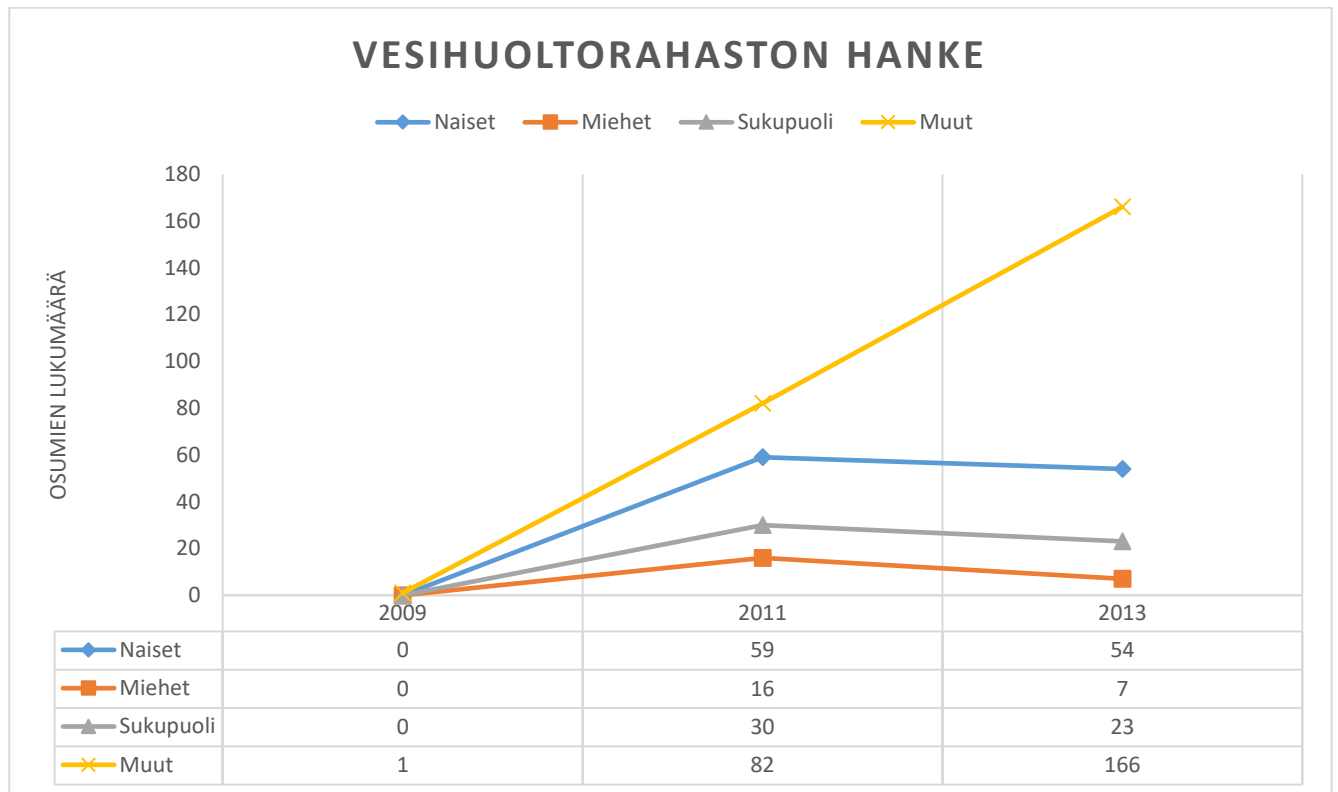

Kaavio 1. Naiset ja hallinto -ohjelma

Liite 5.

Kaavio 2. PALWECO-ohjelma

Kaavio 3. Vesihuoltorahaston hanke